

Stichting
Pensioenfonds
Forbo

Stichting Pensioenfonds Forbo
Industrieweg 12, 1566 JP Assendelft
Postbus 13, 1560 AA Krommenie
Telefoon: 075 - 647 72 17
www.pensioenfondsforbo.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41231178

Verslag over het boekjaar
1-1-2023 t/m 31-12-2023

Inhoud

	Pagina
Bestuur en organisatie	5
Voorwoord	
Algemeen	7
Beleggingsadviescommissie	7
Communicatiecommissie	7
Risicocommissie	8
Meerjarenoverzicht	9
Verslag van het bestuur	
Het pensioenfonds	11
Missie, visie en strategie	12
Ontwikkelingen en gebeurtenissen 2023	13
Financiële positie van Pensioenfonds Forbo	19
Pensioenregeling 2023	23
Communicatie	25
Beleggingen	28
Toelichting financiële cijfers	37
Uitbestedingsbeleid	49
Verslag van de visitatiecommissie	
Samenvatting Bevindingen Visitatie over 2023	59
Reactie van het bestuur	63
Verslag van het verantwoordingsorgaan	
Oordeel verantwoordingsorgaan over 2023	65
Reactie van het bestuur	67
Verslag van de Compliance Officer	
Inleiding	69
Reactie van het bestuur	70
Vooruitblik 2024	71

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	74
Staat van baten en lasten	76
Kasstroomoverzicht	78
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	79
Toelichting op de balans per 31 december	85
Toelichting op de staat van baten en lasten	91
Resultaatbestemming	96
Risicoparagraaf	97

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming	109
Actuariële verklaring	109
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	111

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen	121
Bijlage Duurzaam beleggen	123
Begrippenlijst	135

Bestuur en organisatie

(samenstelling in 2023)

Bestuur

<i>Benoemd namens de werkgever</i>	<i>Functie</i>	<i>Vanaf</i>	<i>Einde zittingsduur</i>
F.A. Heil	voorzitter	01-05-2019	01-05-2027
D. Manné	secretaris	07-02-2012	onbepaald
U. Hofman	bestuurslid	01-07-2020	01-07-2024
<i>Benoemd namens de pensioengerechtigden en de werknemers</i>			
P. de Boer	vicevoorzitter/ penningmeester	01-08-2021	01-08-2025
G.P.J. van Bruggen	bestuurslid	01-09-2023	01-09-2027
T.W. Breeuwer	bestuurslid	01-10-2023	01-10-2027

Dagelijks bestuur

F.A. Heil	voorzitter
D. Manné	lid

Beleggingsadviescommissie

C.W. Bosch	voorzitter, externe deskundige
S.E.M. Verhoef	externe deskundige
Vacature	per 01-11-2022

Communicatiecommissie

D. Manné	voorzitter
G.P.J. van Bruggen	lid

Risicocommissie

U. Hofman	voorzitter
E.P. Beukema	lid
F. van Rijn	externe adviseur

Sleutelfunctiehouders

J.J.M. Tol	SFH Actuarieel
U. Hofman	SFH Risicobeheer
H. Sieraad	SFH Interne Audit

Visitatiecommissie

F. Rijksen	voorzitter
E. Blaauw	lid
T. Stanoevska	lid

Verantwoordingsorgaan

W. Rijkhoff-Jonker	voorzitter (namens pensioengerechtigden)
H. Ellens	secretaris (namens pensioengerechtigden)
L.G. van den Ing	lid (namens werkgever)
C.M. Hoogland	lid (namens deelnemers)
A. Verhijde	lid (namens deelnemers)
T. Faber	lid (namens pensioengerechtigden)
Vacature	namens deelnemers

Compliance officer

E.P. Beukema

Aangesloten ondernemingen

Forbo Flooring B.V.
Forbo-Novilon B.V.
Forbo Eurocol Nederland B.V.

Organisatie

Waarmerkend actuaris	Triple A Risk Finance, J.J.M. Tol
Adviserend actuaris	WTW, R.T. Schilder
Accountant	BDO Audit & Assurance B.V., W.J.P. Hoeve
Administrateur	AZL N.V.
Vermogensbeheer	MN Services Vermogensbeheer B.V.
Fiduciair vermogensbeheer	MN Services Vermogensbeheer B.V.
Internetsite	www.pensioenfondsforbo.nl

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2023 (hierna: het verslagjaar) van Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna Pensioenfonds Forbo of SPF).

De belangrijkste zaken in 2023 voor Pensioenfonds Forbo waren:

Algemeen

- Bezetting bestuur en gremia
- Premiestelling en opbouw
- Indexatie opgebouwde pensioen
- Ontwikkeling en impact Wet Toekomst Pensioenen
- ALM-studie
- Evaluatie uitbesteding en dienstverlening
- Actualisatie beleidsdocumenten
- Statutenwijziging
- Actualisatie klachtenbeleid en -procedure
- Vaststellen herzieningenbeleid
- Audit SFH Interne Audit
- Gedraglijn verwerking persoonsgegevens
- Project Onvindbare deelnemers

Beleggingsadviescommissie

- Bezetting Beleggingsadviescommissie
- Maatschappelijk verantwoord beleggen
- ALM studie en Beleggingsplan 2023
- Beleggingsportefeuille
- Kennis van vermogensbeheer
- Nieuw pensioenakkoord

Communicatiecommissie

- Communicatie indexatie en opbouw
- Gepensioneerdenbijeenkomsten
- Nieuwsbrieven en input personeelsbladen

Risicocommissie

- Ontwikkelingen op risicogebied (o.a. WTP, ESG risicobeheer, Datakwaliteit, Informatiebeveiliging/Dora)
- Opstarten van de reguliere ERB
- Opvolging van verbeteracties naar aanleiding van de uitgevoerde audit op het bestaande IRM beheersingskader
- Opstellen van onderliggende risicokaarten voor zichtbare toetsing werking effectiviteit beheersmaatregelen
- Opstarten van het project Datakwaliteit
- Risicobeoordeling ALM studie
- Risico's project Nieuw Pensioen Contract
- Risicorapportages en monitoring

2023 stond voornamelijk in het teken van de ontwikkelingen rondom de Wet Toekomst Pensioenen en de politieke ontwikkelingen. Met het aannemen van de Wet door de Eerste Kamer, en het daadwerkelijk van kracht worden van de Wet per 1 Juli 2023, konden pensioenfondsen en sociale partners écht van start met de voorbereidingen van de transitie. Door het verlengen van de Algemene Maatregel van Bestuur (tijdelijke wettelijke aanpassing van de bestaande wetgeving) met betrekking tot de verruimde mogelijkheid voor toeslagverlening, was het voor ons fonds mogelijk om een toeslag te verlenen over de opgebouwde pensioenen.

Ook binnen het bestuur van Pensioenfonds Forbo waren er verschillende ontwikkelingen. Zo is het bestuur weer op volle sterkte met de komst van twee nieuwe bestuurders en is de Beleggings Advies Commissie (BAC) versterkt met een extra externe deskundige. De nieuwe Sleutelfunctiehouder Interne Audit heeft zijn eerste audit in 2023 uitgevoerd en de eerste feedback is constructief.

We wensen u veel leesplezier en staan altijd klaar om uw vragen te beantwoorden.

Meerjarenoverzicht

	2023	2022	2021	2020	2019
Aantallen					
Actieve deelnemers	952	1.014	1.028	1.051	1.081
Gewezen deelnemers	779	736	703	706	682
Pensioengerechtigden	803	809	800	795	811
Totaal	2.534	2.559	2.531	2.552	2.574
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen ¹⁾	434.837	385.751	586.106	608.436	522.779
Beleggingsopbrengsten ²⁾	40.973	-141.289	1.236	55.684	83.042
Rendement op basis van total return	9,9%	-25,7%	0,2%	11,4%	20,7%
Vermogen inclusief bestemmingsreserve	457.295	415.744	553.843	549.378	490.272
Vermogen exclusief bestemmingsreserve	457.295	415.744	553.843	545.961	485.419
Reserves					
Algemene reserve	47.282	42.034	66.640	25.384	22.780
Bestemmingsreserve	0	0	0	3.417	4.853
Voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	409.973	373.644	487.120	520.485	462.548
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	40	66	83	92	91
Totaal voorzieningen	410.013	373.710	487.203	520.577	462.639

1) Exclusief lopende interest en inclusief saldo depotbanken (zie ook beleggingsbijlage).

2) Inclusief directe kosten vermogensbeheer.

	2023	2022	2021	2020	2019
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers ¹⁾	12.977	12.582	12.006	10.874	10.874
Pensioenuitkeringen	10.391	9.215	8.383	7.918	7.918
Dekkingsgraad					
Aanwezige dekkingsgraad	111,5%	111,2%	113,7%	104,9%	104,9%
Beleidsdekkingsgraad	115,2%	116,8%	109,8%	98,6%	103,3%
Vereiste FTK (o.b.v. de feitelijke beleggingsmix)	117,5%	118,9%	118,2%	117,4%	117,5%
Vereiste FTK (o.b.v. de strategische beleggingsmix)	117,8%	118,1%	117,0%	116,3%	117,0%
Minimaal vereist eigen vermogen	104,1%	104,1%	104,2%	104,2%	104,2%

1) Exclusief onttrekking premiedepot.

Verslag van het bestuur

Het pensioenfonds

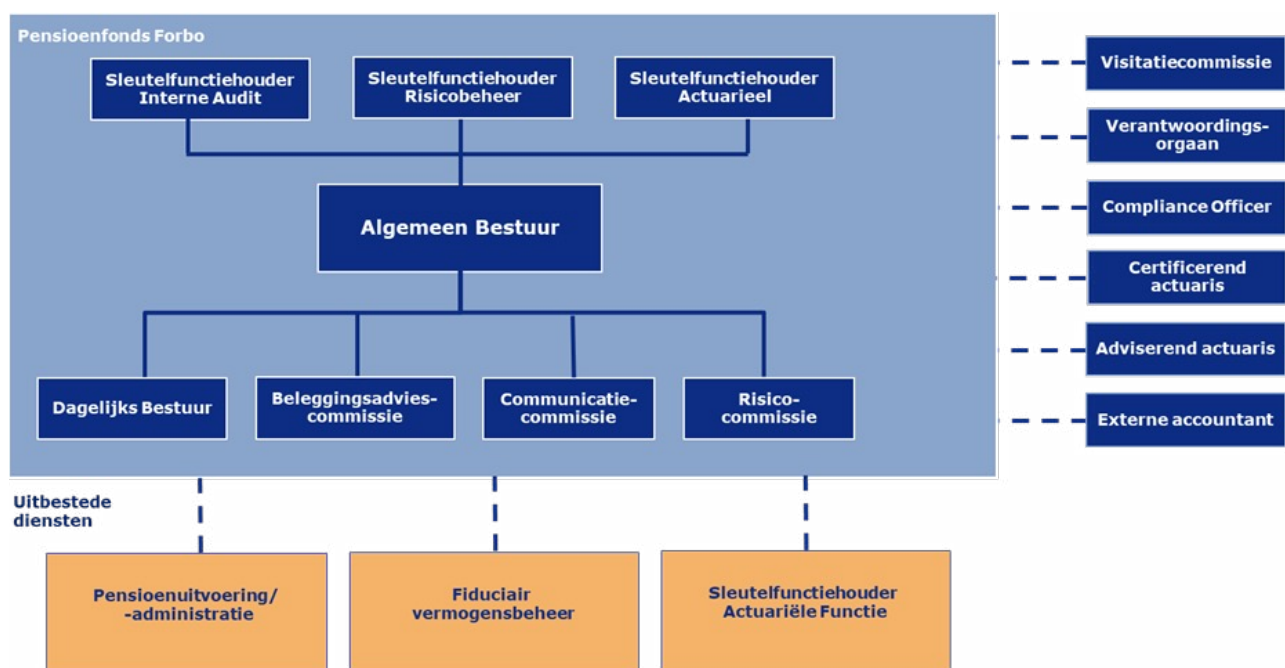
Inleiding

Pensioenfonds Forbo is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. Het fonds heeft de stichting als rechtsvorm en is opgericht per notariële akte op 31 december 1964. Pensioenfonds Forbo is statutair gevestigd in Zaanstad. Dit verslag wordt uitgebracht in overeenstemming met de statuten van het fonds. De in het verslag vermelde bedragen zijn op basis van duizenden euro opgenomen, tenzij anders staat vermeld.

Statutaire doelstelling

Pensioenfonds Forbo stelt zich ten doel: conform pensioenreglement en statuten de pensioenregeling uit te voeren die geldt voor werkgevers, werknemers, gewezen werknemers en hun nabestaanden. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van werkgevers en werknemers. De pensioenregeling voorziet deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een nabestaandenpensioen.

Het bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het bestuur als uitgangspunt genomen.

Missie, visie en strategie

Missie

Pensioenfonds Forbo heeft als missie om haar (gewezen) deelnemers met een goed gevoel met pensioen te laten gaan en haar pensioengerechtigden met een goed gevoel met pensioen te laten zijn. Het doel van Pensioenfonds Forbo is het uitvoeren van de pensioenregeling in letter en geest, zoals overeengekomen met de sociale partners van de aangesloten Forbo-entiteiten. Dit moet gebeuren op correcte en transparante wijze, en wel zodanig dat de toegezegde pensioenen tijdig worden uitgekeerd. Behoud van koopkracht wordt hierbij nagestreefd. Hiertoe zal het pensioenfonds de ingelegde gelden beheren als goed huisvader met een zo hoog mogelijk rendement tegen een verantwoord risico. Heldere en transparante communicatie naar de (gewezen) deelnemers is hiervan een integraal onderdeel.

Visie

Deelnemers en betrokken sociale partners van Pensioenfonds Forbo hebben groot vertrouwen in het bestuur. Daarnaast zijn de aangesloten ondernemingen financieel gezond te noemen. Het bestuur is enthousiast en betrokken. Om, in de veranderende omgeving, ook op termijn de belangen van de deelnemers op een duurzame en kosten verantwoorde manier te behartigen, bestudeert Pensioenfonds Forbo welke uitvoeringsmogelijkheden het best passend zijn.

Strategie

Het pensioenfonds stelt de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden centraal. Dit komt vooral tot uitdrukking in de aandacht voor communicatie, de mate van transparantie en de reële verwachtingen die het pensioenfonds bij deelnemers wil wekken.

De communicatie naar de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden moet zorgen voor betrokkenheid bij en vertrouwen in het pensioenfonds en de kennis vergroten over pensioenen in het algemeen en de eigen pensioensituatie in het bijzonder. Wij zetten de communicatie in middels bijeenkomsten, nieuwsbrieven en personeelsbladen en voor complexe onderwerpen maken wij soms gebruik van een versimpelde animatie. Daarnaast moet persoonlijke communicatie helder en begrijpelijk zijn opgesteld.

Door blijvend de beleggingsportefeuille te monitoren en de renteveranderingen te volgen kunnen we tijdig inspelen op veranderingen in de markt welke voor Pensioenfonds Forbo van belang zijn. Het beleggingsbeleid is gericht op de lange termijn waarbij hedendaagse ontwikkelingen niet uit het oog worden verloren. Op deze manier houden wij de schommelingen van de actuele dekkingsgraad binnen de bandbreedtes waarbij opwaartse druk wordt gestimuleerd.

Betrouwbaarheid van de systemen bij de administrateur en deskundigheid van de mensen zijn cruciale factoren. Flexibiliteit in de systemen is van belang om ook de toekomstige veranderingen tegen verantwoorde kosten te kunnen implementeren.

Binnen het bestuur is blijvend aandacht voor de workload van bestuurders, er wordt gekeken welke externe ondersteuning benodigd is om zo nodig bestuurders te ontlasten. Ook ondersteuning van derden binnen de eigen organisatie kan hierbij een helpende hand bieden.

Het gehele bestuur volgt blijvend alle ontwikkelingen op pensioengebied zodat tijdig op deze ontwikkelingen ingesprongen kan worden wanneer dat nodig is.

Ontwikkelingen en gebeurtenissen 2023

Bezetting bestuur en gremia

Bestuur

In het afgelopen jaar zijn er wederom de nodige ontwikkelingen geweest op bestuurlijk gebied. Met het vertrek van twee bestuurders in 2022 waren er twee vacatures ontstaan. In de loop van 2023 hebben twee nieuwe aankomend bestuurders zich de pensioenmaterie goed eigen gemaakt en in het derde kwartaal konden wij zowel Gert van Bruggen, per 1 september 2023, als Dirk Breeuwer, per 1 oktober 2023, in het bestuur verwelkomen als nieuw lid. Gert vervult de zetel namens de werknemers van Forbo-Novilon en Forbo Eurocol, en Dirk vervult de zetel namens de pensioengerechtigden. Ook is medio 2023, Fred Heil herbenoemd als voorzitter van het fonds voor een nieuwe periode van vier jaar.

Beleggingsadviescommissie

Sinds begin 2023 zijn er steeds 2 bestuurders, per overlappende toerbeurt bij de BAC vergaderingen aanwezig om te bewaken dat het gehele bestuur goed is vertegenwoordigd in de BAC en zo afdoende counter vailing power ten opzichte van de vermogensbeheerder te bieden. Daarnaast is per september 2023 een 2e externe deskundige in de BAC aangenomen. Met deze versterking in de aanwezigheid van de bestuurders in de BAC biedt dit voor de korte termijn voldoende comfort. Op de langere termijn wordt gekeken naar een permanente oplossing.

Premiestelling en pensioenopbouw

Opbouw 2023

De premieafsprake voor de periode 2020 tot 2024 is wederom met een jaar verlengd. Deze afspraak kent een jaarpremie van in totaal 23% van de salarissom. In 2023 bleek de afgesproken premie niet voldoende om de volledige opbouw van 1,875% te financieren. Hierdoor is voor het jaar 2023 de opbouw verlaagd naar 1,535%.

Om zorg te dragen dat er geen ongewenste situatie zal ontstaan bij een overlijden in actieve dienst door deze verlaagde opbouw, heeft het bestuur ervoor gekozen om de verzekering voor het nabestaandenpensioen bij overlijden uit actieve dienst te verhogen naar de beoogde toekomstige opbouw van 1,875%. Bij overlijden na uitdiensttreding of pensioneren wordt het nabestaandenpensioen toegekend gebaseerd op de werkelijke pensioenopbouw.

Opbouw 2024

In de bestuursvergadering van 30 oktober 2023 heeft het bestuur besloten om de pensioenopbouw voor 2024 zo ver mogelijk bij het beoogde opbouwpercentage van 1,875% vast te stellen. Om dit te kunnen realiseren heeft het bestuur besloten om gebruik te maken van de tegemoetkoming van de minister en de geldende rentevaste periode opengebroken en deze opnieuw voor 5 jaar vast te stellen. Daarnaast is het inflatie-ingroeipad geactualiseerd en voor dezelfde termijn vastgesteld.

Als onderbouwing van dit besluit heeft het bestuur aangegeven dat:

- Er gezocht moet worden voor mogelijkheden om een maximale opbouw te kunnen realiseren, conform de uitgangspunten die sociale partners in de regeling hebben beoogd. Dit is ook in lijn met de uitgangspunten van de missie en visie van het fonds.
- Met gebruikmaking van de tegemoetkoming, wordt het voor het bestuur opnieuw mogelijk gemaakt om keuzes te maken in het belang van behoud van de beoogde opbouw. Dit is in lijn met de bestendige gedragslijn van het bestuur, waarbij ook in het verleden besluiten betreffende de premiedemping genomen zijn die steeds 'zoveel mogelijk behoud van beoogde opbouw' als grondslag hebben gehad.
- De premiedekkingsgraad blijft ook na het opnieuw vaststellen van de rentevaste periode nog steeds van voldoende hoogte, zijnde minimaal 90%.

- Het fonds wil in de aanloop van de transitie naar het nieuwe stelsel een voorlopige ondergrens van 110% voor de dekkingsgraad vasthouden. Hieraan wordt nog steeds voldaan na het hanteren van de tegemoetkoming en de toezegging van de beoogde opbouw van 1,875%.

Indexatie opgebouwde pensioenen

Pensioenfonds Forbo heeft in 2023 opnieuw gebruik gemaakt van de verruimde mogelijkheden voor toeslagverlening. Daarnaast heeft het bestuur ervoor gekozen om het inflatiecijfer van oktober 2022 te herijken naar een vergelijkbaar inflatiecijfer van oktober 2023. Dit was nodig in verband met de wijziging van het CBS in de samenstelling van het cijfer medio 2023 waardoor een zuivere vergelijking van de twee inflatiecijfers niet mogelijk was. Met deze twee besluiten kon er per 1 januari 2024 3,5% toeslag gegeven worden over het jaar 2023. Het bestuur heeft bij dit toeslagbesluit de belangen en impact voor alle deelnemers en leeftijdscohorten meegewogen. De onderbouwing en verantwoording van de gevolgen van deze toeslagverlening zijn terug te vinden op de website van het fonds. De verwerking en realisatie van de indexatie heeft per januari 2024 plaatsgevonden.

Ontwikkelingen en impact Wet Toekomst Pensioenen

De stuurgroep die is opgericht om op een gestructureerde wijze te komen tot de vele te nemen besluiten die de Wet Toekomst Pensioenen behelst, is in 2023, na een half jaar oponthoud, drie keer bij elkaar gekomen. De verantwoordelijkheden liggen op verschillende tafels. Met het aannemen door de eerste kamer en de inwerkingtreding van de Wtp per 1 juli 2023 konden we als stuurgroep écht van start gaan. De uitkomsten van het risicopreferentieonderzoek en aanvullend onderzoek zijn in de stuurgroep besproken en zullen mede als leidraad dienen voor de opzet van de nieuwe regeling.

Het bestuur blijft in continu overleg met alle betrokken partijen om ontwikkelingen zo snel en goed mogelijk te bespreken en te waarborgen dat er voldoende progressie wordt gemaakt met het vormgeven van de nieuwe pensioenregeling van Forbo.

Parallel aan de overleggen met de stuurgroep lopen ook overleggen met de Pensioenuitvoeringsorganisatie en de Vermogensbeheerder over de planning en acties met betrekking tot de transitie.

ALM-studie

Pensioenfonds Forbo heeft medio 2023 opnieuw het beleggingsbeleid beoordeeld middels een ALM studie. Omdat de regeling per 1 januari 2027 over zal gaan naar het nieuwe stelsel is ervoor gekozen om een ALM-light te doen met een kortere horizon. Voor het vormgeven van het beleggingsbeleid in het nieuwe stelsel zal er opnieuw een volledige ALM studie worden gedaan. Uit de ALM-light studie is gebleken dat het huidige beleggingsbeleid nog past bij de wensen van de deelnemers en het beoogde overrendement. Wel is ervoor gekozen om de renteafdekking te verhogen van 67% naar 70% om zo de dekkingsgraad meer te beschermen tegen rentedalingen.

Evaluatie uitbesteding en dienstverlening

Pensioenfonds Forbo heeft in 2023 haar uitbestedings- en dienstverleningsrelaties geëvalueerd en in het bestuur besproken. Gebleken is dat de uitvoering van de pensioenadministratie en dienstverlening nog steeds onder druk staat. Dit komt door personele wisselingen en de voorbereiding van de pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO) op de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Opvolging van issues wordt nauwgezet gemonitord en tegelijk met de reguliere werkzaamheden besproken in een maandelijks overleg met de PUO. Pensioenfonds Forbo heeft in 2023 zowel een nieuwe Accountmanager als een nieuwe Intern Accountmanager toegewezen gekregen. De issues hebben geen impact op de opgebouwde aanspraken en de betaling van de uitkeringen.

Actualisatie Beleidsdocumenten

Jaarlijks beoordeelt het bestuur haar beleidsdocumenten en actualiseert deze indien nodig. Zo zijn het hoofddocument van de ABTN, het Crisisplan, het Uitbestedingsbeleid en de Organisatie-inrichting geactualiseerd. Het pensioenreglement is per 1 januari 2024 geactualiseerd. Alle geactualiseerde- en bestaande beleidsdocumenten zijn beschikbaar op de website van Pensioenfonds Forbo.

Statutenwijziging

Het bestuur ziet de waarborg voor behoud van kennis en kunde het best geëffectueerd door af te wijken van de Code Pensioenfondsen en de zetel van de huidige bestuurder met de secretarisfunctie voor onbepaalde tijd te laten invullen. Bij onverhoopt tijdelijk wegvallen is voor de korte termijn back-up binnen het bestuur aanwezig. Bij langere afwezigheid of vertrek zal een nieuwe bestuurder en tijdelijk aanvullende externe ondersteuning gezocht moeten worden. Deze statutenwijziging en daarmee afwijking van de Code Pensioenfondsen, door onbepaalde benoeming van de secretaris, is met de toezichthouders van DNB besproken. DNB is geen voorstander maar begrijpt de keuze van het bestuur en heeft hier geen opmerkingen over. Hiertoe zijn de statuten van het fonds per 23 maart 2023 aangepast. De gewijzigde statuten zijn terug te vinden op de website van het pensioenfonds.

Klachtenbeleid en -procedure

Het klachtenbeleid en -procedure van Pensioenfonds Forbo zijn volledig in lijn gebracht met de gedragslijn van de Pensioenfederatie en de richtlijnen van DNB en AFM. Daarnaast is het fonds aangesloten bij de nieuw opgerichte Geschilleninstantie Pensioenfondsen (GIP). Het vernieuwde beleid en de procedure staan makkelijk vindbaar op de website van het pensioenfonds.

Herzieningenbeleid

Begin 2023 is het Herzieningenbeleid opgesteld en het bestuur heeft vastgelegd hoe er omgegaan dient te worden bij eventueel voorkomende herzieningen van pensioenen. Het beleid is met de PUO besproken en wanneer zich een situatie van mogelijke herziening zal voordoen, zal het nieuwe beleid gevolgd worden. Het Herzieningenbeleid is onderdeel van de ABTN en is te vinden op de website van het pensioenfonds.

Audit SFH Interne Audit

In 2023 is de nieuwe Sleutelfunctiehouder Interne Audit, Hans Sieraad van start gegaan met de eerste audits. Hierbij zijn het Risicomanagementbeleid en het Uitbestedingsbeleid onder de loep genomen. Uit beide audits zijn enkele verbeterpunten naar voren gekomen welke door het bestuur zijn geadresseerd en specifieke acties zijn inmiddels toegewezen.

Gedragslijn verwerking persoonsgegevens

Lopende het jaar wordt er gemonitord en per kwartaal gerapporteerd of er voldaan wordt aan de gedragslijn verwerking persoonsgegevens. Eventuele datalekken worden gemeld via de juiste kanalen of instanties en er wordt gerapporteerd of zich situaties hebben voorgedaan die op de gedragslijn van toepassing zijn. Jaarlijks rapporteert de Pensioen Uitvoeringsorganisatie hoe er is omgegaan met de privacy van deelnemers, de Gedragslijn verwerking persoonsgegevens en eventuele datalekken of verzoeken van deelnemers. In 2023 hebben zich geen issues op dit gebied voorgedaan.

Project 'Onvindbare deelnemers' in samenwerking met de Pensioenfederatie

Veel pensioenfondsen hebben deelnemers in hun administratie waarvan zij geen BSN of adresgegevens kunnen vinden. Dit betekent dat deze deelnemers niet geïnformeerd kunnen worden over hun pensioen en pensioenen niet uitgekeerd kunnen worden. De Pensioenfederatie heeft fondsen de mogelijkheid geboden om eenmalig bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB) na te gaan of zij BSN en/of adresgegevens van de betreffende deelnemers hebben. Begin 2023 is dit project van start gegaan en er is intensief samengewerkt met de SVB en de Pensioenuitvoeringsorganisaties om zoveel mogelijk deelnemers te identificeren.

Het is een omvangrijk proces geweest en heeft ook voor ons fonds een (klein) aantal deelnemers boven water kunnen halen. Van de 35 onvindbare deelnemers van Pensioenfonds Forbo zijn er 12 gevonden en in de administratie verwerkt. Helaas blijven er 23 nog steeds onvindbaar.

Beleggingsadviescommissie

Bezetting beleggingsadviescommissie

In 2023 is Margreet Verhoef toegetreden tot de Beleggingsadviescommissie (BAC). Zij heeft ruime ervaring op het gebied van vermogensbeheer en pensioenfondsen en versterkt daarmee de BAC. De BAC bestaat naast Margreet Verhoef op dit moment uit Caroline Bosch. Om voldoende bezetting te behouden en interactiviteit te waarborgen tussen de BAC en het bestuur, is er een roulatie systeem opgezet waarbij iedere vergadering twee vertegenwoordigers vanuit het bestuur deelnemen. Tevens wordt er gezorgd voor een overlap van bestuursvertegenwoordigers bij iedere opeenvolgende vergadering. Zodoende is er altijd één vertegenwoordiger voldoende op de hoogte van de lopende zaken vanuit de voorgaande vergadering. Daarnaast neemt Caroline Bosch, als voorzitter van de BAC, ook deel aan bestuursvergaderingen waarin belangrijke BAC onderwerpen worden besproken. Zo wordt er gewaarborgd dat beleggingsonderwerpen voldoende aandacht krijgen in het bestuur en hier gedegen kennis van kan worden genomen.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Op gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen hebben in 2023 zowel de wet- en regelgeving als de verdere implementatie van maatschappelijk verantwoord beleggen in de portefeuille veel aandacht gekregen.

Op het gebied van wet- en regelgeving is er aandacht besteed aan de transparantie en verantwoordingsvereisten die voor het pensioenfonds gelden vanuit de Europese duurzaamheidswetgeving, de Sustainable Finance Disclosure Regulation (hierna: SFDR). Het pensioenfonds heeft een aantal keuzes moeten maken omtrent de mate waarin duurzaamheid wordt meegenomen in het beleggingsbeleid. Pensioenfonds Forbo heeft er voor gekozen om de pensioenregeling te classificeren als een zogenaamd artikel 8 product. Daarnaast kiest het pensioenfonds voor de opt-out voor artikel 4. Deze keuzes worden jaarlijks geëvalueerd om vast te stellen of deze nog steeds passend zijn bij het bestaande beleid en de karakteristieken en operationele mogelijkheden van het pensioenfonds.

Per 1 januari 2023 moest het pensioenfonds voldoen aan de verantwoordingsvereisten van de SFDR die in 2022 bekend zijn gemaakt en die uit de gemaakte classificatiekeuzes volgen (zie hiervoor de bijlage aan het eind van het jaarverslag). Dit betreft het opnemen op de website van duurzaamheidsinformatie en de zogenaamde precontractuele informatie per 1 januari 2023.

Op het gebied van portefeuille implementatie is er binnen de BAC in 2023 stil gestaan bij het verder verbeteren van de invulling van het maatschappelijk verantwoord beleggen beleid in de portefeuille van het pensioenfonds. Zo is er binnen de BAC gekeken naar het verbeteren van de bewuste selectie methodiek binnen de Aandelen ontwikkelde markten portefeuille. De BAC heeft beoordeeld of deze ontwikkelingen passen bij de maatschappelijk verantwoorde inspanningen die het pensioenfonds met de portefeuille wil bewerkstelligen, zonder nog enige afbreuk te hebben gedaan aan andere portefeuilledoelstellingen van het pensioenfonds. De BAC wil de voortgang van deze implementatie binnen de relevante strategieën blijven monitoren om zodoende zicht te houden op welke voortgang er wordt behaald.

ALM-studie en Beleggingsplan

In 2023 heeft het bestuur een ALM-studie laten uitvoeren. De doelstelling van deze 'light'-variant was om de geschiktheid te toetsen van het huidige beleid voor de periode tot het invaarmoment. Op basis van de ALM-studie heeft het bestuur besloten dat de huidige portefeuille verdeling naar de matching- en returnportefeuille nog het beste past bij de uitgangspunten en doelstellingen van het pensioenfonds. Wel heeft het bestuur besloten de renteafdekking te verhogen naar 70% omdat dit bijdraagt aan het vergroten van de kans op het behalen van de beoogde invaardeckingsgraad.

Jaarlijks wordt er door de BAC en de Vermogensbeheerder vooruit gekeken naar het aankomende jaar, waarbij de vraag wordt gesteld of de beleggingsportefeuille in zijn geheel nog voldoet. Hierbij wordt gekeken of er overeenstemming is in de portefeuillesamenstelling en bandbreedtes met de investmentbeliefs en het risicoprofiel van het fonds. Hieruit volgt het beleggingsplan voor het komend jaar dat leidend is voor de Vermogensbeheerder en BAC.

Beleggingsportefeuille

De BAC heeft in 2023 ook stil gestaan bij een aantal onderwerpen die van toepassing zijn op het algemene beleid en invulling van de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds. Er is hierbij samen met de vermogensbeheerder gekeken naar eventuele aanpassing van huidige strategieën om de karakteristieken van de portefeuille te kunnen verbeteren. Verschillende beleggingscategorieën en strategieën zijn geëvalueerd. Besloten is afscheid te nemen van de categorie beursgenoteerd vastgoed. Verder zijn er geen wijzigingen geweest in de portefeuille.

Kennis van vermogensbeheer

In zijn algemeenheid was er in 2023 ook aandacht voor de kennisontwikkeling. Hiervoor zijn er in het jaar diverse kennissessies georganiseerd in samenwerking met de vermogensbeheerder. Dit waren sessies en/of workshops over het landenbeleid in de matching portefeuille en de EMD portefeuille, productontwikkeling en innovatie bij de vermogensbeheerder en sessies omtrent het nieuwe pensioenakkoord. Deze sessies stonden open voor alle bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan. Wij zijn van mening dat hiermede de kennis en deskundigheid van de BAC verder is verstevigd.

Nieuwe pensioenakkoord

De inrichting van de pensioenregeling in het nieuwe stelsel heeft de aandacht. De BAC wil het komende jaar zicht blijven houden op de verschillende ontwikkelingen die zullen spelen richting de transitie naar het nieuwe stelsel. Dit onderwerp zal daarom apart geagendeerd terug blijven komen binnen de BAC.

Communicatiecommissie

In 2023 heeft de communicatiecommissie over diverse onderwerpen voornamelijk digitaal maar ook per post gecommuniceerd. De belangrijkste onderwerpen waren de verlaagde opbouw en de tussentijdse indexatie van de opgebouwde pensioenen. Ook de ontwikkelingen met betrekking tot de Wet Toekomst Pensioenen kwamen veelvuldig aan bod.

Communicatie verlaagde opbouw

In 2023 is een verlaagde opbouw gerealiseerd ten opzichte van de beoogde opbouw van 1,875%. De communicatie over deze verlaagde opbouw is tijdig opgestart en alle actieve- en arbeidsongeschikte deelnemers hebben persoonlijk een brief ontvangen over deze verlaagde opbouw en de gevolgen hiervan. In deze brief is ook uitgelegd dat er een verhoogde aanvullende verzekering is afgesloten voor het nabestaandenpensioen bij overlijden in actieve dienst. Voor 2024 is het weer mogelijk om de beoogde opbouw van 1,875% te financieren.

Communicatie tussentijdse indexatie

Met het besluit om in 2023 opnieuw gebruik te maken van de verruimde mogelijkheden voor toeslagverlening kwam ook een verplichte communicatieronde. Het fonds heeft ervoor gekozen om zowel per brief als per mail en op de website over deze toeslagverlening te communiceren. Daarnaast is er bij de presentatie aan de gepensioneerden tijdens de jaarlijkse gepensioneerdenbijeenkomsten expliciet bij de indexatie stilgestaan. Het fonds heeft hiermee de toeslagverlening gecommuniceerd via zoveel mogelijk kanalen. Hierbij zijn de wettelijke voorgeschreven richtlijnen gevolgd.

Gepensioneerdenbijeenkomsten

Voor de gepensioneerden waren er in december 2023 weer twee bijeenkomsten om persoonlijk bij te worden gepraat over de ontwikkelingen bij Forbo en bij het pensioenfonds. Deze bijeenkomsten worden door de werkgever georganiseerd tegelijk met de uitreiking van het kerstpakket. Ook het pensioenfonds was hierbij vertegenwoordigd om de aanwezigen te informeren over de komst van het nieuwe pensioenstelsel en de indexatie. De bijeenkomsten werden goed bezocht en de waardering voor de inbreng van het pensioenfonds was groot.

Nieuwsbrieven en input Personeelsbladen

Ook in 2023 is weer veel gebruik gemaakt van de communicatiemogelijkheden via de nieuwsbrief en de personeelsbladen. In de nieuwsbrieven, die twee keer per jaar uitkomt wordt stilgestaan bij recente ontwikkelingen, belangrijke informatie op pensioengebied. Daarnaast is er altijd een interview met een jong-gepensioneerde die vertelt over zijn/haar eerste 100 dagen met pensioen. Deze artikelen worden zeer goed ontvangen bij de lezers. In de personeelsbladen houdt het pensioenfonds de werknemers en gepensioneerden zoveel mogelijk op de hoogte van de ontwikkelingen binnen het fonds en belangrijke informatie over de pensioenregeling van Forbo.

Risicocommissie

Ontwikkelingen op risicogebied

Voor 2023 geldt net als voorgaande jaren dat het bestuur de toprisico's van het fonds heeft vastgesteld, te weten: houdbaarheid van de volledige pensioenopbouw, druk op de financiële positie/herstelkracht en toekomstvastheid van de regeling. Bestuur monitort de ontwikkelingen en voert daar waar mogelijk acties uit. De dekkingsgraad is door het behaalde beleggingsrendement, maar daarnaast door de toegekende indexatie over 2023 daardoor niet tot nauwelijks gestegen. Het bestuur heeft bij de materiële besluiten van 2023 steeds de risico's in ogenschouw genomen en daarbij ook de aanstaande overgang naar het nieuwe pensioenstelsel meegewogen. Op basis van de geboden wettelijke mogelijkheden (motie van Dijk) heeft het bestuur per 1 januari 2024 een indexatie van 3,5% kunnen toekennen. Dit sluit aan bij één van de strategische doelstelling om te streven naar een goed pensioenresultaat. Het bestuur heeft hierbij de evenwichtigheid beoordeeld van de risico's richting het invaarmoment (het wel of niet halen van de benodigde invaardekkingsgraad) en het langer laten doorlopen van het herstelplan.

Financiële risico's

Het bestuur beschouwt het marktrisico en renterisico als de grootste financiële risico's. Deze risico's blijven binnen de gestelde risicotoleranties, passend bij de bandbreedte van het afgesproken risicoprofiel. Er is geen aanleiding voor verdere actie. In de tweede helft van 2023 heeft bestuur een ALM studie uitgevoerd. Ondanks de veranderde marktomstandigheden t.o.v. vorig jaar (gestegen rente en hogere inflatie) is naar voren gekomen dat de huidige beleggingsmix aansluit bij de gewenste risicohouding van onze deelnemers. Deze mix is ook passend voor de korte- en lange termijn doelstellingen van het pensioenfonds. Om de beleggingsrisico's naar het invaarmoment te mitigeren heeft het bestuur besloten om de renteafdekking te verhogen, waarbij de huidige realisatie van de doelstellingen door dit beleid niet verder onder druk komen te staan.

Verder monitort het bestuur de ontwikkelingen in het kader van het project nieuw pensioencontract aan de hand van de IRM kwartaalrapportage. Daarin is door het bestuur een risico inschatting van de projectrisico's opgenomen. Aan het begin van 2024 voert het bestuur weer een Risk Self Assessment (RSA) uit om de inschatting en de effectiviteit van de beheersmaatregelen t.a.v. projectrisico's te actualiseren.

Operationele risico's

Binnen de operationele risico's geldt net als vorig jaar dat de interne omzetting bij AZL naar het nieuwe pensioenstelsel, naast het op orde krijgen van de kwaliteit van de huidige afgesproken dienstverlening, een belangrijk aandachtspunt is. Echter met name door onderbezetting geldt dat AZL niet op alle vlakken aan de reguliere afgesproken dienstverlening kan voldoen. Dit laat zich op korte termijn ook moeilijk oplossen, waardoor het bestuur ervoor heeft gekozen dit, gedurende de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel, te accepteren. Door het bestuur is in 2023 hernieuwd met name ingezet op een juiste prioritering van uit te voeren werkzaamheden bij AZL voor het fonds. Een eventuele overweging naar een nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie (PUO) is in deze fase niet aan de orde. Het bestuur vindt de risico's bij een dergelijke overgang te groot. Dit betreft niet alleen de noodzakelijke eigenbeschikbaarheid, maar met name ook die bij de latende partij AZL en de onzekerheid of het bij een nieuwe PUO wel beter is. Het bestuur heeft daarom besloten om het huidige contract met AZL te verlengen tot en met het moment van invaren per 1 januari 2027.

IT-informatiebeveiliging

In 2023 heeft IT-informatiebeveiliging veel aandacht gehad. Dit betreft het monitoren en beoordelen van de informatiebeveiligingsrisico's bij beide strategische uitbestedingspartners en de informatiebeveiliging zoals bij de werkgever is geborgd voor de IT diensten die het pensioenfonds bij de werkgever afneemt. Ook in 2024 blijft dit een wezenlijk aandachtspunt voor het bestuur. Dit omdat cyberrisico's steeds meer toenemen.

Incidenten/ meldingen aan Compliance Officer

Bij onze vermogensbeheerder hebben zich het afgelopen jaar twee incidenten afgespeeld zonder financiële gevolgen. In samenspraak met de vermogensbeheerder zijn naar aanleiding van deze incidenten additionele beheersmaatregelen afgesproken om het risico naar de toekomst te verkleinen. Hiermee is het oordeel van het bestuur dat de uitbesteding aan MN binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds blijft.

Er zijn verder vanuit het bestuur geen meldingen aan de Compliance Officer gedaan van incidenten, waardoor er vooralsnog geen aanleiding is om meer aandacht te vragen bij het bestuur t.a.v. het beheersen van de compliance risico's.

Ten aanzien van de niet financiële doelstellingen is het bestuur daardoor van oordeel in control te zijn.

Risicorapportages en monitoring

Het hele jaar geldt dat de bezetting van de risicocommissie bestaat uit twee leden, te weten een bestuurslid en tevens Sleutelfunctiehouder Risicobeheer en de Compliance Officer. De sleutelfunctiehouder risicobeheer (tevens lid van het bestuur) is de voorzitter van de risicocommissie. De risicocommissie wordt ondersteund door een extern adviseur. Binnen de risicocommissie worden onder meer de (risico)rapportages van uitbestedingspartners behandeld, worden actuele ontwikkelingen en issues besproken en wordt een IRM-kwartaalrapportage vervaardigd die aan het bestuur wordt gerapporteerd.

De belangrijkste ontwikkelingen in 2023 waren voornamelijk de verdere doorontwikkeling van de risicorapportages in de vorm van toevoegingen van de risicokaarten, monitoring van de geïdentificeerde risico's, monitoring van de risico's bij de strategische uitbestedingspartners (AZL en MN), opstarten van het project Datakwaliteit, monitoren van het project Nieuw Pensioencontract Forbo, risico inbreng tijdens de ALM studie en het opstarten van de reguliere Eigen Risico Beoordeling (ERB).

Financiële positie van Pensioenfonds Forbo

(Beleids)dekkingsgraad

Met de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Forbo bedroeg ultimo 2023 115,2% (ultimo 2022 was dit 116,8%).

Verloop feitelijke dekkingsgraad

	Feitelijke dekkings- graad 2023
Primo 2023	111,2%
Premie	0,6%
Uitkeringen	0,3%
Toeslagverlening	-3,8%
Renteverandering	-3,9%
Overrendement	7,2%
Wijziging grondslagen	0,0%
Overig	-0,1%
Ultimo 2023	111,5%

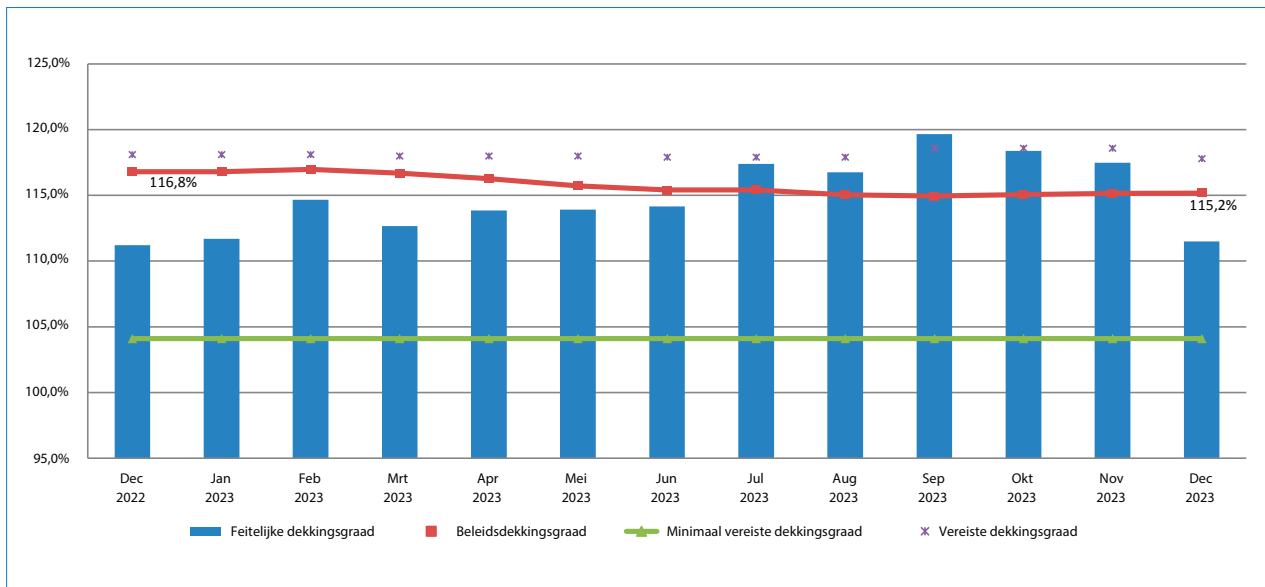
Het resultaat op de premie is in het boekjaar positief. De ontvangen premiebijdrage (na aftrek van de uitvoeringskosten in het boekjaar) was voldoende om de aanwezige dekkingsgraad primo jaar op peil te houden. De dekkingsgraad is hierdoor met 0,6%-punt gestegen.

Het effect van de verrichte uitkeringen op de dekkingsgraad is met 0,3%-punt positief, doordat de dekkingsgraad van het pensioenfonds begin 2022 boven de 100% lag.

In 2023 is besloten om per 1 januari 2024 de pensioenaanspraken en rechten te verhogen met 3,5%. Hiermee is in de technische voorziening per 31 december 2023 reeds rekening gehouden. Per saldo is hierdoor de dekkingsgraad met 3,8%-punt gedaald.

De door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur voor het vaststellen van de technische voorziening is eind 2023 voor de looptijden tot circa 40 jaar (met uitzondering van het eerste jaar) gedaald ten opzichte van eind 2022. De gemiddelde rentevoet voor de verplichtingen is daardoor gedaald van 2,6% naar 2,3%. Per saldo heeft de renteverandering een verlagend effect gehad op de dekkingsgraad van 3,9%-punt. Door de positieve beleggingsopbrengsten is het pensioenvermogen in het boekjaar toegenomen. Hierdoor is de dekkingsgraad gestegen met 7,2%-punt. Hierin is ook rekening gehouden met de benodigde interesttoevoeging aan de voorziening van 3,264%.

Het effect op de dekkingsgraad dat is gepresenteerd als 'overig', wordt veroorzaakt doordat alle gepresenteerde effecten worden bepaald ten opzichte van de dekkingsgraad aan het begin van het boekjaar, doordat overige mutaties niet worden meegenomen en door afronding van de overige effecten. Dit is conform de door DNB voorgeschreven methodiek voor het herstelplan. Het effect van overige oorzaken op de dekkingsgraad bedraagt 0,1% negatief. De dekkingsgraad per 31 december 2023 komt door al deze oorzaken per saldo 0,3%-punt hoger uit en is 111,5%.

De beleidsdekkinggraad van het pensioenfonds wordt berekend als het gemiddelde van de actuele dekkinggraden over de afgelopen twaalf maanden. De beleidsdekkinggraad per 31 december 2022 was 116,8% en is per 31 december 2023 115,2%. Als gevolg van de middeling wijkt de ontwikkeling van de beleidsdekkinggraad af van het verloop van de actuele dekkinggraad.

Reële dekkinggraad

Naast de beleidsdekkinggraad is de reële dekkinggraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkinggraad is de beleidsdekkinggraad gedeeld door de dekkinggraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Ultimo 2023 bedroeg de reële dekkinggraad 84,8% (ultimo 2021 was dit 88,1%). Ultimo 2023 bedroeg de marktwaardedekkinggraad (de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen worden beide berekend met behulp van de marktrente) 111,5% (ultimo 2022: 110,9%).

Vereiste dekkinggraad en herstelplan

De vereiste dekkinggraad bedroeg per 31 december 2023 117,8%. Hiermee ligt de beleidsdekkinggraad van Pensioenfonds Forbo (115,2%) onder de vereiste dekkinggraad. Hierdoor is er sprake van een reservetekort.

Deze lagere werkelijke dekkinggraad is voornamelijk te verklaren doordat de impact van de renteverandering en het overrendement afwijkt van de aanname in het herstelplan.

Verder heeft het bestuur in 2023 besloten om, middels de verruimde mogelijkheden voor toeslagverlening, de pensioenaanspraken en -rechten per 1 januari 2024 te verhogen met 3,5%. Dit heeft een negatieve impact van 3,8% op de dekkinggraad. In het herstelplan was geen rekening gehouden met deze toeslagverlening.

In het herstelplan is vastgelegd welke maatregelen worden ingezet om binnen tien jaar het vereist eigen vermogen te behalen. Het bestuur heeft de maatregelen geprioriteerd die in het herstelplan genomen kunnen worden om te voorkomen dat de dekkinggraad wegzakt onder de kritieke grens.

1. Indien de dekkingsgraad zich bevindt boven de vereiste dekkingsgraad, kunnen de ALM-stuurmaatregelen Indexatie en Beleggingsbeleid veranderen.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2023.
2. De premie wordt door sociale partners vastgesteld en vervolgens na afloop van de cao overeenkomst voor de toekomstige pensioenopbouw aangepast en uitgedrukt als een vast percentage van de pensioengrondslagsom en de som van de voor dat jaar van toepassing zijnde ploegentoeslagen.
 - De premie is geen sturingsmaatregel voor Pensioenfonds Forbo en is derhalve niet als maatregel ingezet in 2023.
3. Indien de dekkingsgraad zich begeeft onder de grens van de vereiste dekkingsgraad, maar zich bevindt boven de minimaal vereiste dekkingsgraad kan het bestuur op basis van een herstelplan wederom de ALM-stuurmaatregelen inzetten om de dekkingsgraad mogelijkerwijs bij te sturen. In het herstelplan werkt Pensioenfonds Forbo uit hoe het binnen de maximale resterende duur van het herstelplan weer voldoet aan het strategisch vereiste dekkingsgraad op basis van beleidsdekkingsgraad.
 - De maximale hersteltermijn (10 jaar) is gehandhaafd. Uit het herstelplan is gebleken dat Pensioenfonds Forbo zonder inzet van de overige maatregelen binnen de maximale hersteltermijn zal kunnen herstellen uit het tekort.
4. Indien de dekkingsgraad wegzakt onder de kritieke grens, dan heeft het bestuur als uiterste maatregel het korten van de rechten. Het bestuur hanteert hierbij als uitgangspunt dat er niet meer gekort wordt dan strikt noodzakelijk.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2023.
5. Indien Pensioenfonds Forbo langer dan 6 meetmomenten in een dekkingstekort verkeert én bovendien de actuele dekkingsgraad op dat moment eveneens lager is dan de dekkingsgraad bij het MVEV worden de aanspraken ineens en dusdanig onvoorwaardelijk gekort dat de niet-gemiddelde dekkingsgraad direct het niveau van de minimale vereiste dekkingsgraad bereikt. Deze korting mag gespreid worden geëffectueerd over de maximale resterende duur van het herstelplan zodat deze pas geleidelijk tot uiting komt in de pensioenuitkeringen.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2023.
6. Indien Pensioenfonds Forbo in reservetekort verkeert en naar verwachting niet binnen de maximale resterende duur van het herstelplan kan herstellen tot de vereiste dekkingsgraad zal er een korting ter grootte van 1/10e van het verschil tussen de vereiste dekkingsgraad en de aan het einde van het herstelplan verwachte beleidsdekkingsgraad worden doorgevoerd.
 - Deze maatregel is niet ingezet in 2023.

Het volledige herstelplan kunt u vinden op de website van Pensioenfonds Forbo.

Haalbaarheidstoets

(Aanvangs-)Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets bestaat uit de aanvangshaalbaarheidstoets en de jaarlijkse haalbaarheidstoets en wordt uitgevoerd op basis van de door DNB voorgeschreven economische scenario's. De haalbaarheidstoets toetst de financiële opzet van het fonds op de lange termijn van 60 jaar en toetst of het verwachte pensioenresultaat voldoet aan de door het fonds zelf gestelde normen onder meerdere scenario's. Blijkt uit de haalbaarheidstoets dat het verwachte pensioenresultaat niet voldoet aan deze norm, dan treedt het fonds in overleg met sociale partners. Indien nodig zal het fonds maatregelen treffen om de financiële opzet van het fonds te verbeteren. Daarnaast wordt door middel van de aanvangshaalbaarheidstoets eveneens getoetst of het premiebeleid over de berekeningshorizon van 60 jaar realistisch en haalbaar is.

De aanvangshaalbaarheidstoets is in 2015 voor het eerst uitgevoerd en vastgesteld naar aanleiding van invoering van het nFTK per 1 januari 2015. De aanvangshaalbaarheidstoets zal opnieuw worden uitgevoerd en vastgesteld als het fonds besluit een nieuwe

pensioenregeling uit te voeren of als er sprake is van significante wijzigingen in het premiebeleid, toeslagbeleid, beleggingsbeleid of de te gebruiken scenario's. De rapportagedatum is 1 januari van het boekjaar waarin de nieuwe regeling wordt ingevoerd of de wijziging van de huidige plaatsvindt. De resultaten worden bij DNB ingediend maximaal één maand nadat het fonds heeft besloten tot invoering van de nieuwe regeling of als er sprake is van significante wijzigingen in het premiebeleid, toeslagbeleid, beleggingsbeleid of de te gebruiken scenario's.

De ondergrenzen gehanteerd in de aanvangshaalbaarheidstoets van 2021 zijn vastgesteld in overleg met sociale partners. Bij eventueel toekomstig uit te voeren aanvangshaalbaarheidstoetsen zullen deze ondergrenzen opnieuw worden vastgesteld in overleg met sociale partners. Indien uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets blijkt dat de ondergrenzen worden overschreden treedt het bestuur in overleg met sociale partners.

De haalbaarheidstoets wordt jaarlijks uitgevoerd en vastgesteld en heeft eveneens als rapportagedatum 1 januari. De jaarlijkse haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van de gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarstaten en wordt tegelijkertijd met die jaarstaten ingediend bij DNB.

In onderstaande tabel wordt de uitkomst van de haalbaarheidstoets 2023 toegelicht.

	Grens	Uitkomst	Score
Mediaan pensioenresultaat vanuit feitelijke situatie	ondergrens 80,0%	87,8%	Voldoende
Maximale relatieve afwijking ten opzichte van mediaan in geval van slecht weer scenario	bovengrens 35,0%	21,2%	Voldoende

Pensioenregeling 2023

De pensioenregeling van Pensioenfonds Forbo zag er op 31 december 2023 op hoofdlijnen als volgt uit: Regeling voor werknemers geboren op of na 1 januari 1950 en nieuwe toetreders vanaf 2006

Pensioenreglement 2015	Forbo Flooring en Forbo-Novilon	Forbo Eurocol Nederland
Pensioensysteem	Voorwaardelijk Geïndexeerd middelloon vast salaris c.q. ploegentoeslag	Voorwaardelijk geïndexeerd middelloon vast salaris
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar	68 jaar
Pensioengevend salaris	13,5 x maandsalaris	14,04 x maandsalaris
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise	Pensioengevend salaris minus franchise
Vakantietoeslag	Inbegrepen in pensioengevend salaris	Inbegrepen in pensioengevend salaris
Beoogd opbouw % ouderdomspensioen vast salaris	1,875%	1,875%
Werkelijk opbouw % ouderdomspensioen vast salaris	1,535%	1,535%
Beoogd opbouw % ouderdomspensioen ploegentoeslag	1,875%	n.v.t.
Werkelijk opbouw % ouderdomspensioen ploegentoeslag	1,535%	n.v.t.
Opbouw % nabestaandenpensioen	70%	70%
Nabestaandenpensioen	opbouwbasis	opbouwbasis
Franchise	€ 16.322	€ 16.322
Maximum pensioengrondslag	€ 128.810	€ 128.810
Eigen bijdrage werknemers	10,8% van de pensioengrondslag	10,8% van de pensioengrondslag
Vaste bijdrage werkgever	15,2% van som pensioengevende salarissen en ploegentoeslagen	15,2% van som pensioengevende salarissen

Naast voorgaande regeling voert het fonds een regeling voor deelnemers geboren voor 1 januari 1950 en de regeling 1974. In deze regelingen komen geen actieve deelnemers meer voor.

Voor de actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondsforsbo.nl.

Premiebeleid

De kostendekkendheid van de ontvangen premie wordt getoetst op basis van een gedempte premie op basis van verwachte rendementen conform de maximaal toegestane parameters. De feitelijke premie wordt vastgesteld op basis van een vaste premie methodiek (CDC). In geval de ontvangen premie niet kostendekkend is (bij hanteren van de 90% premiedekkingsgraad-eis), kan een opbouwkorting worden toegepast. Indien de benodigde premie lager uitkomt dan de feitelijke premie, komt het verschil ten goede aan de algemene middelen.

Kostendekkende, gedempte en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendekkende premie zoals berekend conform de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), tenzij aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaan making van kortingen is voldaan.

- De *feitelijke premie* bedraagt conform afspraak 23% van de salarissommen. In 2023 is € 12,525 mln aan bijdragen ontvangen.
- De *zuivere kostendekkende premie* bestaat uit de kosten voor de opbouw van de pensioenaanspraken inclusief risico-onderdelen en excasso, evenals een solvabiliteitsopslag voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen en een opslag voor de uitvoeringskosten van het fonds. In 2023 bedraagt de ex-post zuivere kostendekkende premie € 10,891 mln.
- De zuivere kostendekkende premie wordt berekend op basis van de actuele renteterminijstructuur. Daarentegen wordt de gedempte kostendekkende premie vastgesteld op basis van verwacht rendement. Bovendien wordt bij het vaststellen van de gedempte kostendekkende premie een extra opslag meegenomen voor financiering van toekomstige voorwaardelijke toeslagverlening. Voor 2023 komt de ex-post gedempte kostendekkende premie uit op € 12,648 mln.

Op het moment van vaststellen van de premie voor 2023 (ex ante) was deze kostendekkend gesteld maar door afwijking in de uiteindelijke werkelijke franchise en salarisstijging bleek de premie achteraf (ex post) niet kostendekkend te zijn. De exacte franchise en loonstijging waren ten tijde van de ex ante premie-inschatting nog niet bekend. Hierdoor was de feitelijke premie in 2023 lager dan de gedempte kostendekkende premie en dus niet kostendekkend. Het fonds voert vanaf 2020 een aanvullende premiedekkingsgraadeis van 90%, gebaseerd op de twaalfmaandsgemiddelde rente per 31 oktober van het voorgaande boekjaar. Op grond van deze premiedekkingsgraadeis was het in 2023 mogelijk om het opbouwpercentage te verhogen van 1,419% naar 1,535%.

De opbouw van de diverse premies wordt in de toelichting op de staat van baten en lasten [10] verder toegelicht.

Toeslagenbeleid en toeslagverlening

Het bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd. De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit extra rendement op de beleggingen. De pensioenpremie bevat geen opslag voor toeslagverlening.

Pensioenfonds Forbo heeft de ambitie om de pensioenaanspraken en -rechten van actieve en gewezen deelnemers en pensioengerechtigden elk jaar te verhogen met de stijging van de 'consumentenprijzen afgeleid' zoals het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) die meet. Medio 2023 heeft zich echter de bijzondere situatie voorgedaan dat het CBS de gehanteerde prijsparameters voor energie in de inflatiebepaling heeft gewijzigd. Hierdoor was het moeilijk om een zuivere vergelijking van het inflatiecijfer van oktober 2022 en oktober 2023 te vergelijken. Om toch een zuivere vergelijking te kunnen maken van de prijsstijging heeft het bestuur ervoor gekozen om de gehanteerde correctie van medio 2023 ook voor het inflatiecijfer van oktober 2022 te gebruiken en deze daarmee te herrekenen. Met deze herrekening kon er een goede vergelijking van de CBS cijfers gemaakt worden en is vastgesteld dat de prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle huishoudens) in de periode oktober 2022 tot oktober 2023 met 3,5% waren gestegen.

Het bestuur heeft in 2023 opnieuw gebruik gemaakt van de tijdelijk versoepelde mogelijkheden voor toeslagverlening en besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 januari 2024 te verhogen met dezelfde 3,5%.

Het bestuur heeft beide besluiten onderbouwd en de gevolgen voor alle deelnemers evenwichtig afgewogen. De verantwoording van de evenwichtige belangenafweging is terug te vinden op de website van Pensioenfonds Forbo. Voor het toeslagbesluit is de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds bepalend, daarnaast heeft het bestuur bepaald dat er een minimale dekkingsgraad van 110,0% wordt gehanteerd. De beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2023 bedroeg 115,0%.

Communicatie

Communicatie verlaagde opbouw

In 2023 is een verlaagde opbouw gerealiseerd ten opzichte van de beoogde opbouw van 1,875%. De communicatiecommissie heeft de communicatie van de verlaagde opbouw verzorgd en hiervoor verschillende uitingen gebruikt. In de personeelsbladen is de verlaagde opbouw toegelicht. Ook op de website, middels E-mail alerts en de digitale nieuwsbrief is hiervoor op meerdere momenten in het jaar aandacht geweest. De communicatie voor deze verlaagde opbouw is tijdig opgestart en alle actieve- en arbeidsongeschikte deelnemers hebben persoonlijk een brief ontvangen over deze verlaagde opbouw en de gevolgen hiervan. In deze brief is ook uitgelegd dat een verhoogde aanvullende verzekering is afgesloten voor het nabestaandenpensioen bij overlijden in actieve dienst. Voor het jaar 2024 kon weer de volledige beoogde opbouw van 1,875% gefinancierd worden.

Communicatie tussentijdse indexatie

Met het besluit om opnieuw gebruik te maken van de tijdelijk verruimde mogelijkheden voor toeslagverlening kwam ook een verplichte communicatieronde. Het fonds heeft ervoor gekozen om zowel per brief als per mail en op de website over deze toeslagverlening te communiceren. Het fonds heeft gecommuniceerd via zoveel mogelijk kanalen. Hierbij zijn de wettelijk voorgeschreven richtlijnen gevolgd.

Gepensioneerdenbijeenkomsten

Voor de gepensioneerden was er in december 2023 weer de mogelijkheid om persoonlijk bij de gepensioneerden- bijeenkomsten aanwezig te zijn. Deze bijeenkomsten worden door de werkgever georganiseerd tegelijk met de uitreiking van het kerstpakket. Ook het pensioenfonds was hierbij vertegenwoordigd om de aanwezigen te informeren over de komst van het nieuwe pensioenstelsel en de indexatie. De bijeenkomsten werden goed bezocht en de waardering voor de inbreng van het pensioenfonds was groot.

Wijzigingen bestuur en gremia

In 2023 is in de communicatie aandacht gegeven aan de benoeming van twee nieuwe bestuurders en de wijziging van het voorzitterschap van het Verantwoordingsorgaan.

Digitale nieuwsbrief

In de digitale nieuwsbrief is blijvend een interview opgenomen met een jong-gepensioneerde. Deze vertelt hierbij over zijn/haar eerste 100 dagen als pensionado, hoe dit wordt ervaren en hoe de dagen ingevuld worden. Dit interview wordt erg positief ontvangen bij de lezers.

Communicatieplan 2023

Het communicatieplan van Pensioenfonds Forbo is geëvalueerd en er waren geen grote wijzigingen nodig.

Het communicatiebeleid is niet gewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar. Het communicatieplan 2024 wordt op onderdelen al aangepast aan de ontwikkelingen rondom de Wet Toekomst Pensioenen en zal in Q2 van 2024 aan het bestuur en VO worden voorgelegd.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

De website van Pensioenfonds Forbo wordt continu geactualiseerd. De deelnemer krijgt, zoals wettelijk verplicht, gelaagde informatie over zijn/haar pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. Deze laag vervangt de huidige startbrief. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit documenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 van Pensioenfonds Forbo is op de website te vinden door simpelweg door te klikken.

Via de website hebben de deelnemers ook toegang tot het deelnemersportaal waar persoonlijke informatie en pensioeninformatie te vinden is. De deelnemers en pensioengerechtigden krijgen regelmatig email-alerts met belangrijke of interessante ontwikkelingen op pensioengebied. Daarnaast komt twee maal per jaar een digitale nieuwsbrief uit waarin dieper op diverse onderwerpen wordt ingegaan.

Naast deze digitale communicatie ontvangen deelnemers de reguliere informatie zoals UPO of andere correspondentie nog steeds per post. In 2024 zal een eerste aanvang gemaakt worden met de overstap naar het grotendeels digitaal aanbieden van informatie. Hierbij wordt rekening gehouden met de wensen van deelnemers en pensioengerechtigden.

Pensioenfonds Forbo heeft een vast katern in de personeelsbladen van de aangesloten Forbo- entiteiten. In dit katern worden actualiteiten besproken maar ook specifieke pensioenonderwerpen toegelicht.

Werkgeverscommunicatie

In 2023 zijn de werkgevers schriftelijk en mondeling geïnformeerd over lopende zaken en actuele ontwikkelingen binnen het fonds en op algemeen pensioengebied. Daarnaast heeft het DB maandelijks overleg met de werkgever over de ontwikkelingen bij het fonds en in het algemene pensioenlandschap. In 2023 is regelmatig met de werkgever gesproken over de voortgang van de ontwikkeling van de Wtp en de gevolgen hiervan voor de werkgever van het fonds.

Deelnemersbestand

(Aantallen)

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2022	1.014	736	809	2.559
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	33			33
Ontslag met premievrije aanspraak	-69	69		0
Waardeoverdracht		-12		-12
Ingang pensioen	-23	-13	56	20
Overlijden	-3	-1	-49	-53
Afkoop			-4	-4
Andere oorzaken ¹⁾			-9	-9
Mutaties per saldo	-62	43	-6	-25
Stand per 31 december 2023	952 ²⁾	779	803	2.534

Specificatie pensioengerechtigden

	2023	2022
Ouderdomspensioen	518	509
Nabestaandenpensioen	278	292
Wezenpensioen	7	8
Totaal	803	809

1) * Deelnemers: Wijziging onderneming en deeltijd pensionering

* Slapers: Wijziging onderneming, TOP uitruilen in OP (slaperspakket voor TOP wordt afgevoerd)

* Gepensioneerden: Expiratie van wezenpensioen en het herleven van wezenpensioen ivm studie

2) Waarvan 57 deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling (2022: 54).

Beleggingen

Macro-economische terugblik en korte vooruitblik

Geopolitieke spanningen vierden hoogtij

Afgelopen jaar bleven geopolitieke spanningen onmiskenbaar hoog. De oorlog in Oekraïne ging een nieuw jaar in, en nog altijd duren gevechten voort. Daar veranderde het Chinese vredesplan begin 2023 niets aan. Het Westen en Oekraïne schoven dit plan al snel terzijde en experts wezen op het motief van China om haar (economische) invloed verder uit te breiden en een imago van brenger van vrede te creëren. Eind juni leek de oorlog een onvoorziene wending te nemen door muiterij van de Wagnergroep, maar dat had uiteindelijk geen groot effect.

Buiten de oorlog in Oekraïne, bleef ook de relatie tussen de Verenigde Staten en China gespannen. Nieuwe restricties werden over en weer opgelegd – met name op het gebied van technologie – en China benadrukte meermaals het belang om zich voor te bereiden op een eventuele oorlog met Taiwan. Weliswaar namen bezoeken van verschillende Amerikaanse ministers aan China en een bezoek van president Xi aan de Verenigde Staten iets van de kou uit de lucht, maar dit leidde niet tot een grote doorbraak.

Tenslotte eindigde het jaar met een nieuw humanitair drama: de oorlog tussen Israël en Hamas. Na de aanval van Hamas begin oktober is Israël een grondoorlog in de Gazastrook begonnen. Als gevolg daarvan bestoken de Houthis schepen die door de Rode Zee willen varen. Dit verstoort een belangrijke maritieme route, maar heeft slechts beperkt effect op de wereldeconomie.

Inflatie sterk gedaald

De inflatiedaling sinds de tweede helft van 2022 heeft ook in 2023 doorgezet. Headline inflatie is in de Verenigde Staten van 6.4% in december 2022 gedaald naar 3.3% in december 2023. In de Eurozone is dat zelfs van 9.2% naar 2.9% over dezelfde periode. De inflatiedoelstelling van centrale banken komt hiermee steeds meer binnen handbereik.

De daling was vooral toe te wijzen aan de sterke daling van energie-, voedsel- en goedereninflatie. Diensteninflatie was hardnekkiger en daalde daardoor minder hard. Dat is grotendeels te verklaren door de normalisatie van de verhouding in consumptie tussen goederen en diensten, nadat deze tijdens de coronalockdowns sterk was verschoven naar goederen. De inhaalslag in dienstenbestedingen remde de daling van de dienstenprijsinflatie. Loonstijgingen namen met name in de Verenigde Staten in de loop van 2023 af, waardoor het risico op een loon-prijsspiraal kleiner werd.

Centrale banken hebben de beleidsrente sterk verhoogd

Om de hoge inflatie te bestrijden hebben centrale banken het afgelopen jaar hun beleidsrente sterk verhoogd, naar een piekrente van 5-5.25% (Fed) respectievelijk 4% (ECB) in het derde kwartaal. In het vierde kwartaal hebben zij de rente constant gehouden.

Richting het einde van het jaar was een geleidelijke draai in de communicatie van centrale banken waar te nemen. Met name de Fed raakte er meer van overtuigd dat ze in de strijd tegen de inflatie aan de winnende hand was en begon voorzichtig na te denken over aanstaande renteverlagingen. Bij de ECB was een dergelijke draai ook waar te nemen, zij het voorzichtiger.

Vertrouwen in een zachte landing groeide met de tijd

Dit jaar schipperden economen en financiële markten tussen het scenario waarin de inflatiedaling gepaard gaat met een (diepe) recessie – de harde landing – of zonder recessie – de zachte landing. Vooral in de eerste helft van het jaar verwachtte de meerderheid een harde landing. Dat kwam door tegenvallende heropeningeffecten van de Chinese economie na de coronalockdowns, terugvallende vertrouwenscijfers en de bovenal de snelheid waarmee centrale banken hun beleidsrente verhoogden.

Medio maart veroorzaakte het faillissement van een aantal Amerikaanse tech-banken onrust op de financiële markten. Economen waren bevreesd dat de onrust negatieve impact zou hebben op de economische activiteit.

In de tweede helft van het jaar nam het vertrouwen in een zachte landing toe. De Amerikaanse economie bleek weerbaarder tegen de snelle renteverhogingen dan aanvankelijk gedacht en dat de inflatie onder de loongroei daalde, zorgde ervoor dat de koopkracht van consumenten herstelde. De Amerikaanse economie groeide in 2023 met 2.5%.

De inflatiedaling leidde er ook toe dat financiële markten – in lijn met een zachte landing – meer renteverlagingen inprijsden en dat kapitaalmarktrentes daalden. Ook de Fed zag sinds de geüpdatete economische ramingen in september een zachte landing van de Amerikaanse economie aftekenen.

Economen maakten zich meer zorgen over de economische situatie in de Eurozone. De eerder genoemde tegenwind bleef in Europa steviger aanhouden. De koopkracht herstelde pas in het vierde kwartaal voorzichtig en ondanks dat ook in Europa de kapitaalmarktrentes daalden, bleven vertrouwensindicatoren in mineur. In het derde en vierde kwartaal kwam de economische groei tot stilstand (Q3 -0.1% groei, Q4 0%).

De stilstand van de Europese economie betekent dat deze stagneerde, maar mede door de sterk gebleven arbeidsmarkt niet in recessie belande. Over heel 2023 groeide de Europese economie met 0.5%.

Druk jaar voor financiële markten

De financiële markten in 2023 waren een spiegelbeeld van 2022. Waar in 2022 alle beleggingscategorieën een negatief rendement behaalden, noteerden alle categorieën – met uitzondering van China – dit jaar een positief rendement.

Medio maart zorgden de bankenfaillissementen voor kortstondige onrust en volatiliteit op financiële markten. Ook de geopolitieke onrust in het Midden-Oosten en zwakke economische cijfers uit Europa kenden z'n weerslag. Daarnaast hadden financiële markten het zwaar door zorgen over initieel nog hoge inflatie en verdere en langere monetaire verkrapping. Dit leidde tot en met oktober voor per saldo stijgende kapitaalmarktrentes.

Aan de andere kant waren er ook positieve momenten. Returnactiva profiteerden van hooggespannen verwachtingen omtrent AI. Daarbij leidde het toegenomen vertrouwen in een zachte landing door financiële markten in de laatste maanden van het jaar tot een forse daling van kapitaalmarktrentes waar de brede financiële markt van profiteerde.

Vooruitblik naar 2024

Een terugkeer naar een economische omgeving met lage groei en lage inflatie, zoals voor de pandemie, achten we het meest waarschijnlijk. In 2024 verwachten we dat de inflatie door daalt naar 2%, de doelstelling van centrale banken. De inflatoire schokken van de pandemie en de Oekraïne oorlog blijken dan eenmalig te zijn geweest. Hiermee herstelt geleidelijk de koopkracht en krijgen centrale banken de ruimte hun beleidsrentes geleidelijk weer te verlagen, waardoor we de tegenwind voor de economie zien afnemen.

Desalniettemin blijven risico's alom aanwezig. Oplaaierende geopolitieke spanningen kunnen inflatie opnieuw doen oplopen en een negatief effect hebben op economische groei. Verder bestaat het risico op alsnog een harde landing, bijvoorbeeld als centrale banken te lang een afremmend beleid voeren.

Beleggingsresultaten 2023

Op 1 januari 2023 startten wij met een nominale dekkingsgraad van 111,2% en een marktrente van 2,57%. Hoewel de rente in de eerste negen maanden van 2023 opliep, daalde deze sterk in het laatste kwartaal van 2024. Uiteindelijke resteerde een marktrente van 2,33%. De dekkingsgraad eindigde het jaar vrijwel onveranderd op 111,3%. Echter, de portefeuille behaalde in 2023 een netto rendement van 9,92%. De waardeinstijging van de verplichtingen bedroeg 6,4%. De goede financiële positie maakte het mogelijk per 1 januari 2024 een indexatie van 3,5% te verlenen.

De onderstaande onderdelen behaalden in 2023 het volgende resultaat:

Matchingportefeuille	7,63%
Cluster Onroerend goed	-6,65%
Cluster Hoogrentend	11,19%
Cluster Aandelen	14,64%

Het totale netto portefeuillerendement kwam uit op 9,92%, dit was 0,07% minder dan de benchmark.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de behaalde rendementen in 2023. Eind van 2023 was 34,3% belegd in vastrentende waarden (exclusief rentederivaten), 27,3% in aandelen, 22,7% in hoogrentende waarden en 0,0% in beursgenoteerd onroerend goed. Het overige betrof liquide middelen, de kortlopende obligatieportefeuille en rentederivaten.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo 2023 bedroeg 115,2%, ten opzichte van 116,8% ultimo 2022.

	Portefeuille- rendement	Benchmark- rendement	verschil
Totale portefeuille	9,92% ¹⁾	9,99%	-0,07%
Matching portefeuille	7,63%	7,45%	0,18%
Euro staatsobligaties	8,30%	8,30%	0,00%
Kortlopende obligaties	2,97%	3,41%	-0,45%
Euro IG bedrijfsobligaties	8,16%	7,77%	0,39%
Matching overlay	2,35%	2,35%	0,00%
Liquide middelen	3,19%	3,25%	-0,06%
Return portefeuille	12,20%	11,87%	0,33%
Hoogrentende waarden	11,19%	10,88%	0,31%
Aandelen	14,64%	14,40%	0,24%
Onroerend Goed	-6,65%	-7,60%	0,95%

Tabel: Portefeuille- en benchmarkrendement 2023

Portefeuillebeheer

De beleggingsportefeuille bestaat voor circa 50% uit de matchingportefeuille, die vooral tot doel heeft om de marktwaardering van de verplichtingen te volgen. Hiermee vermindert Pensioenfonds Forbo het renterisico. De andere 50% noemen we de returnportefeuille en die heeft als doel een hoger rendement te behalen dan de waarde toename van de verplichtingen.

De matchingsportefeuille bestaat voornamelijk uit: Europese Staats- en bedrijfsobligaties en Kortlopende Staatsobligaties (KLOP).

De returnportefeuille bestaat uit de clusters: Aandelen en Hoogrentend. In opdracht van het fonds belegt Mn, daar waar mogelijk, voornamelijk op een passieve wijze.

De vermogensbeheerder Mn voldoet aan alle door het fonds opgestelde beleggingsbeginselen en daarmee ook aan de opgestelde regels voor maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een belangrijke pijler hierin is de door Mn ondertekende UNPRI principles, waarmee uitsluiting van o.a. kinderarbeid en controversiële wapens is gewaarborgd.

1) Na vermogensbeheerkosten.

Strategisch beleggingsbeleid

De strategische vermogensverdeling is in 2023 niet gewijzigd.

In aanloop naar 2024 nam het Fonds over de strategische vermogensverdeling wel besluiten. Het Fonds besloot de norm voor de strategische renteafdekking op te hogen van 57% naar 70% hoofdzakelijk ingegeven door het verlangen de invaardeckingsgraad te beschermen.

Eind 2023 is afscheid genomen van de beleggingscategorie Beursgenoteerd Europees Vastgoed. De allocatie komt ten faveure van Aandelen. De strategische weging van Aandelen komt daarmee op 30%. De strategische weging van Hoogrentend blijft 20%.

Normportefeuille

De beleggingsadviescommissie beoordeelt o.a. aan de hand van de rapportages of wijzigingen van de portefeuille noodzakelijk zijn (bij posities buiten de bandbreedte) om de portefeuille in lijn te brengen met de normportefeuille. Het strategisch beleggingsbeleid wordt met gebruik van een ALM-studie periodiek vastgesteld. Eind 2023 heeft een ALM light studie plaatsgevonden. Doelstelling was met name om de geschiktheid te toetsen van het huidige beleid voor de periode tot het invaarmoment. Belangrijkste conclusie was de huidige verdeling van 50% matchingportefeuille en 50% returnportefeuille geen aanpassing behoeft. Wel werd de norm voor de strategische renteafdekking verhoogd van 57% naar 70%.

De strategische portefeuille op 31 december 2023

	Strategische Norm	Bandbreedte	Benchmark
Matching portefeuille	50%	5%	
Euro Staatsobligaties			Portefeuille
Euro Investment Grade			Custom iBoxx MSCI EUR Senior Corporates Investment Grade ESG Factor Weighted Index
Liquide middelen			Euro short-term rate (€STR)
Swap overlay			Portefeuille
Kortlopende obligaties			Bloomberg Barclays Bellwether (EU) 6 month total return index minus 15 basispunten
Return portefeuille	50%	5%	
<u>Cluster Hoogrentend</u>	20%	5%	
Europees High Yield	4,0%		ICE B of A BB-B European Currency Non-Financial High Yield ESG Constrained Index
USA High Yield	4,0%		ICE B of A BB-B US Non-Financial High Yield ESG Constrained Index

	Strategische Norm	Bandbreedte	Benchmark
Bank Loans	4,0%		Credit Suisse Institutional Western European Leveraged Loan Index (non US\$-hedged to Euro)
Emerging Market Dept HC	4,0%		Custom JP Morgan Emerging Market Bond Index Global Diversified (EMBI)
Emerging Market Dept LC	4,0%		Custom JP Morgan Government Bond Index Global Diversified (GBI)
<u>Cluster Aandelen</u>	30%	5%	
Europa	6,0%		Custom MSCI Europe Net Total Return Index
Noord Amerika	10,0%		Custom MSCI North America Gross Net Total Return Index
Verre Oosten	2,0%		Custom MSCI Pacific Net Total Return Index
Opkomende Landen	7,0%		Custom MSCI Emerging Markets Net Total Return Index

- 1) De bandbreedtes gelden rondom de herschaalde actuele normgewichten in de liquide matchingportefeuille (staatsobligaties en bedrijfsobligaties). Normwegingen fluctueren gedurende het jaar, weging Matchingportefeuille (50%) is vast.
- 2) De bandbreedtes gelden rondom de herschaalde actuele normgewichten in de liquide returnportefeuille (aandelen en hoogrentende obligaties). Normwegingen fluctueren gedurende het jaar, weging Returnportefeuille (50%) is vast.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

2023 stond in het teken van de doorontwikkeling van ESG-integratie in de portefeuille en gesprekken met bedrijven over energietransitie, biodiversiteit, sociale thema's en bestuurlijke thema's. Zo werd dit jaar de bewuste selectiemethodiek voor de aandelen ontwikkelde landen portefeuille verder aangescherpt (zie ook ESG-integratie), en had MN namens klanten 242 contactmomenten met bedrijven over mogelijke verbeteringen (zie ook Actief Aandeelhouderschap). Daarnaast hebben Stichting Pensioenfonds Forbo en MN gewerkt aan de implementatie van het tweede deel van de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) dat begin 2023 van kracht werd (zie ook Wet- en Regelgeving).

In 2023 zijn er veel positieve resultaten behaald op het gebied van verantwoord beleggen. De resultaten en ontwikkelingen worden in deze samenvatting kort uiteengezet.

Wet- en Regelgeving

Europese regulations (EU Sustainable Finance)

In 2019 heeft de Europese Unie de European Green Deal vastgesteld, met als doel om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Een onderdeel van dit beleidsprogramma is de Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) en de Taxonomy Regulation, die een Europese standaard voor duurzaam beleggen creëren. Stichting Pensioenfonds Forbo is ook onderworpen aan deze regelgeving. In maart 2021 en januari

2022 traden de eerste verplichtingen van de SFDR en de taxonomieverordening in werking, waarbij Stichting Pensioenfonds Forbo informatie verstrekke over haar duurzaamheidsrisico's en -kenmerken.

Vanaf januari 2023 is het tweede deel van de SFDR in werking getreden. Stichting Pensioenfonds Forbo heeft meer gedetailleerde informatie gepubliceerd over de duurzame kenmerken van hun pensioenregeling en de belangrijkste ongunstige effecten van haar beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Deze informatie is opgenomen in verschillende documenten op de website en in het jaarverslag.

De wetgeving rondom dit onderwerp is nog in ontwikkeling. MN heeft namens Stichting Pensioenfonds Forbo gereageerd op consultaties en zal de ontwikkelingen blijven volgen om aan eventuele wijzigingen te voldoen.

ESG-integratie

Beleidsontwikkelingen

MN selecteert beleggingen voor Stichting Pensioenfonds Forbo met behulp van een methodiek genaamd 'Bewuste Selectie', die rekening houdt met zowel bedrijfseconomische criteria als maatschappelijke factoren. Deze methodiek is van toepassing op aandelen, staatsobligaties van opkomende landen en bedrijfsobligaties. In 2023 is de selectiemethodiek voor aandelen ontwikkelde landen verder aangescherpt, met drempelwaarden voor verantwoord beleggen thema's zoals biodiversiteit, landgebruik en watergebruik. De nadruk ligt minder op algemene ESG-beoordelingen per bedrijf, zodat de selectie beter aansluit bij de wensen van Stichting Pensioenfonds Forbo. Dit wordt begin 2024 geïmplementeerd in de portefeuilles.

Sectorreductiedoelstellingen

Begin 2023 heeft MN klimaatactieplannen opgesteld en gedeeld. In deze plannen zijn sectorreductiedoelstellingen vastgelegd voor een aantal uitstoot-intensieve sectoren. Voor deze reductiedoelstellingen wordt niet naar de totale uitstoot van een bedrijf gekeken, maar naar de uitstoot-intensiteit (de uitstoot per geproduceerd product). Voor 2023 is voor het eerst een meting uitgevoerd van de gewogen gemiddelde uitstoot-intensiteit van deze uitstoot-intensieve sectoren.

De Carbon Footprint van Stichting Pensioenfonds Forbo

Daarnaast wordt sinds 2015 jaarlijks de uitstoot-intensiteit van de aandelenportefeuille van Stichting Pensioenfonds Forbo gemeten, sinds 2021 wordt deze ook voor de bedrijfsobligatieportefeuille gemeten. De uitstoot-intensiteit van de aandelenportefeuille van Stichting Pensioenfonds Forbo op basis van de EVIC is het afgelopen jaar sterk gedaald met 25,3%. De daling is voor het overgrote deel het gevolg van de toepassing van Bewuste Selectie op de opkomende landen aandelenportefeuille. De uitstoot-intensiteit van de bedrijfsobligatieportefeuille op basis van de EVIC is daarentegen met 29,7% gestegen in vergelijking met het voorgaande jaar. Deze stijging kent drie redenen: de hogere weging van de Utilities sector in de portefeuille, de toegenomen datadekking voor de Basic Materials sector en de opname van Thyssenkrupp AG in de portefeuille. De out-performance van de totale portefeuille op basis van de EVIC ten opzichte van de benchmark was dit jaar 32,8%.

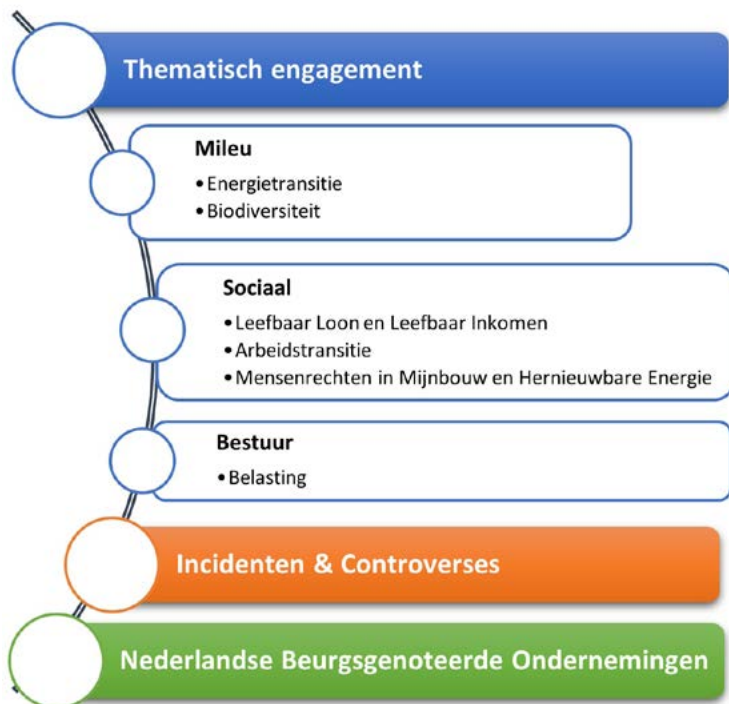
Actief Aandeelhouderschap

Beleggen in ondernemingen brengt bepaalde rechten en plichten met zich mee. Stichting Pensioenfonds Forbo geeft inhoud aan die verantwoordelijkheid middels de volgende instrumenten:

- **Engagement** – Het voeren van een dialoogprogramma (engagement) om lange termijn waarde creatie te stimuleren en risico's te mitigeren;
- **Stemmen** – Het uitbrengen van stemmen op aandeelhoudersvergaderingen;
- **Juridische procedures** – Het nemen van juridische stappen als er sprake is van beleggingsverliezen ten gevolge van wanbeleid van het bestuur van de onderneming.

Engagement

MN voert namens Stichting Pensioenfonds Forbo de dialoog met een aantal bedrijven dat is geselecteerd op basis van ESG-factoren. In het engagementproces worden specifieke doelstellingen vastgesteld per dialoogprogramma. In 2023 voerde MN namens Stichting Pensioenfonds Forbo engagement met ondernemingen middels de onderstaande dialoogprogramma's:

Binnen het Energietransitie programma heeft MN, namens Stichting Pensioenfonds Forbo, bedrijven opgeroepen om rekening te houden met klimaatrisico's en -kansen. In 2023, het tweede en laatste jaar van het dialoogprogramma Energietransitie 2021-2023, bleven negen bedrijven uit de olie- en gasector over die naar verwachting op de lange termijn zullen bijdragen aan de energietransitie. Het nieuwe programma richt zich op grootverbruikers van fossiele brandstoffen en grondstoffen, waarbij zowel de vraag- als aanbodzijde van fossiele producten betrokken wordt. Binnen het thema klimaat voert MN, namens Stichting Pensioenfonds Forbo ook gesprekken met bedrijven over biodiversiteit. In 2023 is de balans opgemaakt van twee jaar betrokkenheid met vijf bedrijven (Unilever, Hershey, PepsiCo, BASF en Mitsubishi Corporation) in de voedsel- en chemiesectoren. Hoewel er vooruitgang is geboekt bij het in kaart brengen van ontbossingsproblemen, blijft wereldwijde ontbossing onverminderd hoog. In 2023 wordt het thema biodiversiteit verder geprofessionaliseerd met de komst van richtlijnen vanuit de Taskforce for Nature-Related Financial Disclosures (TNFD) en de start van de ontwikkeling van science-based targets for nature door Science Based Targets Network (SBTN).

Ook spreekt MN met bedrijven over sociale thema's. In 2023 sprak MN, namens Stichting Pensioenfonds Forbo, met bedrijven uit de voedsel- en landbouwindustrie en de textielindustrie over leefbare inkomens en leefbare lonen voor producenten en arbeiders. In het afgelopen jaar heeft MN een intensievere dialoog gevoerd met het kledingbedrijf TJX, omdat het bedrijf nog steeds geen aandacht besteedt aan leefbare lonen. Gezien het gebrek aan vooruitgang bij TJX over een periode van meer dan drie jaar, werd eind 2023 besloten het bedrijf uit te sluiten. Daarnaast heeft MN de gesprekken voortgezet met vijf bedrijven in de auto-industrie over de impact van automatisering en digitalisering op hun personeel. Eind 2023 is het programma Arbeidstransitie wederom geëvalueerd. Er is tevredenheid over de voortgang die bedrijven hebben geboekt. De bedrijven hebben aangetoond dat ze de veranderingen op de arbeidsmarkt voldoende monitoren en de intentie hebben om hier verantwoordelijk mee om te gaan. Tenslotte zijn op het gebied van mensenrechten in 2023 ook de eerste gesprekken gestart met bedrijven in de mijnbouw en hernieuwbare energie sectoren.

Binnen het dialoogprogramma Incidenten en Controverses (I&C) voert MN engagement met bedrijven die gelinkt zouden zijn aan negatieve impacts op mens en milieu. De uitgangspunten van de OESO-richtlijnen, de UN Global Compact Principles en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights zijn hierbij leidend. In 2023 spraken MN en uitvoeringspartner Morningstar Sustainability, namens Stichting Pensioenfonds Forbo, met 59 bedrijven, waaronder Barrick Gold Corp, Hon Hai Precision Industry Co Ltd. en TotalEnergies.

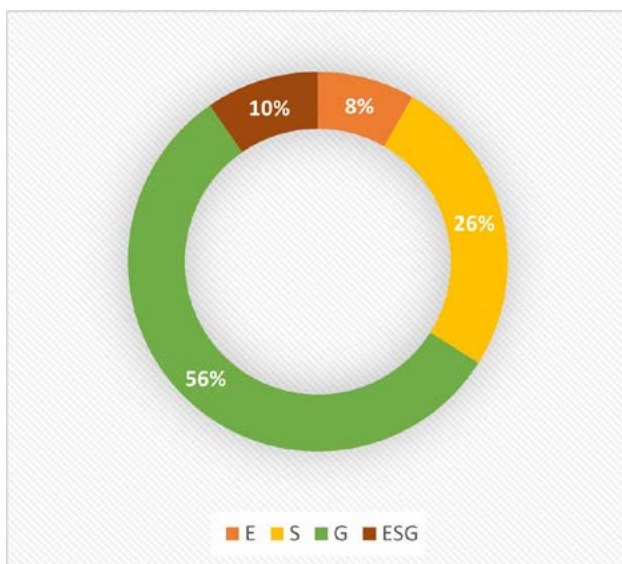
Op het onderwerp belasting werkt MN, namens Stichting Pensioenfonds Forbo, samen binnen een internationaal samenwerkingsverband. De overkoepelende doelstellingen in dit verband zijn om het belang van belasting als systemisch risico voor asset owners aan te stippen, om de risico's van belastingplanning- of ontduiking aan te kaarten, en om onze verwachtingen ten aanzien van verantwoord belastingbeleid te communiceren. In het vierde kwartaal van 2023 is de groep betrokken investeerders uitgebreid, en wordt gewerkt aan een vernieuwde – aangescherpte – scorecard die de ontwikkelingen van het afgelopen jaar op het gebied van belastingtransparantie meeneemt.

MN werkt in de beleggingscommissie van Eumedion samen met andere investeerders aan het toezicht op Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. In 2023 was de focus in de Eumedion gesprekken gericht op het identificeren van de risico's die bedrijven lopen door het verlies van biodiversiteit, en wat bedrijven doen om dit verlies te beperken.

Stemmen

MN stemde namens opdrachtgevers in 2023 wereldwijd op 18.522 management- en aandeelhoudersvoorstellen op 1.533 aandeelhoudersvergaderingen van ondernemingen waarin is belegd.

Van de 530 aandeelhoudersvoorstellen waarop MN heeft gestemd, gingen 56% van de voorstellen over governance onderwerpen, zoals de verkiezing van een bestuur, 26% over social onderwerpen, zoals human rights, diversity, equity & inclusion en political spending (waarin een bedrijf gevraagd wordt transparant te rapporteren over lobby activiteiten), 8% over klimaat, bijvoorbeeld over het zetten van targets of het rapporteren van huidige uitstootgegevens, en 10% over onderwerpen die raken aan meerdere thema's.

Juridische procedures

In actieve zaken neemt Stichting Pensioenfonds Forbo als eisende partij deel aan de aangespannen rechtszaken. In dergelijke zaken leveren Stichting Pensioenfonds Forbo en MN een bijdrage aan het aansturen van advocaten, het nemen van tactische en strategische beslissingen, en het leveren van informatie en documentatie om de zaak te onderbouwen en de claims te bewijzen. In 2023 hebben de volgende procedures plaatsgevonden: Volkswagen/Porsche, Toshiba en Verizon.

Uitsluiting

Eind 2023 waren er in totaal 16 landen en 314 bedrijven onderdeel van de uitsluitingslijst op basis van de uitsluitingscriteria in het uitsluitingsbeleid. De meest recente uitsluitingslijst is te vinden op de website van MN.

Sustainable Development Investments (SDI's)

Investerings in bedrijven die raken aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties worden Sustainable Development Investments (SDI's) genoemd. Stichting Pensioenfonds Forbo heeft per eind 2023 het SDI-gehalte van haar portefeuille gemeten. Op dat moment was het SDI-gehalte van de portefeuille 8,9%.

Toelichting financiële cijfers

De hieronder genoemde getallen zijn in duizenden Euro's, tenzij anders vermeld.

Technische voorzieningen

Ultimo 2023 bedragen de technische voorzieningen (TV) voor risico fonds 409.973. Het herverzekeringsdeel van de TV bedraagt 40, waardoor de totale TV gelijk zijn aan 410.013.

Premie

De gedempte kostendekkende premie in het boekjaar bedroeg 12.648. De feitelijke premie bedroeg 12.525. Daarmee was de feitelijke premie dus lager dan de gedempte kostendekkende premie, en dus niet kostendekkend, maar hoger dan de zuiver kostendekkende premie, die 10.891 bedroeg.

Vermogenspositie

Het minimaal vereist vermogen (MVEV) van het pensioenfonds bedraagt 16.846, ofwel 4,1% van de TV en het vereist eigen vermogen (VEV) bedraagt 72.861 ofwel 17,8% van de TV. De actuele dekkingsgraad ultimo 2023 is 111,5% en de beleidsdekkingsgraad 115,2%. Daarmee is het eigen vermogen hoger dan minimaal vereist maar lager dan vereist.

Dekkingsgraden

De actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2023 is 111,5%. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2023 is 115,2%. In verband daarmee is –op grond van door De Nederlandsche Bank (DNB) vastgestelde definities– eind 2023 sprake van een reservetekort. De beleidsdekkingsgraad is vastgesteld als het gemiddelde van de actuele maandeinde-dekkingsgraden in de afgelopen twaalf maanden.

Voor de vaststelling van de dekkingsgraden is een proces ingericht. De reële dekkingsgraad –volgens de definitie in de Regeling Pensioenwet– van het pensioenfonds per 31 december 2023 is 84,8%.

Uitvoeringskosten

Aanbevelingen Uitvoeringskosten Pensioenfederatie

In de Aanbevelingen uitvoeringskosten roept de Pensioenfederatie de pensioenfondsen op om de kosten van pensioenbeheer, vermogensbeheer en transacties te publiceren. Deze kosten moeten volgens de Pensioenfederatie volledig bekend zijn binnen het pensioenfonds en beschikbaar zijn voor deelnemers. De aanbevelingen luiden:

- Rapporteer de kosten van pensioenbeheer in euro's per deelnemer.
- Rapporteer de kosten van het vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen.
- Rapporteer separaat (eventueel geschatte) transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen.

Pensioenfonds Forbo deelt de mening van de Pensioenfederatie en wil volledig transparant zijn over deze kosten. Dit gaat dus over meer dan alleen de kosten die direct in de jaarrekening verantwoord worden. Met het kostenoverzicht volgt Pensioenfonds Forbo de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Kostenoverzicht (in hele euro's)

	2023		2022	
	% t.o.v. gemiddeld belegd vermogen		% t.o.v. gemiddeld belegd vermogen	
	€		€	
Bestuurskosten	15.868		19.483	
Kosten pensioenuitvoerders en adviseurs	819.918		701.685	
Toezichtkosten	44.419		32.093	
Totale pensioenuitvoerings- en administratiekosten ¹⁾	880.205		753.261	
Totaal aantal deelnemers	1.755		1.823	
Kosten per deelnemer ²⁾	502		413	
Beheerkosten beleggingen				
– Vastgoed	136.149		91.858	
– Aandelen	100.619		140.324	
– Vastrentende waarden	626.552		669.382	
– Derivaten	4.401		4.819	
– Fiduciair beheer	377.877		356.845	
	1.245.598	0,29%	1.263.229	0,27%
Kosten bewaarloon en overige kosten	77.441	0,02%	85.155	0,02%
Kosten vermogensbeheer ³⁾	1.323.039	0,31%	1.348.384	0,29%
Transactiekosten ⁴⁾	239.575	0,06%	402.130	0,09%
Totaal	1.562.614	0,37%	1.750.514	0,38%

Kosten pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten per deelnemer zijn in 2023 toegenomen ten opzichte van 2022. Dit wordt veroorzaakt door een daling van de deelnemersaantallen en een stijging van de pensioenuitvoerings- en administratiekosten in 2023.

1) In de toelichting op de staat van baten en lasten is dit bedrag terug te vinden onder note [15].

2) Kosten van het pensioenbeheer bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten en de kosten van toezicht.

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee.

3) De kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten worden weergegeven in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. De kosten vermogensbeheer zijn inzichtelijk gemaakt conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Er is rekening gehouden met de zogenoemde 'verborgen' kosten zoals transactiekosten en beheerkosten. Er is bij de berekening van een aantal kostenposten gebruik gemaakt van aannames en veronderstellingen inzake percentages en berekeningsmethodieken..

4) De transactiekosten worden gerapporteerd a.h.v. de factuur van de manager. Indien deze niet beschikbaar is, zal gebruik gemaakt worden van een proxy voor de transactiekosten. In het geval dat een product in de beleggingscategorie Fixed Income valt, wordt deze berekend a.h.v. een spread. Eenzelfde geldt voor derivaten.

Kosten vermogensbeheer

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- De eerste categorie betreft de kosten waar onderliggende facturen en nota's aan ten grondslag liggen, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer. Deze kosten bedragen 611 (zie toelichting staat van baten en lasten, post [9]). Naar aanleiding van de nieuwe overeenkomst met de vermogensbeheerder is een substantiële verlaging van de kosten gerealiseerd.
- De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening. Deze kosten bedragen 952. Dit leidt tot een totaal van 1.563.
- De kosten van de accountantscontrole van de beleggingsadministratie worden vergoed door Mn en zijn derhalve niet opgenomen in de beleggingskosten.
- De totale kosten vermogensbeheer zijn ten opzichte van vorig verslagjaar gedaald, procentueel met 0,01%-punt. Dit komt met name door een stijging van het gemiddeld belegd vermogen.

In vergelijking met andere pensioenfondsen

Algemeen

Pensioenfondsen Forbo neemt voor wat betreft de toetsing van het niveau van de uitvoeringskosten deel aan het jaarlijkse onderzoek van het Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI). De resultaten uit deze onderzoeken worden onder meer gebruikt bij de beoordeling van het niveau van deze kosten in relatie tot het niveau van soortgelijke kosten bij vergelijkbare pensioenfondsen en ten opzichte van alle deelnemende pensioenfondsen.

Voor de volledigheid noemen wij dat de resultaten van het onderzoek door IBI altijd betrekking hebben op het jaar voorafgaande aan het verslagjaar en daarmee achterlopen bij het jaarverslag in dit geval betreft dit dus het jaar 2022. IBI kan het benchmarking-rapport over een boekjaar pas opleveren nadat het jaarverslag van Pensioenfondsen Forbo van dat boekjaar al is vastgesteld. Dit komt doordat IBI de definitieve kostenbenchmarks pas kan berekenen zodra alle deelnemende pensioenfondsen hun cijfers beschikbaar hebben gesteld.

Toelichting pensioenbeheerkosten

De pensioenbeheerkosten worden beïnvloed door de verhouding actieven, slapers en gepensioneerden maar ook door het aantal waardeoverdrachten. Hierop heeft het bestuur geen invloed. Samen met de sociale partners bepaalt het bestuur het beleid inzake het serviceniveau, de complexiteit van de uit te voeren pensioenregeling en de mate van automatisering. Deze beleidskeuzes hebben invloed op de kosten per deelnemer.

Beleidskeuzes bestuur

De service die het fonds verleent aan de deelnemers is hoger dan vergelijkbare fondsen met name vanwege voorlichting en deelnemercontact en de uitgebreide functionaliteiten van de website. Het bestuur vindt het belangrijk de deelnemers zoveel als mogelijk persoonlijk te informeren naast de communicatie via de website. De pensioenregeling is minder complex dan vergelijkbare fondsen waardoor een hoge mate van automatisering van processen wordt gerealiseerd. De kosten van pensioenbeheer liggen lager dan bij vergelijkbare fondsen.

Er worden nagenoeg geen algemene kosten door het fonds toegerekend aan de vermogensbeheer kosten.

Eigenschappen deelnemersbestand

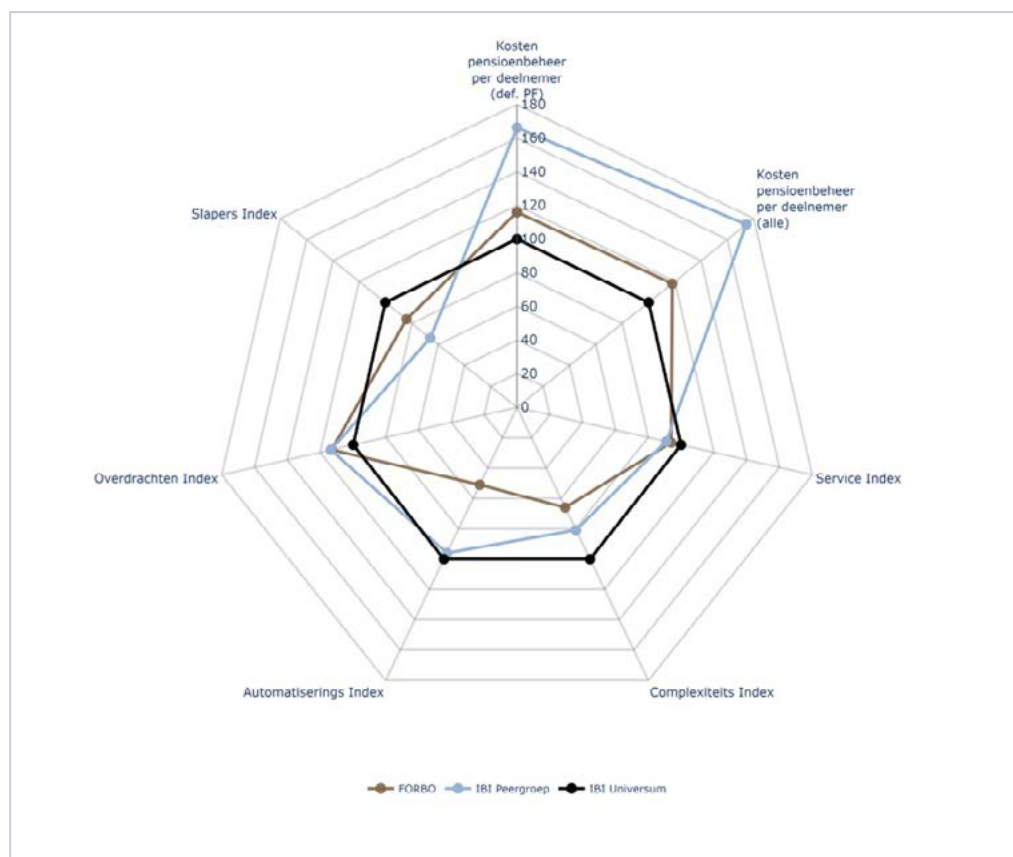
Niet beïnvloedbaar door het pensioenfonds is het aantal deelnemers dat, ondanks dat zij niet meer werkzaam zijn bij de aangesloten ondernemingen, hun opgebouwde rechten nog bij het pensioenfonds hebben gelaten. Bij het fonds zijn dit meer deelnemers in vergelijking met andere pensioenfondsen. Ook het aantal waardeoverdrachten is niet te beïnvloeden door het pensioenfonds. Dit is nagenoeg gelijk aan vergelijkbare pensioenfondsen en alle deelnemende pensioenfondsen. Hiervoor worden wel kosten gemaakt.

Uitkomsten

De kosten van pensioenbeheer van het pensioenfonds zijn volgens de definitie van de Pensioenfederatie met EUR 413 per deelnemer lager ten opzichte van vergelijkbare pensioenfondsen met EUR 591 per deelnemer. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere administratiekosten die bij het fonds van EUR 225 bedragen ten opzichte van vergelijkbare fondsen van EUR 442.

Indien de kosten per deelnemer worden berekend op basis van het totaal gemiddeld aantal deelnemers zijn de kosten per deelnemer EUR 296 tegenover EUR 436 van vergelijkbare fondsen. De kosten zijn ook nu lager per deelnemer dan bij de vergelijkbare fondsen.

De kosten per deelnemer, afgezet tegen de hoogte van de gemiddelde uitkering, zijn met 3,6% hoger dan het gemiddelde van vergelijkbare fondsen met 3,4%. Over de afgelopen 5 jaar zijn de pensioenbeheerkosten gestegen met bijna 24% gestegen tegenover een stijging van bijna 45% bij de vergelijkbare fondsen.

De geïndexeerde cijfers in de spingrafiek geeft weer de prestatie van het pensioenfonds in relatie tot vergelijkbare pensioenfondsen en het universum waarbij 100 het gemiddelde is. De scores van de indices automatisering, complexiteit en de service zijn bepaald op basis van de door het pensioenfonds ingevulde vragenlijsten.

Toelichting vermogensbeheerkosten

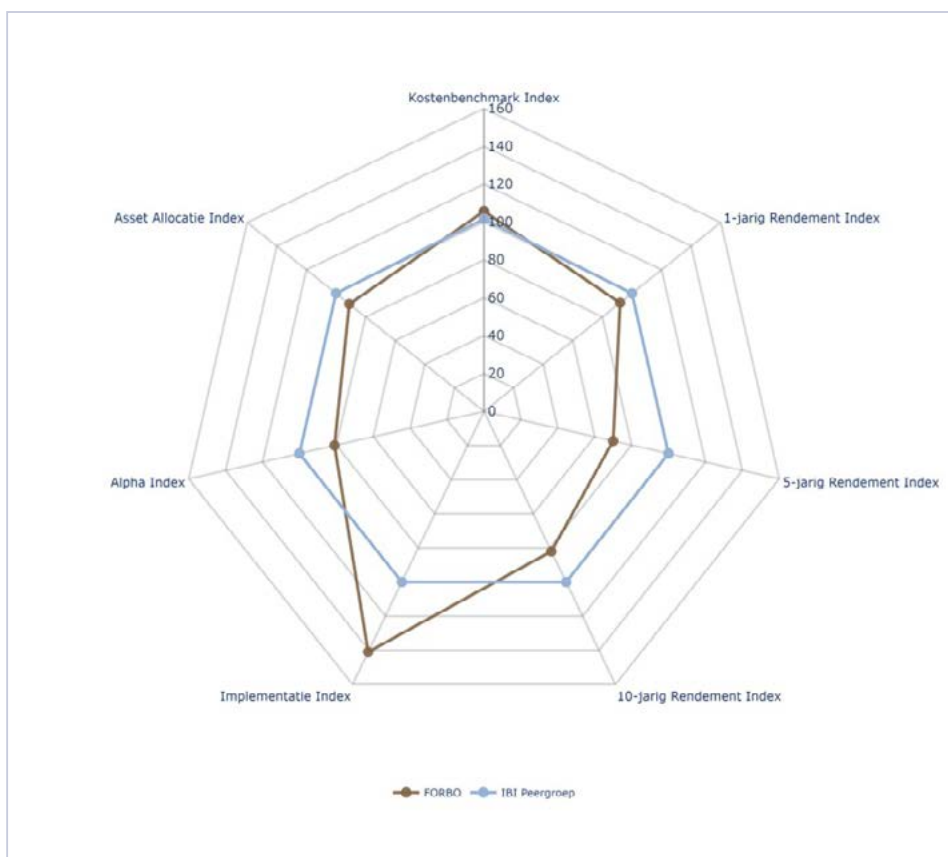
Beleidskeuzes bestuur

Het pensioenfonds heeft gekozen voor een beleggingsportefeuille waarbij ten opzichte van vergelijkbare pensioenfonds naar verhouding meer wordt belegd in vastrentende waarden. Ook is gekozen voor een voornamelijk passieve beleggingsstrategie. De belangrijkste reden hiervoor is dat de kosten voor het beleggen in vastrentende waarde over het algemeen tegen lagere vergoedingen kan plaatsvinden. De vereiste buffer is lager dan vergelijkbare fondsen en het universum. Het risico zakelijke waarden is lager ten opzichte van vergelijkbare fondsen. Hier staat een hoger kredietrisico en een lager renterisico tegenover. Het fonds belegt in vergelijking met vergelijkbare fondsen meer in beleggingsfondsen.

Uitkomsten vergelijking

De keuzes in het beleggingsbeleid van het fonds hebben in het rapportagejaar geleid tot rendement van -25,6% wat lager is dan vergelijkbare pensioenfonds met -23,7%. Het 5 jarig gemiddeld rendement is met 1,0% lager dan vergelijkbare pensioenfonds met 1,6%. Het 10 jarig rendement is met 3,6% lager dan vergelijkbare pensioenfonds met 4,4%.

De vermogensbeheerkosten zijn met 29 bps nagenoeg gelijk aan de IBI Kostenbenchmark van 28 bps en veel lager dan de vergelijkbare fondsen met 67 bps. De prestatievergoeding is nihil en daarmee gelijk aan het gemiddelde van de vergelijkbare fondsen.

De geïndexeerde cijfers in de spingrafiek geeft de prestatie weer van het pensioenfonds in relatie tot vergelijkbare pensioenfonds waarbij 100 het gemiddelde is. Indien de fondsen onder benchmarkkosten lager is dan 100 dan zijn de werkelijke kosten van het fonds lager dan de door IBI onafhankelijk berekende kosten norm.

Governance

Bestuur

Het bestuur heeft in 2023 12 maal regulier vergaderd. Het bestuur heeft daarnaast 2 keer met de visitatiecommissie en 2 keer met het voltallige verantwoordingsorgaan overlegd.

De belangrijkste onderwerpen, die in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, waren onder andere:

- Bezetting bestuur en gremia
- Premiestelling en opbouw
- Indexatie opgebouwd pensioen
- Ontwikkeling en impact Wet Toekomst Pensioenen
- ALM-studie
- Evaluatie uitbesteding en dienstverlening
- Actualisatie beleidsdocumenten
- Statutenwijziging
- Actualisatie klachtenbeleid en -procedure
- Vaststellen herzieningenbeleid
- Audit SFH Interne Audit
- Gedragslijn verwerking pensoonsgegevens
- Project Onvindbare deelnemers
- Maatschappelijk verantwoord beleggen
- Beleggingsplan 2023
- Beleggingsportefeuille
- Communicatie indexatie en opbouw
- Gepensioneerdenbijeenkomsten
- Ontwikkelingen op risicogebied (o.a. WTP, ESG risicobeheer, Datakwaliteit, Informatiebeveiliging/Dora)
- Reguliere ERB
- Project Datakwaliteit

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fondsdocumenten gewijzigd:

ABTN en bijlagen

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt jaarlijks door het bestuur geactualiseerd. In de bestuursvergadering van 11 december 2023 zijn de ABTN en de gewijzigde bijlagen vastgesteld.

Reglement

Het reglement is geactualiseerd met betrekking tot de aanvangsleeftijd (per 1 januari 2024), flexibiliseringsfactoren, opbouwpercentage, franchise en maximaal pensioengevend salaris. Daarnaast is het herzieningenbeleid vastgesteld en opgenomen in het reglement.

Statuten

De Statuten zijn per 23 maart 2023 aangepast met betrekking tot de zittingstermijn van de bestuurder met de Secretarisfunctie. Deze is aangepast naar een onbeperkte zittingsduur.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn geactualiseerd en vastgelegd in een geschiktheidsplan dat is opgenomen bij de ABTN. Het bestuur of een delegatie van het bestuur heeft de volgende kennissessies/opleidingen gevolgd:

– Webinar WTP actualiteiten	WTW	10 en 11 jan 23
– Webinar WTP	VVPJ	15-feb-23
– Bijeenkomst Actief aandeelhouderschap	MN	8-mrt-23
– Besturen van een pensioenfonds	Pensioenfederatie	21-mrt-23
– Pensioenrecht Actualiteitenlezing	VU	29-mrt-23
– Pensioenopleiding desk.niveau A	WTW	mrt-april-23
– Webinar Actualiteiten VVPJ	VVPJ	10-mei-23
– Pensioenakkoord/WTP en vermogensbeheer sessie 1	MN	5-mei-23
– Pensioenakkoord/WTP en vermogensbeheer sessie 2	MN	14-jun-23
– Pensioenrecht Actualiteitenlezing	VU	20-jun-23
– Webinar Code Pensioenfonds	Pensioenfederatie	4-sep-23
– Masterclass Wet toekomst pensioenen en Communicatie	Pensioenfederatie	26-sep-23
– Pensioenrecht Actualiteitenlezing	VU	27-sep-23
– Webinar Samen Bouwen	AZL	28-sep-23
– Datakwaliteit	AZL	12-okt-23
– webinar Uitvoeringskosten WTP	IBI/EY	25-okt-23
– Expertsessie Pensioenrecht WTP	VU	16-nov-23
– Pensioenrecht Actualiteitenlezing	VU	6-dec-23

Diversiteit

Samenstelling bestuur

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2023</i>
F.A. Heil	M	57
D. Manné	V	49
G.P.J. van Bruggen	M	57
U. Hofman	M	59
P. de Boer	M	50
T.W. Breeuwer	M	64

Samenstelling Verantwoordingsorgaan:

<i>Naam</i>	<i>Geslacht</i>	<i>Leeftijd in verslagjaar 2023</i>
C.M. Hoogland	V	37
H. Ellens	M	73
L.G. van den Ing	M	62
W. Rijkhoff-Jonker	V	50
T. Faber	M	67
A. Verhijde	M	64

Het verantwoordingsorgaan voldoet aan de richtlijnen met betrekking tot diversiteit van de Code.

Gedragscode / Compliance Officer

Het bestuur hanteert een gedragscode. Jaarlijks bevestigen de leden van het bestuur en verantwoordingsorgaan dat zij de gedragscode hebben nageleefd.

De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2023 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd. Het verslag van de compliance officer is opgenomen in dit jaarverslag.

Belangenverstrengeling en fraude

Pensioenfonds Forbo kent een beleid ten aanzien van voorkomen van belangenverstrengeling en fraude. Hiertoe wordt periodiek een Systematische Integriteitsrisico Analyse(SIRA) uitgevoerd. Middels deze analyse de beheersmaatregelen herijkt en bewaakt of deze afdoende werken om het risico op belangenverstrengeling en fraude te mitigeren.

De uitkomst van de analyse in 2023 was dat het risico op belangenverstrengeling en fraude na inzet van de beheersmaatregelen klein is. Naast de periodieke herijking in het bestuur doet de compliance officer jaarlijks uitvraag naar mogelijke belangenverstrengeling en houdt hiervan een rapportage bij. Ook wordt er bij elke dienstverlenende instantie (incl. uitbestedingspartijen) bij aanvang en gaande de werkrelatie, door de compliance officer gemonitord dat er geen persoonlijke belangenverstrengeling met bestuur en dergelijke partijen zal optreden. E.e.a. staat beschreven in ons Integriteitsbeleid. Daarnaast kent het fonds een 'vier-ogen-principe' en gezamenlijke bevoegdheid bij alle financiële verplichtingen.

Voor externe partijen kent Pensioenfonds Forbo bepalingen ter voorkoming van belangenverstrengeling. Één daarvan is dat controlerende partijen (accountant en certificerend actuaar) geen andere activiteiten voor het fonds mogen uitvoeren tenzij hiervoor een separate, door het bestuur beoordeelde en gewogen opdracht voor is gegeven, en wanneer een derde deze werkzaamheden niet (goed) zou kunnen uitvoeren.

Daarnaast wordt er in de dienstverlenings-/uitbestedingsovereenkomsten gewerkt met een fixed fee voor de duidelijk gekaderde werkafspraken en er zijn geen andere connecties met deze partijen. Ook dit wordt jaarlijks uitgevraagd en bewaakt door de compliance officer.

Klachten en geschillen

Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. Per 1 januari 2024 is Pensioenfonds Forbo aangesloten bij de Geschilleninstantie Pensioenfonds. Daarnaast is het klachtenbeleid en -procedure volledig in lijn gebracht met de Gedragslijn Goed omgaan met klachten van de Pensioenfederatie. In 2023 zijn er vier klachten behandeld, waarvan 1 direct is afgehandeld. Er zijn geen geëscaleerde klachten geweest. In onderstaand overzicht worden de klachten weergegeven die indirect afgehandeld zijn. Deze klachten zijn naar tevredenheid van de deelnemers afgehandeld.

Datum 27-02-2023
Onderwerp Behandelingsduur

Omschrijving

Deelnemer heeft op 23 januari 2023 een verzoek ingediend voor een pensioenberekening met ingangsdatum 1 februari 2023. Deelnemer heeft meerdere malen contact opgenomen omtrent de status van dit verzoek en geeft aan hier geen duidelijke informatie over te hebben ontvangen. Zo is in februari 2023 ten onrechte verteld dat het verzoek nog opgepakt dient te worden, maar dat het wel mogelijk is om het pensioen met terugwerkende kracht per 1 februari 2023 in te laten gaan. Deelnemer geeft ook aan de doorlooptijd van het verzoek te lang te vinden.

Oplossing

Op 2 maart 2023 heeft AZL telefonisch contact opgenomen met de deelnemer. AZL heeft excuses aangeboden voor het feit dat het verzoek niet eerder is opgepakt. Het eerdere antwoord dat het pensioen met terugwerkende kracht zal ingaan is niet correct. Voor een pensioeningang per 1 februari 2023 had het verzoek eerder ingediend moeten worden. De deelnemer heeft daarom op verzoek van AZL een nieuw verzoek ingediend om per 1 mei 2023 met pensioen te gaan. Deze berekening is op 2 maart 2023 per post en per e-mail aan de deelnemer verstrekt.

Datum 03-04-2023
Onderwerp Pensioenberekening en pensioenbetaling

Omschrijving

De deelnemer geeft aan dat hij voor de maand maart geen betaling heeft ontvangen. Het gebeurt vaker dat de deelnemer geen betaling ontvangt. De deelnemer geeft aan dat hij er steeds zelf achteraan moet bellen.

Oplossing

Onderzocht wordt wat de oorzaak is en welke structurele oplossing geboden wordt om het uitblijven van de betaling te voorkomen. AZL heeft extra controles toegevoegd aan de betalingen aan in het buitenland wonende pensioengerechtigden zodat dit niet meer voorkomt.

Datum 14-11-2023
Onderwerp Financiële situatie

Omschrijving

Deelnemer heeft (keuze en betaal) formulieren ingestuurd. Hierdoor is voor de deelnemer de uitbetaling van het pensioen gestart. Belangenbehartiger heeft contact opgenomen met AZL met het bericht dat start van het pensioen niet de bedoeling was. Het verzoek van de belangenbehartiger is om de pensionering terug te draaien. Dit omdat de deelnemer onder andere geen informatie/offerte zou hebben ontvangen vanuit het pensioenfonds over de uitkering, eventuele financiële gevolgen hiervan en andere keuzemogelijkheden.

Oplossing

Uitbetaling van het pensioen is beëindigd en deelnemer is verzocht het ontvangen pensioen terug te storten. Het bedrag is inmiddels teruggestort. Verder is er vanuit het bestuur van het pensioenfonds inhoudelijk gereageerd op de ingediende punten vanuit de belangenbehartiger.

Wet- en regelgeving

In 2023 zijn aan Pensioenfonds Forbo geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichthouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Incidenten

In 2023 zijn er twee incidenten gemeld bij het bestuur door de pensioenuitvoerder. Deze incidenten zijn bij de toezichthouders DNB en/of AFM gemeld.

In september is gemeld dat bij het opstellen van de prognosebedragen in het Uniform Pensioen Overzicht (UPO), de verkeerde scenario-set te zijn gebruikt. Hierdoor hebben alle actieve deelnemers een foutieve UPO ontvangen. Deze fout is direct na ontdekking hersteld en alle betreffende deelnemers hebben een gecorrigeerde UPO ontvangen. Bij de AFM is melding van dit incident gedaan door de pensioenuitvoerder. Hierop heeft het bestuur een bericht ontvangen van de AFM waarin geconstateerd werd dat er een overtreding van artikel 48 de Pensioenwet had voorgedaan. De brief van de AFM had niet het karakter van een formele waarschuwing. Het bestuur is in overleg met de pensioenuitvoerder om herhaling van een dergelijk incident voorkomen kan worden.

In oktober werd het bestuur geïnformeerd dat gebleken was dat de pensioenuitvoerder niet volgens de juiste sanctielijsten conform de sanctiewetgeving te hebben gecontroleerd. Dit is hersteld en bij de nacontrole met gebruik maken van de juiste sanctielijsten hebben zich geen hits voorgedaan. Het incident is gemeld bij DNB. DNB heeft hierop in het halfjaarlijks overleg met het dagelijks bestuur mondeling gereageerd. Dit incident heeft geen verdere gevolgen gehad voor het fonds.

Gedraglijn Verwerking persoonsgegevens Pensioenfondsen

Pensioenfonds Forbo houdt zich aan de Gedraglijn Verwerking persoonsgegevens Pensioenfondsen. In het Privacybeleid dat te vinden is op de website van het pensioenfonds staat weergegeven hoe het fonds omgaat met gegevens van deelnemers en hoe deelnemers, indien gewenst, hun rechten hierop zouden kunnen uitoefenen. Per kwartaal rapporteert de Pensioenuitvoeringsorganisatie (AZL) aan het bestuur, of er datalekken zijn voorgekomen en in hoeverre deelnemers gebruik hebben gemaakt van hun rechten volgens de AVG. Met alle betreffende partijen die persoonsgegevens verwerken voor het Pensioenfonds Forbo zijn verwerkingsovereenkomsten opgesteld.

In 2023 zijn er bij het fonds geen verzoeken van deelnemers ontvangen met betrekking tot deze AVG-rechten en er zijn geen datalekken opgetreden.

Code pensioenfondsen

Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is. Middels het besluit van 24 september 2018 heeft het ministerie van SZW de aanpassingen aan de Code Pensioenfondsen goedgekeurd. In dit verslag zal het bestuur rapporteren aan de hand van de nieuwe opzet. Het 'pas toe of leg uit'-principe geldt hierbij nog steeds, daarnaast zijn er acht normen waarover altijd moet worden gerapporteerd. Dit zijn de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65.

normnr	Inhoud norm	Toelichting
5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Dit wordt beschreven in voorleggers bij beleidsbeslissingen en andere bestuursonderwerpen. Vastlegging volgt in de notulen. Daarnaast wordt de verantwoording over beleidsbeslissingen aan het Verantwoordingsorgaan (hierna VO) gecommuniceerd.
28	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continue aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer per drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Jaarlijkse managementevaluatie onder leiding van een externe partij is in 2023 niet geweest. In 2024 wordt dit een bredere sessie waarbij ook missie, visie en positie in de WTP omgeving worden beschouwd
31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Dit is vastgelegd in het geschiktheidsplan. Monitoring komt terug in de managementevaluatie, en competentietoetsing. Vastlegging van competenties is opgenomen in de bestuursmatrix.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Hier wordt niet volledig aan voldaan. In zowel het bestuur als het VO is tenminste één man en tenminste één vrouw vertegenwoordigd. De leeftijdsverdeling van zowel mensen van boven als onder de 40 is in het VO geborgd, in het bestuur niet meer. Bij de werving van nieuwe bestuurders wordt actief naar kandidaten van onder de 40 gezocht. Pensioenfonds Forbo heeft geen Belanghebbendenorgaan (BO).

normnr	Inhoud norm	Toelichting
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Per 20 december 2022 heeft het bestuur besloten hiervan af te wijken voor de zittingstermijn van de bestuurder met de secretarisfunctie. Met de komst van het nieuwe Pensioenstelsel ziet het bestuur een knelpunt bij de afloop van de laatste termijn van de bestuurder met de secretarisfunctie. Deze bestuurder is juist degene die fulltime voor het bestuur werkzaam is, de meeste achtergrondkennis en pensioen-wetskennis heeft. Wanneer deze bestuurder onverhoopt het bestuur zou moeten verlaten door afloop van de maximale termijn zou veel kennis en kunde van het bestuur van Pensioenfonds Forbo verloren gaan, wat de stabiliteit en continuïteit van het bestuur in gevaar kan brengen. Daarom heeft het bestuur besloten om aan de zittingstermijn van de bestuurder die de secretarisfunctie uitvoert, geen maximale herbenoemingslimiet te koppelen maar voor onbepaalde tijd te benoemen. Het Verantwoordingsorgaan heeft de onderbouwing van het bestuur beoordeeld en deelt de zorgpunten van het bestuur. Daarmee heeft het VO ingestemd met de voorgestelde aanpassing. Hiertoe zijn de statuten van het fonds aangepast per 23 maart 2023
36	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Wensen en normen worden wel vastgesteld, er is echter een grote afhankelijkheid van aanmelding van kandidaten.
47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Dit is opgenomen in het reglement intern toezicht en de ABTN. Daarnaast is dit vastgelegd in de overeenkomst met de VC.
58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Missie, visie en strategie zijn beschikbaar op de website van het fonds.
62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	De overwegingen van het bestuur omtrent verantwoord beleggen zijn vastgelegd in de ABTN en beschikbaar op de website van het fonds.
64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals genoemd in normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Dit is opgenomen in het bestuursverslag. Alle leden van het bestuur en het VO, alsmede de compliance officer, hebben de naleving van de gedragscode verklaard.
65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belang-hebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	De klachten- en geschillenprocedure is geactualiseerd en beschikbaar op de website van het fonds. De klachtenregeling is in 2023 in lijn gebracht met de aanbeveling van de Pensioenfederatie. Jaarlijks wordt in het bestuursverslag gerapporteerd over de afhandeling van eventuele klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien. Het bestuur is aangesloten bij de GIP.

Uitbestedingsbeleid

In de uitvoering van haar kernactiviteiten, het administreren, beheren en uitbetalen van de pensioenen en het vermogensbeheer, staan zowel vertrouwelijkheid als maximale kwaliteit van dienstverlening voorop. Hiertoe heeft Pensioenfonds Forbo een uitbestedingsbeleid opgesteld. De belangen van (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en overige belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat het fonds delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden. Ook is van belang dat de derde aan wie het fonds werkzaamheden heeft uitbesteed het integriteitsbeleid (waaronder beleid ten aanzien van belangenverstrengeling) onderschrijft of een eigen integriteitsbeleid hanteert dat passend is bij het beleid van het fonds, zodat een integriteitsrisico bij uitbesteding kan worden beheerst.

Doelstelling van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van continuïteit en constante kwaliteit van de dienstverlening tegen beheersbare en te verantwoorden kosten. Hiermee blijven de reputatie en integriteit van het pensioenfonds gewaarborgd. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle uitbestede, bedrijfs-kritieke activiteiten en processen van het pensioenfonds. Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle bestaande en/of nieuwe uitbestedingsovereenkomsten gedurende de gehele looptijd van deze overeenkomsten. Elke uitbestedingsovereenkomst zal jaarlijks worden geëvalueerd met de betreffende partij.

Naast de evaluatie van de uitbestede dienstverlening worden ook de partijen die andere dienstverlening verzorgen jaarlijks geëvalueerd.

Aan uitbesteding is voor het fonds een aantal risico's verbonden. Het bestuur heeft daarom beleid vastgesteld voor de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen.

Uitbesteding

Het bestuur van Pensioenfonds Forbo heeft op basis van haar verantwoordelijkheid voor het beheer van het fonds, de vereiste professionalisering en de noodzakelijke risicobeheersing gekozen voor uitbesteding van de volgende werkzaamheden aan externe partijen:

- administratief beheer van het pensioenfonds;
- vermogensbeheer;
- houderschap Actuariële sleutelfunctie;
- houderschap Interne Audit sleutelfunctie.

Het bestuur van het fonds besteedt in ieder geval niet uit:

- taken en werkzaamheden van personen die het dagelijks beleid van het pensioenfonds bepalen;
- werkzaamheden waarvan uitbesteding de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de organisatie en beheersing van bedrijfsprocessen en het toezicht daarop kan ondermijnen;
- indien de uitbesteding een belemmering kan vormen voor een adequaat toezicht op de naleving van wet- en regelgeving.

Risicoanalyse en uitbestedingsproces

Alvorens activiteiten of processen worden uitbesteed voert het bestuur van het fonds een risicoanalyse uit waarin minimaal is opgenomen:

- Een kosten-baten analyse van de uitbesteding van de activiteiten of processen.
- De te verwachten impact van uitbesteding van de activiteiten of processen.
- Een analyse van de financiële, operationele en reputatie gerelateerde risico's en de vereiste toezichtsmaatregelen.
- De afspraken over de wijze waarop de uit te besteden activiteiten of processen worden uitgevoerd.

Het bestuur kan besluiten zich bij het uitbestedingsproces te laten begeleiden door één of meerdere externe partijen, welke bij een dergelijk proces een toegevoegde waarde vanuit marktkennis of anderszins kunnen hebben.

Governance van de uitbestedingsrelatie

Rollen en verantwoordelijkheden

Het bestuur is te allen tijde eindverantwoordelijk voor alle werkzaamheden van het fonds, en dus ook voor de uitbestede werkzaamheden. Taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het bestuur en de uitbestedingspartner worden omschreven in de overeenkomst met de uitbestedingspartner. Tussen partijen worden daarover schriftelijk afspraken gemaakt. De taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden mogen elkaar niet overlappen.

Deskundigheid en geschiktheid

Het bestuur draagt zorg voor zijn eigen deskundigheid en geschiktheid zodat het voldoende 'countervailing power' heeft ten opzichte van de uitbestedingspartner. Dit is onderdeel van het geschiktheidsplan dat het bestuur heeft opgesteld. Ten behoeve van de countervailing power is een tweede externe deskundige als vast lid in de Beleggingsadviescommissie opgenomen.

Uitbestedingsovereenkomst

Naast een zorgvuldige selectie van de uitbestedingspartner die voldoet aan de door het bestuur opgestelde eisen, dienen de uitbestede werkzaamheden gedurende de periode van uitbesteding, te worden gecontroleerd, zodat kwaliteit en continuïteit zijn gewaarborgd.

De afspraken met de uitbestedingspartner worden vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst die voldoet aan de eisen op grond van artikel 13 van het Besluit uitvoering Pensioenwet. Waarborging van de kwaliteit van de werkzaamheden vindt plaats door het gelijktijdig met het afsluiten van de uitbestedingsovereenkomst opstellen van een service level agreement (hierna SLA) met de uitbestedingspartner, waarin specifieke taken, bemensing, op te leveren producten, kwaliteits- en serviceniveau, tijdsafspraken en boetebedingen zijn beschreven. Iedere drie jaar wordt de uitbestedingsovereenkomst herijkt.

Daarnaast evalueert het bestuur jaarlijks de dienstverlening met de desbetreffende uitbestedingspartner.

In de SLA welke altijd schriftelijk dient te worden vastgelegd, worden onder meer, onderstaande voorwaarden opgenomen:

- vertrouwelijke gegevens, waaronder persoonsgegevens, worden conform wettelijke voorschriften gewaarborgd;
- informatieverstrekking naar verschillende opdrachtgevers vindt gescheiden plaats;
- gegevens en bestanden van het fonds worden beveiligd en toegangsrechten en autorisaties worden op adequate wijze aan betrokken medewerkers verstrekt;
- de inrichting van de systemen is zodanig dat de continuïteit van de dienstverlening niet in gevaar komt en dat bij onvoorziene omstandigheden een adequaat noodstelsel in werking treedt;
- indien de overeenkomst niet nagekomen wordt door één van de partijen treedt een procedure voor de niet-nakoming van de overeenkomst in werking, zoals in het contract of de SLA is vastgelegd;
- Het recht van het fonds om zelf of door een derde een audit te laten uitvoeren;
- de omstandigheden waaronder de overeenkomst beëindigd kan worden en de financiële en uitvoeringstechnische waarborgen van die beëindiging.

Uitbesteding Administratie

Het bestuur heeft het administratieve beheer van het pensioenfonds uitbesteed aan een externe administrateur. Het administratieve beheer betreft:

- Het voeren van de boekhouding, met betrekking tot activa, passiva, en de exploitatie van het fonds;
- Het uitvoeren van de uitkeringen van het fonds;
- Het ondersteunen, registreren en uitvoeren van waardeoverdrachten;
- Het registreren en controleren van het deelnemersbestand;

- aan de hand van de door het dagelijks bestuur aangegeven mutatie van actieve deelnemers;
- aan de hand van bevolkingsgegevens inzake overlijden, woonplaats en andere relevante uitkeringsgegevens;
- De management rapportage;
- Het opstellen en voorbereiden van de jaarlijkse financiële verantwoording.

Alle taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de administrateur zijn vastgelegd in een contract en service level overeenkomst. Daarnaast kent de administrateur een ISAE-3402 type 2 en een ISAE-3000 type 1 rapportage die jaarlijks door het bestuur worden beoordeeld.

Tevens is de administrateur bevoegd tot procuratie bij het pensioenfonds voor een door het bestuur vastgesteld overzicht van correspondentie, evenals het uitvoeren van de maandelijkse uitkeringen tot een maximum van € 580.000.

Uitbesteding Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer is uitbesteed aan een fiduciair vermogensbeheerder die tevens de beleggingsadministratie voert.

Het vermogensbeheer wordt gevoerd in overeenstemming met fiduciaire beginselen, waarbij de externe beheerder fondsen onderbrengt bij geselecteerde gespecialiseerde fondsbeheerders en binnen de door het bestuur vastgestelde tracking errors en fondsen.

Maandelijks rapporteert de vermogensbeheerder de stand van zaken middels de maandrapportage. Elk kwartaal volgt de kwartaalrapportage waarin een uitgebreide toelichting op resultaten en verwachtingen wordt gegeven. Daarnaast kent de vermogensbeheerder een ISAE-3402-, een risicorapportage, een MVB-rapportage en een productenrapportage.

Ook kan de vermogensbeheerder het bestuur en/of beleggingsadviescommissie adviseren. Rapportages worden door de beleggingsadviescommissie geanalyseerd en aan het bestuur toegelicht.

Monitoring van de uitbestedingsrelatie

Het bestuur toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten of processen worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Het bestuur doet dit door middel van:

- het monitoren van de uitbestedingspartners via het laten uitvoeren van periodieke audits bij de uitbestedingspartner of het laten rapporteren over de stand van zaken m.b.t. de aanbevolen verbeteringen in de ISAE-3402 verklaring type 2 of een daarmee vergelijkbare verklaring;
- het bestuderen en bespreken van maand- en kwartaalrapportages van de uitbestedingspartners, waarin naast de gebruikelijke informatie ook wordt gerapporteerd over klachten, incidenten en uitzonderingen;
- jaarlijks overleg en evaluatie met de uitbestedingspartners over de uitvoering van de (bijgestelde) processen.

Bovengenoemde rapportages en verslagen dienen aan te sluiten op het door het fonds vastgestelde beleid en de gemaakte afspraken. De rapportages worden ter toelichting aan en bespreking door het bestuur voorgelegd.

Risicomanagement

Inleiding

Integraal risicomanagement (IRM) is het middel om kansen en risico's en de beheersing daarvan af te stemmen op de missie, visie, strategie en doelstellingen van het pensioenfonds. Onder een risico wordt daarbij verstaan iedere mogelijke gebeurtenis die van invloed is op het realiseren van de missie, visie, strategie en doelstellingen van het pensioenfonds.

Management van de risico's draait niet om het uitsluiten van alle mogelijke risico's, maar om het vinden van een balans tussen kansen benutten (bewust risico's nemen) en bewust risico's verminderen, vermijden of overdragen. Hiertoe dient een afweging te worden gemaakt tussen de kosten en de opbrengst van risicobeheersing. De noodzakelijke mate van beheersing wordt bepaald door de risicohouding van het pensioenfonds. In welke mate is het pensioenfonds bereid risico's te lopen (risicobereidheid) en in welke mate kan het pensioenfonds risico lopen, gegeven de kenmerken van het pensioenfonds.

Het doel van het IRM is:

- inzichtelijk maken in welke mate risico wenselijk/acceptabel is;
- inzicht geven in de verschillende risico's;
- overzicht bieden van de risico's om prioriteiten te kunnen stellen;
- mogelijkheden bieden om risico's te beheersen tot naar een wenselijk niveau.

Inrichting van het integraal risicomanagement

In het IRM beleidsdocument wordt nader toegelicht wat de bestuurlijke visie op risico's is, wat de risicostrategie is en op welke wijze het pensioenfonds het risicomanagement heeft ingericht. Deze inrichting betreft zowel de inrichting van de governance als de inrichting van het risicomanagementproces. Het (herhalende) proces kent de volgende stappen:

- Attitude: hoeveel risico is wenselijk/acceptabel?
- Identificatie: met welke risico's wordt het pensioenfonds geconfronteerd?
- Analyse: hoe groot zijn de risico's?
- Reactie: is de beheersing passend?
- Evaluatie: evaluatie van risico's en risicobeheersing.

Als onderdeel van de inrichting maakt het pensioenfonds bewust onderscheid tussen financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

Voor een financiële instelling zoals een pensioenfonds behoort het bewust aangaan en beheersen van financiële risico's, om de financiële doelstellingen te realiseren, tot de kerntaken. Financiële risico's betreffen enerzijds risico's die voortkomen uit het aangaan van pensioenverplichtingen (actuariële risico's) en anderzijds uit het beleggen van de bijbehorende bezittingen (beleggingsrisico's).

Risicohouding (attitude)

Het pensioenfonds heeft in overleg met sociale partners beleidsuitgangspunten en een risicohouding vastgesteld. Deze risicohouding moet worden gezien in samenhang met de missie, visie, strategie en doelstellingen van het pensioenfonds en is bepalend voor het beleggingsbeleid en daarmee voor de mate waarin het pensioenfonds blootstaat aan financiële risico's. De beleidsuitgangspunten en risicohouding zijn vastgelegd in de ABTN.

Risicocategorieën (identificatie)

Met betrekking tot financiële risico's worden de volgende risicocategorieën onderscheiden:

1. Financiële risico's (solvabiliteit)
S1 Renterisico
S2 Aandelen- en vastgoedrisico
S3 Valutarisico
S4 Grondstoffenrisico
S5 Kredietrisico
S6 Verzekeringstechnisch risico
S7 Liquiditeitsrisico
S8 Concentratierisico
S9 Operationeel risico
S10 Actief beheer risico

Deze risicocategorieën tezamen vormen het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor toeslagverlening of dat het noodzakelijk kan zijn om pensioenen te verlagen. Hiertoe beoordeelt het pensioenfonds risico's met betrekking tot de verplichtingen en beleggingen in samenhang en in relatie tot de financiële risicohouding, -doelstellingen en -beleidsuitgangspunten. Zowel op de korte-, middellange-, lange- als zeer lange termijn.

In aanvulling op bovenstaande hanteert het pensioenfonds nog een risicomaatstaf om te toetsen of het beleid aansluit bij het gewenste risicoprofiel: het balansrisico. Het balansrisico geeft een indicatie van de volatiliteit van het verwachte rendement ten opzichte van de verplichtingen.

Niet-financiële risico's

Naast financiële risico's, die voortkomen uit het aangaan van verplichtingen en uit het beleggen van de bijbehorende bezittingen, wordt het pensioenfonds bij de uitvoering geconfronteerd met niet-financiële risico's. Deze niet-financiële risico's kunnen overigens wel degelijk financiële gevolgen hebben, maar liggen op het vlak van de uitvoering en besluitvorming.

Risicohouding (attitude)

Ook op het gebied van niet-financiële risico's heeft het pensioenfonds een risicohouding bepaald. Deze risicohouding bepaalt de gewenste mate van beheersing van de verschillende risico's. De kwantificering van deze risicohouding hangt samen met de gehanteerde methodiek voor de risicoanalyse en wordt tot uitdrukking gebracht in een matrix. De uitwerking hiervan is vastgelegd in het IRM-beleidsdocument.

Risicocategorieën (identificatie)

Met betrekking tot niet-financiële risico's worden de volgende risicocategorieën onderscheiden:

2. Niet-financiële risico's			
1. Pensioenbeheer	2. Vermogensbeheer	3. Interne processen en besluitvorming	4. Omgeving
1.1 Kwaliteit 1.2 Continuïteit 1.3 Integriteit 1.4 IT	2.1 Kwaliteit 2.2 Continuïteit 2.3 Integriteit 2.4 IT	3.1 Kwaliteit 3.2 Continuïteit 3.3 Operationeel 3.4 IT 3.5 Juridisch 3.6. Integriteit	4.1 Marktverhouding 4.2 Afhankelijkheid 4.3 Reputatie 4.4 Ondernemingsrisico

Een aantal categorieën is verder onderverdeeld in een aantal subcategorieën.

Inzicht in risico's en beheersmaatregelen

Analyse en reactie financiële risico's

De financiële risico's worden onder meer gemeten door middel van een periodieke ALM-studie. In 2023 heeft het bestuur een nieuwe ALM-studie uitgevoerd, waarbij gegeven de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel de focus gelegd is op de verwachte resultaten voor de komende paar jaren. In de ALM-studie wordt de gehele financiële opzet doorgerekend en diverse beleidsalternatieven geanalyseerd. Specifiek op het gebied van solvabiliteit worden financiële risico's tevens gemeten aan de hand van het door DNB opgelegde standaardmodel voor het bepalen van het vereist eigen vermogen. Voor kwalitatieve uitleg en kwantificering van deze zogenaamde S1 t/m S10 risico's wordt verwezen naar de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Voor de korte termijn staat de financiële positie net als afgelopen jaren nog onder druk. De dekkingsgraad is in 2023 nagenoeg gelijk gebleven. Daarbij kan wel opgemerkt worden dat over 2023 wel indexatie heeft kunnen plaatsvinden. De kwalificatie van de dekkingsgraad per ultimo 2023 is als toelaatbaar door het bestuur beoordeeld. Voor de middellange termijn verwacht het pensioenfonds op grond van het herstelplan zonder maatregelen te herstellen, is geen sprake van een benodigde korting en is net als afgelopen jaar geïndexeerd. Dit is mede mogelijk gemaakt door de aanpassing van de wetgeving (motie van Dijk) en de door de Sociale Partners aangegeven intentie om in te varen. Hierdoor is het bestuur in staat geweest om een gedeeltelijke indexatie toe te kennen per 1 januari 2024.

Voor de lange termijn is de financiële opzet robuust ingericht, is het financieringsbeleid evenwichtig, realistisch en haalbaar en passen de financiële risico's binnen de risicohouding en beleidsuitgangspunten (op grond van de ALM-studie en aanvangshaalbaarheidstoets). De haalbaarheidstoets staat elders in dit verslag toegelicht.

Het renterisico, kredietrisico en het aandelenrisico worden als meest materiële financiële risico's gezien (op grond van het VEV en het balansrisico).

Analyse en reactie niet-financiële risico's

Voor ieder van de geïdentificeerde niet-financiële risicocategorieën heeft het pensioenfonds concrete risicodefinities en – scenario's vastgelegd. Dit is vertaald naar zogenaamde risicokaarten. Deze zijn als basis gehanteerd voor een 'risico self assessment'

waarmee is bepaald hoe groot het risico wordt ingeschat, zowel in termen van kans en impact als in termen van bruto (zonder beheersmaatregelen) als netto (ná beheersmaatregelen). De ingeschatte risico's worden afgezet tegen de risicohouding en vervolgens wordt bepaald in hoeverre aanvullende actie wenselijk is. Dit betreft een kosten/baten afweging die kan leiden tot het aanpassen van beheersing, het overdragen, het vermijden of het accepteren van het risico. De methodiek van dit 'risico self assessment' is vastgelegd in het IRM-beleidsdocument. De uitkomsten vormen vervolgens de basis voor de continue monitoring en rapportage op kwartaalbasis. De belangrijkste uitkomsten worden in de alinea hierna uitgelicht.

Monitoring en rapportage

Ter invulling van de monitoring is een proces ingericht dat leidt tot een risicorapportage aan het bestuur op kwartaalbasis. De financiële risico's en de niet-financiële risico-inschattingen worden hiermee op kwartaalbasis geactualiseerd. Hierin wordt gerapporteerd over wijzigingen in risico's en beheersing gedurende het kwartaal.

Voor wat betreft de financiële risico's is in het vierde kwartaal van 2023, met name door het toekennen van een gedeeltelijk indexatie, de dekkingsgraad over het hele jaar nagenoeg gelijk gebleven. Hierdoor geldt het pensioenfonds ook aan het eind van 2023 nog steeds onder het vereiste dekkingsgraad is gebleven. Hierdoor is ook in 2024 het indienen van een herstelplan noodzakelijk.

In de IRM-kwartaalrapportage over het eerste kwartaal van 2023 is gerapporteerd dat de pensioenresultaten, zoals getoetst in de haalbaarheidstoets 2023, voldoen aan de lange termijn risicohouding. Het vereist eigen vermogen is geheel 2023 binnen de korte termijn risicohouding gebleven. Met betrekking tot nominale pensioenen kunnen uitkeren, ligt de dekkingsgraad ultimo 2023 boven het niveau van het minimaal vereist eigen vermogen en boven de toeslagdrempel en verwacht het pensioenfonds op basis van het herstelplan tijdig te herstellen (doelstelling nominale zekerheid kwalificeert daarmee als toelaatbaar). Het pensioenfonds heeft net als vorig jaar mede door de aanpassing van de wetgeving (motie van Dijk) aan het eind van 2023 hernieuwd kunnen indexeren. De actuele dekkingsgraad is over 2023 nagenoeg gelijk gebleven, waardoor het net tot boven de toeslagdrempel is gebleven. Doelstelling waardevast pensioen kwalificeert daarmee als toelaatbaar.

In de IRM-kwartaalrapportage over het vierde kwartaal van 2023 wordt met betrekking tot niet-financiële risico's gerapporteerd over in totaal 54 risicocategorieën. Het netto risico (ná aanwezige beheersing) voor 30 categorieën wordt gekwalificeerd als 'acceptabel', voor 20 als 'toelaatbaar' en voor 4 als 'zorgwekkend'. Er worden geen categorieën gekwalificeerd als 'onacceptabel'. De meest materiële niet-financiële risico's hebben voornamelijk betrekking op uitbestede processen. Het managen en monitoring van uitbestede processen heeft de volle aandacht van het bestuur.

Vooruitblik

In 2023 (en verder) is stapsgewijs aan de hand van risico-assessments de niet-financiële risico's geactualiseerd. In 2024 wordt dit gecontinueerd waarbij aandacht wordt besteedt aan de actualisatie van de WTP projectrisico's, IT risico's/(cyberrisico's) en een RSA voor de integriteitsrisico's uitgevoerd. In de eerste helft van 2024 is een jaarlijkse evaluatie van het IRM gepland, alsmede een actualisatie van het IRM-beleidsdocument. De volwassenheid van het IRM wordt voortdurend doorontwikkeld. De IRM rapportage is in 2023 uitgebreid met een overzicht van alle risicokaarten in de bijlagen opgenomen. Voor 2024 krijgt ook het ESG risicobeheer aandacht en ligt de focus verder op de belangrijke strategische projecten, zoals NPC project en Datakwaliteitsproject. In het IRM rapport wordt niet alleen teruggekeken over het afgelopen kwartaal, maar ook vooruitgekeken ter identificatie van nieuwe of opkomende risico's. In het vierde kwartaal van 2023 is een hernieuwde (reguliere) ERB opgestart dat wordt afgerond in februari 2024. In 2024 komt ook een ERB gericht op de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad gehanteerd. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door voornoemde risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking:

- Beleggingsbeleid
- Premiebeleid
- Toeslagbeleid

Er is sprake van een vaste premiesystematiek. Er geldt geen bijstortingsverplichting. De pensioenpremie wordt zodoende niet gezien als een sturingsmiddel.

In 2023 is het beleidskader getoetst aan de hand van een ALM-studie. Daarbij is door het bestuur vastgesteld dat op basis van de verkregen ALM uitkomsten de risico's zich nog binnen aanvaardbare grenzen bevinden, de sturingsmiddelen nog voldoende kracht hebben en de ambitie van het fonds met betrekking tot het voorwaardelijke toeslagbeleid nog realiseerbaar is. Binnen de ALM 2023 is met name onderzocht of het huidige beleidskader ook passend is voor de periode tot aan de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Als uitkomst daarvan is het beleggingsbeleid feitelijk niet tot nauwelijks veranderd en is om de risico's naar de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel te verkleinen besloten om de renteafdekking per januari 2024 te verhogen naar 70%. Op basis van deze uitgevoerde ALM studie is het volgende beleid op hoofdlijnen vastgesteld:

Beleidsdekkingsgraad (BDG)	Niveau (2020)	Voorwaardelijke Toeslagverlening actieven, pensioen-gerechtigden en slapers (CPI afgeleid)	Premie als percentage salarissom	Beleggingen
Grens voor volledige toeslagverlening	BDG $\geq$ 122,5%	Volledige toeslagverlening, inclusief herstel van kortingen cumulatief tot vijf jaar terug, daarna inhaaltoeslag. Inhaaltoeslag gelijk aan 1/5e deel van surplus. Inhaaltoeslag cumulatief tot 5 jaar terug.	Totale vaste premie van 23% van de salarissom	Beleggingsplan 2023: Matchingportefeuille 50% Returnportefeuille 50% Renteafdekking 57% marktrente (68% UFR) Valuta afdekking: USD voor 75%, GBP en YEN voor 100%
Boven de toeslag-drempel, maar onder de grens voor volledige toeslagverlening	BDG $\geq$ 110% BDG < 122,5%	Gedeeltelijke toeslag (voor zover ook in de toekomst te realiseren)		
Boven de ondergrens maar onder de toeslag- drempel	BDG $\geq$ 104,2% BDG < 110%			
Onder de ondergrens	BDG < 104,2%	Geen toeslag Herstelplan tot Vereist Vermogen van maximaal 10 jaar (kortingen tijdsevenredig)		

Er wordt opgemerkt dat onder het nieuwe Financiële Toetsingskader (NFTK) het toeslagbeleid en het verlenen van mogelijke inhaaltoeslagen met name ingekaderd wordt door de hoogte van de beleidsdekkingsgraad en de strategisch vereiste dekkingsgraad. Bovenstaand overzicht biedt duidelijke richtlijnen.

Pensioenfonds Forbo net als vorig jaar in 2023 gebruik gemaakt van de tijdelijk verruimde mogelijkheden voor toeslagverlening. Hierdoor kon er per 1 januari 2024 3,5% toeslag over 2023. Het bestuur heeft bij dit toeslagbesluit de belangen en impact voor alle deelnemers meegewogen. De onderbouwing en verantwoording van de gevolgen van deze toeslagverlening zijn terug te vinden op de website van het fonds.

Verslag van de visitatiecommissie

Samenvatting Bevindingen Visitatie over 2023

Inleiding

Het bestuur de Stichting Pensioenfonds Forbo (hierna: Fonds) heeft VCHolland en daarmee de leden van de visitatiecommissie (hierna: VC), na advies van het Verantwoordingsorgaan (hierna: VO) van het Fonds, de opdracht gegeven tot de uitvoering van een visitatie bij het Fonds over het verslagjaar 2023.

De visitatiecommissie (hierna: VC) heeft tot (wettelijke) taak toezicht te houden op (de totstandkoming van) het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds. Binnen dit kader vormt de VC zich een beeld van de wijze waarop het Fonds de Code Pensioenfondsen naleeft.

De VC is ten minste belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het VO en de werkgever, en in het jaarverslag.

Het intern toezicht vervult zijn taak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering.

VCHolland heeft voor de uitvoering van visitaties een werkwijze ontwikkeld die uiteindelijk uitmondt in een rapportage over de bevindingen en het oordeel van de VC. De visitatie strekte zich uit tot de op 18 maart 2024 beschikbare informatie over het verslagjaar 2023.

Oordeel/Bevindingen

Samenvattend oordeel:

De VC is van oordeel dat het Fonds in 2023 in algemene zin heeft voldaan aan een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging. Het Fonds voert een consistent beleid en hanteert een bestendige gedragslijn. Als gevolg van het genomen besluit om over te gaan naar de Wet toekomst pensioenen, de actualisatie van fondsdocumenten en het aanscherpen van enkele beleggings- en risico-onderwerpen zal er de komende periode een forse inspanning door het Fonds nodig zijn.

Samenvattend oordeel Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is ingedeeld in acht hoofdthema's. In de hierna opgenomen tabel wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze deze hoofdthema's zich verhouden tot de onderwerpen waarop de VC haar toezicht heeft gericht.

De VC heeft kennisgenomen van de eigen beoordeling van het Fonds met betrekking tot de naleving van de Code. Deze is naar het oordeel van de VC afdoende. De rapportage en uitleg van de uitzonderingen en de onderwerpen waarover het Fonds wettelijk of volgens de Code is gehouden te rapporteren, is toereikend en voldoende gemotiveerd. De VC merkt op dat beoordeling of goedkeuring van het jaarverslag 2023 niet tot haar mandaat heeft behoord.

	Functioneren VC	Algemeen, opvolging aanbevelingen	Governance	Geschiktheid	Beleggingen	Risico's	Communicatie
Vertrouwen waarmaken		2, 5	1, 3, 4, 5, 9		6, 7	8	
Verantwoordelijkheid nemen			10, 11, 12, 13, 14			12	
Integer handelen		22	15, 16, 17, 18, 19, 20, 21				
Kwaliteit nastreven	28		23, 24, 25	26, 27, 28, 29, 30			
Zorgvuldig benoemen			34, 39, 40	31, 32, 33, 35, 36, 37, 38			
Gepast belonen			41, 42, 43, 44, 45				
Toezicht houden en inspraak waarborgen	46, 48	47, 50	51, 52, 53, 54, 55, 56, 57				
Transparantie bevorderen		58, 59, 61, 62, 64	65		62		60, 61, 63

De gerapporteerde uitzonderingen zien op het hoofdthema "zorgvuldig benoemen". Naar het oordeel van de VC zijn de gerapporteerde uitzonderingen en de onderstaand gerapporteerde bevindingen niet van zodanige aard dat hiermee in materiële zin inbreuk wordt gemaakt op het naleven van het genoemde hoofdthema.

a. Opvolging bevindingen en aanbevelingen

Binnen het Fonds is sprake is van een gedegen proces met betrekking tot de afhandeling van de eerdere aanbevelingen. Er is een voldoende motivatie met betrekking tot de aanbevelingen die naar de mening van het bestuur (nog) niet (volledig) opgevolgd zijn. De documentatie met betrekking tot de afhandeling is toereikend.

b. Algemene gang van zaken

De VC is van oordeel dat de algemene gang van zaken binnen het Fonds voldoende adequaat is ingeregeld. De ontwikkelingen in de wet- en regelgeving worden goed gevolgd met als belangrijkste ontwikkeling de transitie naar de WTP. De dekkingsgraad van het Fonds was ultimo 2023 vergelijkbaar met de situatie ultimo 2022. De beleidsdekkingsgraad was ultimo 2023 lager dan het vereist eigen vermogen. Daarmee wordt het jaar 2023 met een (beperkt) reserve tekort afgesloten. Ook het afgelopen jaar is een herstelplan ingediend dat door DNB is goedgekeurd. Herstel is binnen de wettelijke termijnen mogelijk. De resultaten van de in 2023 gehouden haalbaarheidstoets vielen binnen de door het bestuur eerder gestelde grenzen voor de risicohouding.

Transitie naar WTP

Het bestuur heeft al eerder uitgesproken dat het de overgang naar de WTP zelf wil uitvoeren. Dit betekent dat het Fonds in ieder geval tot (en met) het jaar van invaren zelfstandig zal voortbestaan. Het Fonds bereidt zich voor op de implementatie van het nieuwe pensioenstelsel. Het Fonds heeft in deze overgang een voorttrekkende rol aangenomen richting sociale partners, waardoor in 2023 in dit traject voortgang is geboekt. De overgang naar de WTP is vast onderdeel van de bestuursagenda en op verschillende deelgebieden

worden stappen gezet. De VC constateert dat het Fonds veel energie steekt in de realisatie van een beheerste procesmatige transitie naar de WTP. De beoogde transitiedatum is in afstemming met de pensioenuitvoerings-organisatie gesteld op 1 januari 2027. Het Fonds heeft de invaardeckingsgraad op minimaal 110% vastgesteld. Om deze te beschermen heeft het Fonds de renteafdekking licht verhoogd. Sociale partners hebben in januari 2024 de voorlopige keuze gemaakt voor de solidaire premieregeling als nieuwe regeling. Ook in 2024 zal de overgang naar de WTP veel tijd en aandacht vragen van bestuur en sociale partners. De eisen die worden gesteld aan transitie- en implementatieplan zijn hoog. De VC doet een aantal aanbevelingen met betrekking tot een Beheerste procesmatige transitie naar de WTP.

c. Governance

Binnen het Fonds is sprake van een adequate governancestructuur. Met de inrichting van de beleggingsadvies-, de communicatie- en risicocommissie wordt een (inhoudelijk) goede advisering en monitoring gerealiseerd. De rapportages van de dienstverleners zijn van een toereikend niveau, zodat het bestuur zich een eigen oordeel kan vormen. Het bestuur neemt de evenwichtige belangenafweging in haar besluitvorming duidelijk mee. Het Fonds heeft voldoende maatregelen genomen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Het uitbestedingsbeleid is voldoet aan de (wettelijke) normen. Het bestuur heeft een gezond kritische houding richting de pensioenuitvoeringsorganisatie en houdt door middel van regulier overleg goed overzicht op wat er binnen deze organisatie gebeurt. Er is sprake van een open relatie met het VO. Het bestuur zorgt ervoor dat het VO over de juiste informatie beschikt om haar rol adequaat in te kunnen vullen. Het bestuur vraagt tijdig en waar nodig advies aan het VO. Het VO beoordeelt het beleid van het bestuur vanuit een opbouwend-kritische instelling. In 2023 zijn twee nieuwe bestuurders aangetreden en is de beleggingsadvies-commissie versterkt met een extern lid. In combinatie met de zittende bestuursleden is er binnen het bestuur voldoende continuïteit. Dit is van belang in het kader van de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel.

d. Geschiktheid

De geschiktheid van de leden van de Fondsorganen is van een goed niveau. Het Fonds beschikt over een geschiktheidsplan inclusief een opleidingsplan. De VC doet daarbij mede gezien de recente wisselingen in de fondsorganen en het uitgebrachte servicedocument van de Pensioenfederatie 'Besturen van een pensioenfonds' en de Beleidsregel geschiktheid van DNB en AFM nog een aanbeveling het geschiktheidsplan te actualiseren. De bestaande deskundigheden worden via de geschiktheidsmatrix getoetst aan de vereisten. In het kader van permanente educatie worden speciale kennissessies georganiseerd met externe ondersteuning waarbij met name wordt ingegaan op de Wet toekomst pensioenen en beleggingen. Het VO wordt hierbij betrokken. Leden van het VO volgen een geschiktheidsopleiding en worden goed op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen in en om het Fonds. Het bestuur heeft verschillende maatregelen genomen om binnen het beperkte tijdsbeslag beter toegerust te zijn op de vele ontwikkelingen op pensioengebied.

e. Beleggingen

De beleggingsstrategie sluit aan op missie, visie en risicohouding en is ongewijzigd. De beleggingsadviescommissie (BAC) speelt een actieve rol bij het bewaken van beleggingsresultaten en risico's, en het adviseren van het bestuur. De voorzitter van de beleggingsadviescommissie is aanwezig binnen het bestuur bij beleggingszaken. Een externe deskundige is toegetreden tot de BAC. Bij elke vergadering van de BAC rouleren twee bestuursleden. Het bestuur streeft op termijn naar lidmaatschap van de BAC door een bestuurslid. Het Fonds besteedt doorlopend aandacht aan een verdere optimalisatie van het beleid, ook qua uitvoering. De binnen het bestuur aanwezige deskundigheid zorgt voor countervailing power jegens de adviezen van de BAC. Het MVB-beleid heeft een verdere invulling gekregen. Het Fonds stelt zich kritisch op met betrekking tot de kwaliteit van de door de vermogensbeheerder verleende diensten. Het beleggingsproces is toereikend in de ABTN beschreven. Met betrekking tot de toetsing van beleggingscategorieën aan de beleggings-overtuigingen, het actualiseren van fondsdocumentatie en de beheersing van de niet-financiële risico's doet de VC nog een aantal aanbevelingen.

f. Risico's

Uit de documentatie blijkt dat de risico governance ingericht is conform het 3-Lines Model en het bestuur eindverantwoordelijk is voor het risicomanagement. Er is een 2de lijns Risicocommissie ingericht die ieder kwartaal aan het bestuur rapporteert over alle risico's. De sleutelfuncties zijn naar behoren ingericht en functioneren effectief. In 2023 hebben diverse self-assessments en een interne audit op het risicobeheer bevestigd dat het risicobeheer goed is ingericht, waarbij nog enkele verbeterpunten zijn benoemd. Ook is een interne audit uitgevoerd betreffende de uitbestedingsrisico's, waarbij ook enkele aanbevelingen zijn gedaan die de aandacht van het bestuur hebben. In 2023 is ook een reguliere Eigenrisico-beoordeling (ERB) uitgevoerd conform wet- en regelgeving. Er is vanuit het Fonds voldoende aandacht voor de beheersing van grote en/of verplichte niet-financiële risico's, zoals de uitbestedingsrisico's, integriteitsrisico's en IT-risico's. De VC heeft enkele aanbevelingen betreffende actualisatie van documentatie, ontvangst en beoordeling van de niet-financiële risico-rapportage van de pensioenuitvoerder en bespreking van de rapportage van de sleutelfunctiehouder actuariel.

g. Communicatie

Het Fonds heeft de uitgangspunten voor het communicatiebeleid vastgesteld en werkt met een jaarlijks communicatieplanning. Het beleid is erop gericht om te informeren, het pensioenbewustzijn te bevorderen en de betrokkenheid van deelnemers en hun kennis te vergroten. De invulling hiervan vindt plaats door middel van doelgroepgerichte communicatie. Er worden diverse middelen ingezet zoals nieuwsbrieven, een actuele en informatieve website, een vast katern in de personeelsbladen van de werkgevers en fysieke voorlichtingsbijeenkomsten. Verplichte te verstrekken informatie naar deelnemers en verplichte te publiceren informatie is ingeregeld. Met de WTP is de zorgplicht en keuzebegeleiding door pensioenfondsen wettelijk verankerd. De communicatiecommissie van het Fonds heeft zich vergewist dat de bestaande inrichting en communicatie omtrent keuzebegeleiding voldoende is. De VC beveelt aan dat het bestuur de eigen zorgambitie vaststelt en bewuste besluiten neemt met betrekking tot de inrichting van de keuzebegeleiding, de communicatie daarover en de monitoring.

De visitatiecommissie

Eelco Blaauw
Tanja Stanoevska
Frank Rijksen

Reactie van het bestuur

De jaarlijkse visitatie is wederom uitgevoerd door de Visitatiecommissie (hierna VC) van VCHolland. Het bestuur heeft het rapport van de VC tijdens zowel een fysieke als een online bijeenkomst met de VC en het verantwoordingsorgaan besproken. De vragen en bevindingen van de VC zijn hierin besproken en toegelicht. In deze bespreking heeft het bestuur vastgesteld dat de VC aan de hand van de acht thema's van de Code heeft gerapporteerd. Hiermee stelt het bestuur dat aan Norm 47 van de Code is voldaan. Het Verantwoordingsorgaan had geen aanvullende opmerkingen. Het bestuur dankt de VC voor de positieve beoordeling en reageert graag op de enkele aanbevelingen en suggesties.

De aanbevelingen richten zich voornamelijk op verbeteringen in de procesgang en vastlegging daarvan. Zoals tijdigheid van actualisatie van beleidsdocumenten. Het opstellen van een overall mijlpalenplanning in het kader van de Wtp, en daarbij het bewaken van voldoende beschikbare tijd voor stakeholders om tot gedegen besluitvorming te komen. Goede vastlegging en zichtbaarheid van overwegingen, adviezen en onderbouwing van besluiten. En het bewaken van de voortgang bij sociale partners bij dit omvangrijke project om zelf als fonds niet in tijdsproblemen te komen.

De periodieke evaluatie wordt in 2024 weer opgepakt in een uitgebreide sessie waarbij er breder gekeken zal worden naar alleen de zelfevaluatie en waarbij ook de Wtp-onderdelen een belangrijke rol zullen hebben.

Het proces, de kosten en de risico's welke komen kijken bij de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel staan continue op de agenda bij het bestuur. Het bestuur zal ook in 2024 hier blijvend aandacht aan besteden en alle betrokken partijen hierbij aanhaken.

Het bestuur dankt de VC voor de gedegen rapportage over het afgelopen jaar en de zeer positieve feedback die wij hebben ontvangen. De aanbevelingen worden opgenomen op de actielijst van het bestuur waarbij zij zullen worden behandeld en zoveel mogelijk opgevolgd. De voortgang van de opvolging wordt op deze wijze door het bestuur bewaakt. De opvolging van de aanbevelingen zal met de voorzitter van de VC later in het jaar worden geëvalueerd. Wanneer opvolging niet (geheel) mogelijk is, zal het bestuur motiveren waarom er is afgeweken van de aanbeveling.

Verslag van het verantwoordingsorgaan

Oordeel verantwoordingsorgaan over 2023

Inleiding

Het Verantwoordingsorgaan (hierna VO) maakt het mogelijk dat het bestuur en het intern toezicht verantwoording kunnen afleggen en geeft een oordeel over het handelen van het bestuur. Daarnaast oefent het VO de aan hem toegekende adviesrechten uit, tenzij het VO daar gemotiveerd niet voor kiest. Het VO houdt bij zijn taken rekening met alle belanghebbenden. Het VO bewaakt of het bestuur de verschillende belangen evenwichtig afweegt.

Algemeen

Het VO bestaat ultimo 2023 uit de volgende leden:

- W. Rijkhoff-Jonker (Voorzitter) namens pensioengerechtigden Forbo-Novilon
- C.M. Hoogland namens actieven Forbo Flooring Assendelft
- H. Ellens (Secretaris) namens pensioengerechtigden Forbo Flooring Assendelft
- L.G. van den Ing namens de werkgevers
- A. Verhijde namens actieven Forbo Eurocol Nederland
- T. Faber namens pensioengerechtigden Forbo Eurocol Nederland
- vacature namens actieven Forbo-Novilon

De heer Van Dijk, medewerker van Forbo Novilon, heeft in mei na een korte periode van aspirant lidmaatschap te kennen gegeven dat hij het VO lidmaatschap op dit moment niet kan combineren met zijn huidige baan. Op 31 mei heeft de heer Van der Weide om persoonlijke redenen met directe ingang zijn VO lidmaatschap opgezegd.

De heer Verhijde en de heer Faber hebben beiden de WTW opleiding Deskundigheidsniveau A afgerond en zijn in de vergadering van 8 juni benoemd als lid van het VO.

Het VO hoopt in 2024 de vacature binnen het VO, voor een lid namens de doelgroep actieve deelnemers van Forbo-Novilon, in te kunnen vullen. Er is contact met een kandidaat. Deze medewerker van Forbo-Novilon heeft de vergadering in december bijgewoond als toehoorder.

Het VO streeft naar een evenwichtige samenstelling van 7 vaste leden die ieder een doelgroep vertegenwoordigen plus maximaal 3 aspirant-leden om de continuïteit van het VO en eventuele doorstroming naar het Bestuur te waarborgen.

De samenstelling van het VO voldoet aan norm 35 van de Code Pensioenfondsen met betrekking tot diversiteit. Het VO blijft streven naar een evenwichtige verdeling met betrekking tot diversiteit in haar bestuur.

Het VO heeft in 2023 4x vergaderd, 3x door fysiek bijeen te komen en 1x digitaal via Teams. 2x is vergaderd met het bestuur. In juni om de jaarstukken gezamenlijk door te nemen en in december waarin is teruggeblikt op 2023 en een vooruitblik op 2024.

Bijzonderheden 2023

Tijdens de VO vergadering in oktober is een bestuurslid uitgenodigd om informatie te geven over de projectrisico's Wtp en een toelichting op de rol van het VO binnen de Wtp. Het VO ervaart de uitleg van specifieke onderwerpen door bestuursleden als zeer waardevol en zet dit voort. Ook in 2023 zijn de maandelijkse informele update gesprekken gevoerd door de voorzitter van het VO, waarbij op toerbeurt een VO lid aansluit, en dagelijks bestuur SPF.

Een aantal VO leden heeft deelgenomen aan de twee webinars en een bijeenkomst van de Pensioenfederatie m.b.t. de Wtp. De kennissessie Beschermingsrendement en leenrestrictie van MN is ook gevolgd door enkele VO leden.

Adviezen die het VO in 2023 aan het SPF Bestuur heeft uitgebracht:

- Voordracht D. Breeuwer
- Advies vaststelling premiestelling en premiecomponenten 2023
- Advies wijziging statuten
- Advies Klachtenbeleid en -procedure
- Advies Onderbouwing overwegingen wijziging Parameters
- Advies jaarrekening 2022
- Advies wijziging samenstelling visitatiecommissie 2023

Na 3 jaren waarin dit niet mogelijk was, kan in 2024 de maximale pensioenopbouw (opbouwpercentage 1,875%) weer gerealiseerd worden, conform de streefdoelstelling. Gebruik makend van de tegemoetkoming om de lopende 5-jaars rente periode voortijdig open te breken en een nieuwe in te laten gaan, kan de maximale opbouw gefinancierd worden met de feitelijke premie.

Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2024 te indexeren met 3,5%, met gebruikmaking van de AMvB en de herijkte CPI-maatstaf.

Bevindingen en Conclusies

Het VO oordeelt positief over het handelen van het Bestuur SPF, het door hen uitgevoerde beleid, en de gemaakte keuzes voor de toekomst van SPF. Het VO is van oordeel dat in het door het bestuur gevoerde beleid en tijdens de genomen beslissingen het bestuur een evenwichtige belangenafweging maakt en tevens rekening houdt met de transitie en het invaren.

Hoewel het bestuur weer op sterkte is en er extra ondersteuning is ingezet, ziet het VO de onverhoopte situatie waarin één of twee leden van het Dagelijks Bestuur langdurig uitvallen nog steeds als groot risico voor het fonds.

Het VO ziet de Wtp als grootste risico voor het fonds ofschoon er in de voortgang van het Wtp project verbetering zichtbaar is nadat de stuurgroep bijeenkomsten in het najaar van 2023 weer zijn opgestart. Het bestuur heeft op pro-actieve wijze een voorzet vormgegeven welke als leidraad zou kunnen dienen voor de opzet van de nieuwe regeling. Inmiddels hebben de sociale partners een voorlopige keuze voor de regeling gemaakt en kan deze verder uitgewerkt worden.

De beleidsdekkingsgraad is in 2023 uitgekomen op 115,2% ten opzichte van 116,8% ultimo 2022. Het vermogen is in 2023 gegroeid van 415 naar 457 miljoen.

Assendelft, 14 maart 2024

Het Verantwoordingsorgaan

Reactie van het bestuur

Het bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan (VO) voor haar verslag over 2023. De functie van het VO als kweekvijver voor het bestuur heeft wederom bijgedragen aan de doorstroming van een ervaren VO-lid naar het bestuur. Het bestuur is ook blij om te zien dat er op succesvolle wijze nieuwe aspirant-leden gevonden worden voor het VO welke inmiddels ook tot volwaardig lid zijn benoemd. De betrokkenheid van het VO bij het fonds en de ontwikkelingen op pensioengebied is groot en dat maakt het VO een waardevolle sparringpartner.

2023 stond voornamelijk in het teken van het nieuwe pensioencontract en alle keuzes die het fonds en sociale partners hierbij moeten maken. Hierbij wordt het VO zo veel en nauw mogelijk betrokken zodat zij op basis van gedegen kennis, daar waar nodig, advies kunnen geven. Het bestuur is ook blij om te zien dat het VO hierin ook haar eigen verantwoordelijkheid neemt en zoveel mogelijk doet om de kennis actueel te houden.

Het bestuur onderschrijft de zorgpunten van het VO ten aanzien van de beschikbare tijd en werkdruk van de (dagelijks-)bestuursleden. Er wordt blijvend gezocht naar oplossingen die hier verlichting in zouden kunnen brengen. Daarnaast heeft het bestuur een vervangingsmatrix bij noodgevallen opgesteld. Hiermee kan de continuïteit op korte termijn gewaarborgd worden terwijl er naar een lange termijn oplossing gezocht zal worden in dien nodig.

Het bestuur waardeert en bedankt het VO voor de constructieve samenwerking.

Verslag van de Compliance Officer

Inleiding

Het Pensioenfonds kent een beleid ten aanzien van integriteit en belangenverstrengeling. Doel van het integriteitsbeleid is dat verbonden personen (bestuur en verantwoordingsorgaan) zich onder alle omstandigheden gedragen volgens maatschappelijk geaccepteerde normen en waarden in het algemeen en de specifieke normen en waarden die gelden voor het Pensioenfonds in het bijzonder alsmede volgens de toepasselijke wet- en regelgeving. Dit beleid alsmede gedragscode, incidentenbeleid en klokkenluidersregeling zijn vastgelegd in paragraaf 3.5 van ABTN en de bijbehorende bijlagen:

- Gedragscode (ABTN, bijlage C)
- Klokkenluidersregeling (ABTN, bijlage D)
- Incidentenbeleid (ABTN, bijlage E)

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Forbo heeft een Compliance Officer buiten de kring van het Bestuur van het Pensioenfonds aangesteld. De Compliance Officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode en het integriteitsbeleid geldende bepalingen. De volledige taken en bevoegdheden van de Compliance Officer zijn opgenomen in het document 'Taken en bevoegdheden Compliance Officer' (ABTN, bijlage H).

Rapportage 2023

Per 1 januari 2023 ben ik in de functie van Compliance Officer benoemd door het Bestuur. De overdracht van informatie en documenten heeft plaatsgevonden.

Gedurende 2023 ben ik niet benaderd betreffende zaken waarbij wellicht de schijn van belangenverstrengeling zou kunnen optreden.

Er zijn enkele meldingen gemaakt van nevenfuncties. Er zijn geen meldingen gemaakt van eventuele zakelijke of privé belangen dan wel privé beleggingstransacties. De door het Bestuur ontvangen relatiegeschenken voldeden aan de bepalingen zoals gesteld in de gedragscode. Uit de met de bestuursleden gehouden compliance interviews zijn geen zaken naar voren gekomen die de integriteit van de leden van het Bestuur, of het integer handelen van het Pensioenfonds negatief beïnvloeden.

De Compliance Officer maakt onderdeel uit van de Risicocommissie. Zoals in voorgaande jaren hebben alle Verbonden Personen een verklaring ondertekend waarin zij verklaren de gedragscode van het Pensioenfonds in het afgelopen jaar te hebben nageleefd en alle verplichtingen uit hoofde van de gedragscode te zijn nagekomen.

Er zijn incidenten gemeld, dit betroffen incidenten binnen de organisaties van partijen aan wie door SPF werkzaamheden zijn uitbesteed. De incidenten zijn door het bestuur opgevolgd en hadden niet te maken met integriteit en belangenverstrengeling. De Compliance Officer registreert incidenten in het Incidentenregister.

Er zijn door mij geen zaken geconstateerd die zouden kunnen wijzen op belangenverstrengeling of een ander integriteitsrisico.

Conclusie van de Compliance Officer is dan ook dat in het afgelopen jaar 2023 er geen conflicten met de Gedragscode en het Integriteitsbeleid zijn geconstateerd.

21 maart 2024

Ernst Paul Beukema
Compliance Officer Stichting Pensioenfonds Forbo

Reactie van het bestuur

Het verslag van de Compliance Officer is in de vergadering van 26 maart 2024 besproken in het bestuur.

Het bestuur is van mening dat in 2023 de compliance functie constructief is vormgegeven. De huidige Compliance Officer is sinds 1 januari 2023 in functie en sterk betrokken bij het fonds. Hij maakt daarnaast deel uit van de risicocommissie. Op deze wijze worden risico's, waaronder compliance- en integriteitsrisico's, op een zo breed mogelijk vlak gemonitord.

De enkele, zich in 2023 voorgedane incidenten of meldingen, betroffen geen integriteitsissues en zijn kundig beoordeeld en waar nodig opgevolgd, gemitigeerd en gemonitord. Er hebben zich in 2023 geen situaties voorgedaan waarbij mogelijke potentiële belangenverstrengeling zou optreden. Er zijn enkele meldingen gedaan van nevenfuncties. Hierbij werd geen conflict met de gedragscode en/of het integriteitsbeleid geconstateerd.

De Compliance Officer heeft in 2023 geen conflicten geconstateerd met de gedragscode of het Integriteitsbeleid.

Het bestuur herkent het gestelde in de rapportage van de Compliance Officer en dankt hem voor de inzet en het meedenken in het afgelopen jaar.

Vooruitblik 2024

Na de buitengewone Corona jaren 2020 en 2021 verwachtte iedereen het einde van de pandemie en het daaropvolgende verwachte economische herstel. Echter 2022 was nog niet goed en wel begonnen toen Rusland de Oekraïne binnenviel. Deze oorlog is nog steeds gaande en heeft nog steeds grote humanitaire, economische en politieke consequenties. Daarnaast gierde de inflatie in de tweede helft van 2022 omhoog en dit trok ook de rente mee omhoog. Dit had fors lagere verplichtingen en rendementen tot gevolg; maar per saldo liep de dekkingsgraad flink op. Zozeer zelfs dat we tot indexatie over konden gaan. Dat gold ook voor 2023. Voor 2024 wordt verwacht dat de rente niet verder zal oplopen, maar eerder zou kunnen dalen. Wij nemen maatregelen om ons daartegen te beschermen. De economische vooruitzichten zijn onzeker maar wij doen er alles aan binnen de mogelijkheden om onze dekkingsgraad weer te laten oplopen.

Nieuw Pensioen Contract (in het kader van de Wtp)

Ook in 2024 zullen we ons richten op het Nieuwe Pensioen Contract dat er aan komt. Sociale Partners moeten dit jaar met elkaar gaan afspreken hoe de nieuwe pensioenregeling van Forbo er vanaf 2027 uit zal gaan zien en door wie die zal worden uitgevoerd. Het is een complex project waarbij we alle pensioenelementen opnieuw moeten definiëren. De jaren tot 2027 zullen in het teken staan van de transitie naar de nieuwe pensioenregeling, waarbij de nodige nieuwe afspraken gemaakt gaan worden. Alle partijen die werkzaam zijn in de pensioensector hebben hier een flinke kluit aan.

Communicatie naar onze deelnemers over dit complexe veranderingsproces zal de nodige aandacht krijgen in een eigen communicatieplan.

UFR

Sinds 30 september 2012 wordt de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur bepaald met behulp van de Ultimate Forward Rate (UFR). Deze werd in eerste instantie gebaseerd op de door verzekeraars gehanteerde UFR van 4,2%, echter sinds juli 2015 op het (voortschrijdend) 120-maands gemiddelde van de 20-jars forward rate. Naar aanleiding van het advies van de Commissie Parameters op 12 juni 2019, wordt deze methode aangepast. De belangrijkste wijziging is dat bij de toegroei naar de UFR meer gewicht wordt gegeven aan de marktrente. Daarnaast vindt toegroei naar de UFR vanaf een later moment plaats. DNB heeft besloten om de toegroei naar de nieuwe gewichten geleidelijk te implementeren vanaf 1 januari 2021. Deze toegroei wordt in vier gelijke stappen doorgevoerd. Voor 2023 is de laatste stap gezet en zien we daardoor een drukkend effect op de dekkingsgraad van ons pensioenfonds.

Bezetting

In 2023 hebben we het bestuur en de beleggingsadvies commissie weer volledig bezet. Ook het VO is aangevuld met nieuwe vertegenwoordigers en zijn we klaar voor een uitdagend jaar en het blijvend voldoen aan alle eisen die aan ons gesteld worden.

Ondertussen gaat het pensioenfonds onverminderd door met het streven naar een maximaal beleggingsrendement met inachtneming van ons risicoprofiel. We werken steeds toe naar een gezondere financiële positie. Als onze beleidsdekkingsgraad eind 2024 wederom boven de 110% uitkomt, kunnen we wellicht weer een (gedeeltelijke) indexatie toepassen. Omdat een eventuele indexatietoekenning gevolgen heeft voor onze financiële positie wordt een besluit hiertoe altijd goed afgewogen binnen het proces om financieel gezond te worden.

Het verslag van het bestuur is vastgesteld te Assendelft d.d. 28 mei 2024

F.A. Heil
Voorzitter

D. Manné
Secretaris

P. de Boer
Penningmeester/Vice-voorzitter

U. Hofman
Lid

G.P.J. van Bruggen
Lid

T.W. Breeuwer
Lid

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2023	2022
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Onroerende zaken	0	16.067
Zakelijke waarden	123.606	108.767
Vastrentende waarden	314.955	282.157
Derivaten	2.436	1.998
	440.997	408.989
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	40	66
Vorderingen en overlopende activa [3]	25.112	31.572
Liquide middelen [4]	21.057	8.144
Totaal activa	487.206	448.771

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2023	2022
Stichtingskapitaal en reserves [5]	47.282	42.034
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	409.973	373.644
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	40	66
	410.013	373.710
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	29.911	33.027
Totaal passiva	487.206	448.771

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2023	2022
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	5.978	7.959
Indirecte beleggingsopbrengsten	35.606	-148.644
Kosten van vermogensbeheer	-611	-604
	40.973	-141.289
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [10]	12.977	12.582
Saldo van overdrachten van rechten [11]	-1.081	517
Pensioenuitkeringen [12]	-10.391	-9.215
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [13]		
Benodigde interest	-12.075	2.434
Opbouw	-8.366	-11.770
Overlevingskansen	641	1.131
Vrijval excassokosten	298	208
Uitkeringen	10.250	9.023
Waardeoverdrachten	722	-500
Afkoop	16	30
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	415	321
Wijziging marktrente	-14.936	156.375
Overgang UFR	1.309	-421
Wijziging kostenvoorziening	0	-2.034
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	-2.925
Mutatie ANW Hiaat	10	179
Toeslagverlening	-13.363	-38.022
Overige correcties	-1.250	-553
	-36.329	113.476
Herverzekering [14]	-15	67

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2023	2022
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [15]	-880	-753
Overige baten en lasten [16]	-6	9
Saldo van baten en lasten	5.248	-24.606
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	5.248	-24.606
	5.248	-24.606

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2023	2022
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	12.927	12.628
Uitkeringen uit herverzekering	382	220
Overgenomen pensioenverplichtingen	383	1.421
Overige	0	24
	13.692	14.293
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-10.647	-8.934
Overgedragen pensioenverplichtingen	-1.464	-904
Premies herverzekering	-235	-316
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-891	-749
	-13.237	-10.903
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	6.622	8.553
Verkopen en aflossingen beleggingen	578.387	194.356
	585.009	202.909
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-571.940	-207.745
Kosten van vermogensbeheer	-611	-605
	-572.551	-208.350
Mutatie beschikbare liquiditeiten	12.913	-2.051
Saldo liquide middelen per 1 januari	8.144	10.195
Saldo liquide middelen per 31 december	21.057	8.144

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Inleiding

Het doel van Stichting Pensioenfonds Forbo, statutair gevestigd te Zaanstad is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van Forbo Flooring B.V., Forbo-Novilon B.V. en Forbo Eurocol Nederland B.V.

Toepassing richtlijnen voor de jaarverslaggeving

Pensioenfonds Forbo heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast. Alle activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. Indien noodzakelijk voor vergelijkingsdoeleinden is de rubricering van de vergelijkende cijfers aangepast. Dit heeft echter geen invloed op het vermogen en/of resultaat.

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie- en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt, schattingen maakt en veronderstellingen doet die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

Schattingswijzigingen 2023

In 2023 was er geen sprake van schattingswijzigingen.

Opname en verwijdering van een actief en/of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economische potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een verplichting zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de koers per transactiedatum.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

Onder geldmiddelen wordt conform de definitie in RJ 360 verstaan de kasmiddelen, de tegoeden op bankrekeningen, wissels en cheques, direct opeisbare deposito's en op korte termijn zeer liquide activa (beleggingen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen). Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Waardering Beleggingen

Vastgoedbeleggingen

Onder vastgoedbeleggingen zijn participaties in beursgenoteerde vastgoedmaatschappijen of niet beursgenoteerde vastgoedbeleggingsinstellingen opgenomen. Participaties in beursgenoteerde vastgoedmaatschappijen worden gewaardeerd tegen reële waarde, gebaseerd op de beurskoers per balansdatum.

Participaties in niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde die in de meeste gevallen is ontleend op basis van onafhankelijke taxatie, en in enkele gevallen aangevuld met schattingen van het management van het vastgoedfonds. Bij niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden periodieke analyses van resultaten uitgevoerd, evenals analyse van de gecontroleerde jaarrekeningen van de indirecte vastgoedbeleggingen, en vergelijking met de waardenopgaven van de fondsmanagers. Niet in alle gevallen zijn gecontroleerde jaarrekeningen beschikbaar voor vaststelling van de jaarrekening.

Aandelen

Ter beurse genoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de slotkoers op balansdatum. Niet aan een beurs genoteerde aandelenfondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds laatste afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de reële waarde.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde obligaties zijn gewaardeerd tegen de biedkoers op balansdatum inclusief de opgelopen interest ultimo jaar. Niet aan een beurs genoteerde fondsen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van het fonds laatste afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de reële waarde. Leningen zijn gewaardeerd tegen actuele waarde op basis van de contante waarde van toekomstige kasstromen. De deposito's zijn gewaardeerd tegen reële waarde op de balansdatum.

Inzake bank loans wordt vanaf boekjaar 2018 de waardering bepaald op basis van het laatst beschikbare statement van de externe manager met daarbij opgeteld de stortingen en onttrekkingen tot en met balansdatum.

Derivaten

Derivaten zijn gewaardeerd tegen reële waarde. Dit is de waarde waarvoor het contract nu kan worden afgewikkeld. De waarde wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De ultimo jaar bestaande rechten en verplichtingen worden per derivatencontract gesaldeerd. Positieve posities (na saldering) uit hoofde van derivaten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities (na saldering) uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder verplichtingen uit hoofde van de beleggingen. Onder deze laatste post zijn ook creditposities uit hoofde van credit support annexen (CSA) verantwoord.

De CSA-contracten hebben betrekking op derivatencontracten. De openstaande vorderingen en verplichtingen van de derivatencontracten worden maandelijks per tegenpartij gesaldeerd. Bij een saldo boven de contractueel vastgestelde grens wordt er onderpand gestort c.q. ontvangen van de tegenpartij.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Onder liquide middelen worden de banktegoeden opgenomen welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Kortlopende schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Algemene reserve

Het jaarlijkse resultaat volgens de rekening van baten en lasten wordt –indien van toepassing in het betreffende boekjaar– toegevoegd aan de algemene reserve.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen is vastgesteld als de contante waarde van de tijdsevenredig opgebouwde pensioenaanspraken. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers is de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de te bereiken aanspraken.

De voorziening is gebaseerd op de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte

Prognosetafel AG2022. Deze tafel wordt toegepast rekening houdend met het verschil in overlevingskansen tussen de werkende en de totale bevolking door toepassing van de WTW 2022 ervaringssterfte.

Rentevoet

Conform de rentetermijnstructuur van de nominale marktrente per 31 december 2023 zoals gepubliceerd door DNB.

Rentetoevoeging

Onder nFTK is de benodigde rente gelijk aan de 1 jaars rente. Op basis van de DNB rentetermijnstructuur primo 2023 is deze gelijk aan 3,264% (2022: -0,486%).

Kosten

Ter dekking van de toekomstige kosten is een opslag van 2,9% (2022: 2,9%) opgenomen op de voorziening.

Gehuwdheid

Zolang nog geen pensioenuitkering is ingegaan, wordt voor de berekening van de voorziening voor partnerpensioen elke deelnemer verondersteld een partner te hebben (onbepaald partnerpensioen met partnerfrequentie van 100%). Voor pensioengerechtigden wordt alleen een voorziening voor partnersysteem berekend, indien en zolang zij gehuwd zijn of een partner hebben (bepaald partnersysteem).

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is op drie jaar gesteld (man ouder dan vrouw).

Zieke deelnemers

Voor deelnemers die op de balansdatum ziek zijn, is rekening gehouden met de verwachte toekomstige schadelast.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Deze voorziening is op dezelfde grondslagen gebaseerd als de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds.

Resultaatbepaling

Algemeen

De resultaten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering van activa en verplichtingen. Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Transacties in vreemde valuta worden omgerekend naar euro tegen de valutakoers van die dag. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verwerkt in het resultaat.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan: rente, dividend en soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

Gerealiseerde en niet-gerealiseerde koersverschillen van aandelen, aandelen vastgoedmaatschappijen, obligaties, leningen op schuldbekentenis, valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de administratiekosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Transactiekosten

De transactiekosten (brokerkosten en beursbelastingen) van de beleggingstransacties zijn verdisconteerd in de kostprijs c.q. de opbrengstwaarde van de beleggingen. De transactiekosten zijn betrouwbaar vast te stellen. Voor de berekening wordt gebruik gemaakt van een spread op basis van de gemiddelde spread van het afgelopen kwartaal.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Premies worden ten gunste van het resultaat gebracht in de periode waarin de daarmee samenhangende pensioenrechten worden opgebouwd. Premiekortingen, extra premies en bijdrage aan de kosten worden verwerkt in de periode waarin aan de voorwaarden volgens de uitvoeringsovereenkomst wordt voldaan.

Saldo van overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend conform het pensioenreglement en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie technische voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds en deelnemer

Deze mutaties zijn toegelicht bij de betreffende post in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Herverzekeringen

De post herverzekeringen betreft het saldo van premies betaald aan de herverzekeraar en uitkeringen ontvangen uit hoofde van het herverzekeringscontract aan het fonds. De premies en uitkeringen worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

Kostenresultaat

Het kostenresultaat betreft het verschil tussen kostenopslagen in de premie, de vrijgevallen excassokosten en de daadwerkelijke kosten van Pensioenfonds Forbo.

Beleggingsresultaat

Het beleggingsresultaat is het verschil tussen de som van de directe en indirecte beleggingsopbrengsten en de aangroei van de voorziening pensioenverplichtingen.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Categorie	Stand ultimo 2022	Aankopen/ Verstrekk- ingen	Verkopen aflossingen	Indirecte beleggings- opbrengsten	Stand ultimo 2023
Onroerende zaken					
Indirecte vastgoedbeleggingen	16.067	0	-15.012	-1.055	0
Zakelijke waarden					
Beleggingsfondsen in aandelen	108.767	1.435	0	13.404	123.606
Vastrentende waarden					
Vastrentende beleggingsfondsen	173.568	3.600	0	12.442	189.610
Deposito's	0	463.221	-460.220	0	3.001
Leningen op schuldbekentenis	9.781	570	-54	387	10.684
Obligaties	98.808	104.456	-95.254	3.650	111.660
	282.157	571.847	-555.528	16.479	314.955
Derivaten					
Valutatermijntransacties	1.890	0	-1.468	963	1.385
Renteswaps	-29.888	0	0	5.642	-24.246
	-27.998	0	-1.468	6.605	-22.861
Totaal beleggingen voor risico pensioenfondsen	378.993	573.282	-572.008	35.433	415.700
Beleggingen (passiva zijde)					
Valutatermijntransacties	0				0
Renteswaps	29.996				25.297
Totaal beleggingen voor risico pensioenfondsen passiva zijde	29.996				25.297
Totaal beleggingen voor risico pensioenfondsen activa zijde	408.989	573.282	-572.008	35.433	440.997

Methodiek bepaling marktwaarde

De beleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde. Niet voor alle beleggingsinstrumenten zijn frequente marktnoteringen beschikbaar. Dat levert een hoger risico op ten aanzien van de benadering van de waardering van een belegging. In onderstaande tabel is het totale belegd vermogen uitgesplitst naar vier niveaus van waardering. Dit betreft het belegd vermogen, inclusief de vorderingen en verplichtingen uit hoofde van beleggingen en de liquide middelen.

Level 1 - Genoteerde marktprijzen:

Directe marktwaardering, beursnotering in een actieve markt.

Level 2 - Onafhankelijke taxaties:

Beschikbare taxaties van derden.

Level 3 - Netto contante waarde:

Afgeleide marktwaardering, geen directe beursnotering van andere uit de markt waarneembare data dan wel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet-actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 4 - Andere methode / intrinsieke waarde:

Modellen en technieken, marktwaardebepaling niet gebaseerd op markt dat maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

De investeringen in MN Fondsen en andere fondsen welke onderliggende beleggingen hebben in aandelen en vastrentende waarden zijn in de level verdeling opgenomen onder andere methode/ intrinsieke waarde. Uitgangspunt hierbij is dat de waardering niet door MN, maar door de onderliggende beleggingsfondsen zelf gebeurt.

Voor de waardering van de derivaten wordt gebruik gemaakt van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen die worden gevuld met marktconforme parameters. De toekomstige kasstromen van de rentederivaten worden contant gemaakt tegen de EONIA curve. De verwachte kasstromen van de valutaderivaten worden contant gemaakt tegen de relevante yieldcurve van de betrokken valuta.

In onderstaande tabel is aangegeven op welke manier de marktwaarden zijn afgeleid.

Categorie	Genoteerde markt- prijzen	Onaf- hankelijke taxaties	Netto contante waarden	Andere methoden/ intrinsieke waarde	Stand ultimo 2023
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	0	0
Zakelijke waarden	0	0	0	123.606	123.606
Vastrentende waarden	111.660	0	13.685	189.610	314.955
Derivaten	0	0	-22.861	0	-22.861
Subtotaal belegd vermogen	111.660	0	-9.176	313.216	415.700

Onderstaande tabel geeft de levelindeling van vorig verslagjaar weer.

Categorie	Genoteerde markt- prijzen	Onaf- hankelijke taxaties	Netto contante waarden	Andere methoden/ intrinsieke waarde	Stand ultimo 2022
Vastgoedbeleggingen	0	0	0	16.067	16.067
Zakelijke waarden	0	0	0	108.767	108.767
Vastrentende waarden	98.808	0	9.781	173.568	282.157
Derivaten	0	0	-27.998	0	-27.998
Totaal belegd vermogen	98.808	0	-18.217	298.402	378.993

	2023	2022
[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	66	83
Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen	-26	-17
Stand per 31 december	40	66
Een klein deel van de totale pensioenverplichtingen van het fonds is herverzekerd bij ElipsLife (einddatum contract 31 december 2024). Dit betreft ingegane partnerpensioenen. Tegenover dit deel van de pensioenverplichting staat een gelijkwaardige geactiveerde vordering op de herverzekerder.		
[3] Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op aangesloten ondernemingen	2.795	2.744
Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen	0	163
Vorderingen u.h.v. uitkeringen	2	0
Beleggingsdebiteuren	22.283	28.662
Vooruitbetaalde bedragen	3	3
Diversen	2	0
Lopende interest en nog te ontvangen dividend		
– Banken	27	0
Subtotaal lopende interest en nog te ontvangen dividend	27	0
Totaal vorderingen en overlopende activa	25.112	31.572

De vorderingen hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

	2023		2022	
[4] Liquide middelen				
ING Bank N.V.	1.920		1.386	
Depotbanken	19.137		6.758	
	21.057		8.144	
De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het fonds. Op de rekening van de ING Bank is een 'intraday' kredietfaciliteit afgegeven van € 800.000.				
[5] Stichtingskapitaal en reserves				
Stichtingskapitaal	0		0	
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	42.034		66.640	
Saldobestemming boekjaar	5.248		-24.606	
Stand per 31 december	47.282		42.034	
Totaal eigen vermogen	47.282		42.034	
Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt	16.846	104,1%	15.392	104,1%
Het vereist eigen vermogen bedraagt	72.861	117,8%	67.469	118,1%
De dekkingsgraad is		111,5%		111,2%
De beleidsdekkingsgraad is		115,2%		116,8%
De dekkingsgraad is als volgt berekend: aanwezig vermogen gedeeld door de technische voorzieningen voor risico fonds. Hierbij bestaat het aanwezig vermogen uit de algemene reserves plus de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds. De technische voorzieningen bestaan uit de totale technische voorzieningen voor risico fonds plus het herverzekeringsdeel.				
De berekening is als volgt: $(47.282 + 409.973 + 40) / (409.973 + 40) \times 100\% = 111,5\%$ De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de 12 voorafgaande maandeindedekkingsgraden.				

	2023	2022
Technische voorzieningen		
[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Stand per 1 januari	373.644	487.120
Benodigde interest	12.075	-2.434
Opbouw	8.366	11.770
Overlevingskansen	-641	-1.131
Vrijval excassokosten	-298	-208
Uitkeringen	-10.250	-9.023
Waardeoverdrachten	-722	500
Afkoop	-16	-30
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	-415	-321
Wijziging marktrente	14.936	-156.375
Overgang UFR 2022/2021	-1.309	421
Wijziging kostenvoorziening	0	2.034
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	2.925
Mutatie ANW Hiaat	-10	-179
Toeslagverlening	13.363	38.022
Overige correcties	1.250	553
Stand per 31 december	409.973	373.644
Overige voorzieningen		
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	66	83
Mutatie	-26	-17
Stand per 31 december	40	66
Totaal technische voorziening voor risico pensioenfonds	410.013	373.710
De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is als volgt opgebouwd:		
– Actieve deelnemers	205.731	204.228
– Gewezen deelnemers	67.673	55.419
– Pensioengerechtigden	135.504	112.543
– Voorziening zieken	1.105	1.520
	410.013	373.710
De technische voorziening voor risico pensioenfonds is langlopend van aard.		

	2023	2022
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Credit support annex verplichtingen	1.580	420
Derivaten negatieve posities	25.297	29.996
Interest vastrentende waarden	1.605	1.738
Interest derivaten	827	22
Beleggingscrediteuren	89	80
Belastingen en sociale premies	221	194
Schulden inzake pensioenuitvoerings- en administratiekosten	196	118
Niet opgevraagde pensioenen	70	73
Nog te betalen indexaties	0	281
Uitkeringen	0	1
Nog te muteren waardeoverdrachten	26	0
Vooruitontvangen inkoopsummen	0	104
	29.911	33.027

De kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan 1 jaar (m.u.v. derivaten).

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Met vermogensbeheerder MN en pensioenbeheerder AZL zijn meerjarige contracten afgesloten. Het contract met MN is binnen 6 maanden opzegbaar door het pensioenfonds. De contractwaarde van het contract met MN over deze 6 maanden bedraagt € 465. Het contract met AZL is binnen 6 maanden opzegbaar door het pensioenfonds. De contractwaarde van het contract met AZL over deze 6 maanden bedraagt € 125.

Verbonden Partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen van het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders, met uitzondering van de externe bestuurder, nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden, Visitatiecommissie en verantwoordingsorgaan

Gedurende het boekjaar 2023 zijn de volgende vergoedingen betaald.

Betaalde vergoedingen bestuur, Visitatie en/of VO

	2023	2022
Bestuursvergoedingen ¹⁾	16	19
Vergoedingen Visitatiecommissie	19	17
Totaal	35	36

Personeel

Gedurende het boekjaar 2023 had Pensioenfonds Forbo evenals vorig boekjaar geen personeelsleden in dienst.

[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds**Directe beleggingsopbrengsten**

	2023	2022
Zakelijke waarden	1.435	894
Vastrentende waarden	6.914	4.930
Derivaten	-2.681	2.140
Overige opbrengsten	310	-5
Totaal directe beleggingsopbrengsten	5.978	7.959

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onroerende zaken	-1.055	-10.283
Zakelijke waarden	13.404	-16.029
Vastrentende waarden	16.479	-49.564
Derivaten	6.605	-73.158
Overige opbrengsten ²⁾	173	390
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	35.606	-148.644

1) Dit betreffen de vergoedingen aan de bestuurder namens de pensioengerechtigden. De overige bestuursleden ontvangen geen vergoeding.

	2023	2022
Kosten van vermogensbeheer		
Beheerkosten	-527	-523
Overig	-31	-31
Advieskosten vermogensbeheer	-53	-50
Totaal kosten vermogensbeheer	-611	-604
De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De kosten zijn, indien mogelijk, toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën (zie tabel hieronder).		
De transactiekosten zijn gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen. Voor de advieskosten vermogensbeheer ontvangt het fonds eveneens facturen.		
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	40.973	-141.289

Kosten vermogensbeheer

Beleggingscategorie	Beheer- vergoeding in jaar- rekening	Performance fee in jaar- rekening	Transactie- kosten in jaar- rekening	Overige kosten in jaar- rekening	Totaal
Vastgoed	0	0	0	0	0
Aandelen	0	0	0	0	0
Vastrentende waarden	171	0	0	0	171
Overige beleggingen	0	0	0	0	0
Fiduciar kosten	356	0	0	0	356
Kosten bewaarloon	0	0	0	31	31
Totaal	527	0	0	31	558

De kosten van de accountantscontrole in verband met het vermogensbeheer worden vergoed door MN en zijn derhalve niet opgenomen in de beleggingskosten.

Aansluiting met de totale kosten vermogensbeheer

Kosten vermogensbeheerders (staat van baten en lasten)
Kosten direct ten laste van de beleggingsrendementen

2023	2022
-558	-554
-1.005	-1.197
-1.563	-1.751

Een specificatie van de totale kosten vermogensbeheer is terug te vinden in het bestuursverslag.

[10] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

De feitelijke premie over boekjaar 2023 bedraagt € 12,5 miljoen (2022: € 12,2 miljoen), wat bestaat uit € 3,8 miljoen werknemerspremie en € 8,7 miljoen werkgeverspremie. De kostendekkende premie bedraagt € 10,9 miljoen (2022: € 15,1 miljoen).

Pensioenpremie werkgevers en werknemers
Inkoopsommen

2023	2022
12.525	12.151
452	431
12.977	12.582
Kostendekkende premie	10.891
Gedempte kostendekkende premie	12.648
Feitelijke premie	12.525
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:	
– Actuarieel benodigd	8.729
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.580
– Opslag voor uitvoeringskosten	582
10.891	15.126
De gedempte premie is als volgt samengesteld:	
– Actuarieel benodigd	7.142
– Opslag in stand houden vereist vermogen	1.293
– Opslag voor uitvoeringskosten	582
– Opslag voor toekomstige toeslagpremie	3.631
12.648	11.006

Bij de bepaling van de aan het boekjaar toe te rekenen premie is rekening gehouden met verleende premiekortingen en/of toeslagen. In beide boekjaren is geen korting verstrekt.

[11] Saldo van overdrachten van rechten

Overgenomen pensioenverplichtingen
Overgedragen pensioenverplichtingen

[12] Pensioenuitkeringen

Pensioenen

Ouderdomspensioen
Partnerpensioen
Wezenpensioen

Subtotaal

Andere uitkeringen

Afkoopsommen
Anw-hiaat
Overige uitkeringen
TWK indexatie

Subtotaal

Totaal pensioenuitkeringen

	2023	2022
	383	1.421
	-1.464	-904
	-1.081	517
	-8.416	-6.947
	-2.087	-1.786
	-24	-25
	-10.527	-8.758
	-18	-29
	-129	-137
	2	-10
	281	-281
	136	-457
	-10.391	-9.215

[13] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

	2023	2022
Benodigde interest	-12.075	2.434
Opbouw	-8.366	-11.770
Overlevingskansen	641	1.131
Vrijval excassokosten	298	208
Uitkeringen	10.250	9.023
Waardeoverdrachten	722	-500
Afkoop	16	30
Mutatie voorziening toekomstige ziektegevallen	415	321
Wijziging marktrente	-14.936	156.375
Overgang UFR 2022/2021	1.309	-421
Wijziging kostenvoorziening	0	-2.034
Prognosetafel en ervaringssterfte	0	-2.925
Mutatie ANW Hiaat	10	179
Toeslagverlening	-13.363	-38.022
Overige correcties	-1.250	-553
	-36.329	113.476

[14] Herverzekering

Premies herverzekering	-234	-270
Premies herverzekering (voorgaande boekjaren)	0	-46
Uitkeringen uit herverzekering	219	383
	-15	67

	2023	2022
[15] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Bestuur	-16	-19
Administratie	-462	-411
Accountant (controle jaarrekening)	-44	-35
Accountant (andere diensten)	0	0
Actuaris	-209	-198
Overige kosten	-149	-90
	-880	-753
[16] Overige baten en lasten	-6	9
Saldo van baten en lasten	5.248	-24.606

	2023	2022
Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten		
Beleggingen / marktrente	28.898	-138.855
Wijzigingen rentetermijnstructuur	-13.627	155.954
Premies	3.276	-796
Waardeoverdrachten	-359	17
Kosten	0	0
Uitkeringen	5	-25
Kanssystemen	128	1.708
Toeslagverlening	-13.363	-38.022
Overgang nieuwe grondslagen	0	-4.959
Andere oorzaken	290	372
	5.248	-24.606

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2023 als volgt te verdelen:

	2023
	x € 1.000
Algemene reserve	5.248
	5.248

Risicoparagraaf

(Alle tabellen in deze paragraaf zijn in duizenden euro)

In de risicoparagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd. Conform de berekeningen van het vereist eigen vermogen in het Actuariel Rapport is de risicoparagraaf gebaseerd op het doorkijkbeginsel (lookthrough-principe) en wordt er rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals het gebruik van de meest recente UFR en de aangepaste definitie van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad. Laatstgenoemde impliceert dat bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad en vereiste dekkingsgraad vanaf het jaarwerk van 2015 rekening gehouden dient te worden met het totale vermogen en de totale technische voorziening. In de risicoparagraaf worden de afzonderlijke risico's van het vereist eigen vermogen gerelateerd aan de voorziening voor risico fonds. De impact van de aangepaste berekeningsmethodiek wordt afzonderlijk getoond. Onder het nieuwe FTK zijn de voorschriften voor de berekening van het vereist eigen vermogen aangescherpt en wordt getoetst op basis van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische verdeling. De impact van de afzonderlijke risico's wordt tevens getoond voor het feitelijk vereist eigen vermogen omdat de vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke verdeling in het nieuwe FTK onder andere een belangrijke rol speelt bij de korte termijn risicohouding van het fonds.

Aansluiting beleggingen t.b.v. de risicoparagraaf:

Categorie	Stand ultimo 2023	Liquide middelen	Over- lopende posten en interest	Stand risico paragraaf obv look through 2023
Onroerende zaken	0	0	0	0
Zakelijke waarden	123.606	0	0	123.606
Vastrentende waarden	314.955	0	-1.605	313.350
Overige beleggingen	-22.861	19.137	19.787 ¹⁾	16.063
Totaal	415.700	19.137	18.182	453.019

1) De overlopende posten 19.787 m.b.t. de beleggingen bestaan uit:

Beleggingsdebiteuren 22.283

Lopende interest derivaten -827

Credit support annex verplichtingen -1.580

Derivaten overige verplichtingen 0

Beleggingscrediteuren -89

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Eind 2016 wordt geen rekening meer gehouden met eventuele additionele risico's. Hieromtrent heeft afstemming plaats gevonden met bestuur, waarmerkend actuaris en DNB. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2023 van 117,8% en 2022 van 118,1%.

	2023		2022	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	15.422	3,8	14.892	4,0
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	44.366	10,8	40.532	10,8
Valutarisico (S3)	17.730	4,3	15.561	4,2
Grondstoffenrisico (S4)	0	0,0	0	0,0
Kredietrisico (S5)	25.467	6,2	24.027	6,4
Verzekeringstechnisch risico (S6)	12.178	3,0	11.184	3,0
Concentratierisico (S8)	0	0,0	0	0,0
Actief beheer risico (S10)	0	0,0	0	0,0
Diversificatie-effect	-42.302	-10,3	-38.727	-10,3
Vereist eigen vermogen	72.861	17,8	67.469	18,1
Aanwezige dekkingsgraad (exclusief bestemmingsreserves)		111,5		111,2
Beleidsdekkingsgraad		115,2		116,8
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,1		104,1
Strategisch vereiste dekkingsgraad		117,8		118,1
Feitelijk vereiste dekkingsgraad		117,5		118,9
Reële dekkingsgraad		84,8		88,1

De beleidsdekkingsgraad van Pensioenfonds Forbo is per 31 december 2023 lager dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds in een tekort verkeert. In boekjaar 2023 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 115,2%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2022 van 116,8%, is de beleidsdekkingsgraad gedaald met 1,6%-punt.

Renterisico (S1)

Pensioenfonds Forbo kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de looptijd van de beleggingen. Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen.

Onderstaande duratiecijfers geven meer inzicht.

De daling van de rentestanden die worden gehanteerd bij de berekeningen van de voorziening pensioenverplichtingen (eind 2023: 2,3% ten opzichte van eind 2022: 2,6%) leidt tot een stijging van de Voorziening pensioenverplichtingen (in 2023: € 14.936).

De beleggingen, gewaardeerd tegen marktwaarde, zijn in meer of mindere mate gerelateerd aan ontwikkelingen van de rentestanden. Door de periodieke afstemming van beide ontwikkelingen wordt de dekkingsgraad nauwgezet gemonitord. Deze rentegevoeligheid is één van de actoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie en de duratie van de portefeuilles. Door deze swaps wordt de duratie van de portefeuille van vastrentende waarden verlengd.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief derivaten) 13,87 (2022: 14,62)

Duratie van de pensioenverplichtingen 18,23 (2022: 18,67)

Het pensioenfonds dekt strategisch 57% van het renterisico af op basis van de swapcurve. Onder het Financieel Toetsingskader dient te worden uitgegaan van de DNB-methodiek voor de berekening van het renterisico. Het renterisico wordt daarbij vastgesteld door middel van looptijdafhankelijke renteschokken die worden toegepast op de DNB-rentetermijnstructuur (inclusief UFR). Dit wijkt aldus af van hoe het Pensioenfonds de (strategische) afdekking in de praktijk vormgeeft.

Hoogte buffer

De buffer voor het renterisico moet een daling van de rentetermijnstructuur, de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt, kunnen opvangen. De benodigde buffer voor het renterisico bedraagt dientengevolge € 15.422 (3,8%).

Aandelen- en vastgoed risico (S2)

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen en vastgoed in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2023		2022	
	€	%	€	%
Verdeling aandelen en vastgoed per categorie:				
Aandelenfonds Europa	31.972	25,9	27.477	22,0
Aandelenfonds Noord-Amerika	49.168	39,7	41.704	33,4
Aandelenfonds Verre Oosten	9.715	7,9	8.753	7,0
Aandelenfonds Emerging Markets	32.751	26,5	30.833	24,7
Vastgoedfonds Europa ¹⁾	0	0,0	16.067	12,9
	123.606	100,0	124.834	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch aandelen- en vastgoedrisico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het aandelen en vastgoedrisico wordt hiervan afgeleid en bedraagt € 44.366 (10,8%). In 2022 bedroeg dit € 40.532 (10,8%).

Valutarisico (S3)

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van SPF in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in niet-euro luiden. SPF loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. SPF kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Afdekking van het valutarisico vindt plaats via derivatencontracten. De belangrijkste valutarisico's die SPF loopt zijn risico's m.b.t. de Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen.

1) Per 1 december 2023 is Forbo uit het MN Services Beursgenoteerd Onroerend Goed fonds gestapt.

	31 december 2023		31 december 2023	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	295.035	68.219	363.254	1.385
Amerikaanse dollar	75.482	-55.204	20.278	0
Britse pound sterling	10.044	-7.970	2.074	0
Japanse yen	5.023	-5.045	-22	0
Overige	67.436	0	67.436	0
	453.020	0	453.020	1.385

	31 december 2022		31 december 2022	
	Voor	Valuta-	Na	Reële
	derivaten	derivaten	derivaten	waarde
	€	€	€	€
Euro	261.385	67.574	328.959	1.890
Amerikaanse dollar	66.674	-48.831	17.843	0
Britse pound sterling	15.960	-14.482	1.478	0
Japanse yen	4.207	-4.261	-54	0
Overige	63.927	0	63.927	0
	412.153	0	412.153	1.890

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De vereiste buffer voor valutarisico bedraagt in totaal € 17.730 (4,3%).

Grondstoffenrisico (S4)

De omvang van de buffer voor het grondstoffenrisico moet dusdanig zijn dat een waardedaling van 35% kan worden opgevangen voor dat deel van de portefeuille dat in grondstoffen (commodities) is belegd. Aangezien het fonds geen beleggingen heeft in commodities, bedraagt de vereiste buffer voor het grondstoffenrisico 0.

Kredietrisico (S5)

Voornamelijk wordt belegd via fondsen die aan de hand van mandaten gemanaged worden. Een van de aspecten daarbij is het beheersen van kredietrisico's. Bij het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van

standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geclassificeerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

De samenstelling van de vastrentende waarden (inclusief lopende interest) kan als volgt worden samengevat.

	2023				2022			
			Modified spread duration	Credit spread			Modified spread duration	Credit spread
	€	%	jaren	%	€	%	jaren	%
Langlopende Europese obligaties	57.486	18,2	12,6	0,0	46.281	16,5	12,9	-0,2
Bedrijfsobligaties	96.943	30,9	4,5	0,8	89.707	32,0	4,7	0,9
Emerging Markets obligaties	39.051	12,5	6,6	1,3	35.384	12,6	6,3	4,1
Onderhandse leningen	9.894	3,2	3,2	2,6	8.967	3,2	4,0	3,3
Vastrentend-hoogrentend US obligaties	16.487	5,3	3,7	0,8	15.354	5,5	4,3	2,7
Vastrentend-hoogrentend EU obligaties	18.041	5,8	3,2	2,6	16.140	5,8	3,8	3,3
Bankleningen	19.086	6,1	3,6	3,9	16.980	6,1	3,6	4,0
Kortlopende staatsobligaties	53.361	17,0	0,4	-0,3	51.606	18,4	0,3	-0,4
Deposito's	3.001	1,0			0	0,0		
	313.350	100,0			280.419	100,0		

De creditspread is een maatstaf voor kredietrisico en geeft de opslag aan die de markt vraagt boven de risicovrije rente. Des te hoger deze opslag, des te hoger de markt het kredietrisico op een partij beoordeelt en des te hoger de vergoeding (de spread) is die de markt wil ontvangen voor het nemen van dit kredietrisico. De credit spread is bepaald ten opzichte van de relevante swapcurves in de desbetreffende valuta van de obligatie.

De durations en credit spreads van Europese staatsobligaties, langlopende obligaties en bedrijfsobligaties zijn specifiek bepaald voor deze beleggingsfondsen. Voor alle overige vastrentende waarden (overige beleggingsfondsen en discretionaire portefeuilles) zijn deze gegevens op basis van benchmarks vastgesteld.

De Langlopende Europese obligaties zijn uitgegeven door de landen Duitsland en Nederland.

De Emerging Markets obligaties zijn uitgegeven door landen in opkomende regio's zoals Latijns Amerika, Pacific en Afrika.

De Vastrentend-hoogrentende portefeuille bestaat uit hoogrentende obligaties uitgegeven door het bedrijfsleven.

De hoogrentende obligaties hebben over het algemeen een lagere rating dan "Investment grade".

De bankleningen zijn, in tegenstelling tot bedrijfsobligaties, leningen aan bedrijven met duidelijke convenanten en/of onderpand. Vanwege het onderpand zijn bankleningen vergeleken met een 'gewone' obligatie van hetzelfde bedrijf minder risicovol aangezien bankleningen hoger in de kapitaalstructuur staan. Dit geeft bankleningen een betere uitgangspositie in het geval van faillissement of herstructurering ten opzichte van andere schuldeisers en met name aandeelhouders.

Deposito's en kortlopende staatsobligaties worden aangehouden om tijdelijke overtoollige liquide middelen kortstondig uit te zetten.

Het kredietrisico wordt primair beperkt door te beleggen in bedrijven of staten met een hoge kredietwaardigheid.

De verdeling van de vastrentende waarden naar creditrating is als volgt:

	2023		2022	
	%		%	
AAA	23,0		20,9	
AA	13,8		14,9	
A	16,2		12,5	
BBB	22,9		25,5	
Lager dan BBB	20,1		21,8	
Geen rating	4,0		4,4	
	100,0		100,0	

De looptijd van de vastrentende waarden is als volgt:

	2023		2022	
	%		%	
0 tot 3 jaar	104.150	33,2	96.039	34,2
3 tot 5 jaar	63.563	20,3	51.338	18,3
5 tot 10 jaar	67.849	21,7	64.579	23,0
10 tot 20 jaar	59.728	19,1	52.518	18,7
Langer dan 20 jaar	18.060	5,8	15.945	5,7
	313.350	100,0	280.419	100,0

De samenstelling van de onderhandse leningen (inclusief lopende interest) kan als volgt worden samengevat:

Financiële instellingen

Overige

	2023		2022	
	%		%	
Financiële instellingen	188	1,9	217	2,4
Overige	9.706	98,1	8.750	97,6
	9.894	100,0	8.967	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer van € 25.467 (6,2%). In 2022 bedroeg dit € 24.027 (6,4%).

Verzekeringstechnische risico (S6)

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

In verband met het langlevensrisico wordt aanvullend boven het hanteren van de prudente grondslagen, de Voorziening toekomstige sterfteontwikkeling gevormd.

De vereiste buffer voor verzekeringstechnisch risico dient ter onverwachtse schokken ten aanzien van de levensverwachting en bestaat uit het procesrisico, de TSO (onzekerheid in de sterftetrend) en de NSA (stochastische onzekerheid).

Hoogte buffer

Toepassing van het bovenstaande leidt tot een buffer van € 12.178 (3,0%). In 2022 bedroeg dit € 11.184 (3,0%).

Concentratierisico (S8) en prijsrisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

In het standaardmodel is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor concentratierisico (S8) gelijkgesteld aan 0%.

Het prijsrisico (marktrisico) is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

	2023		2022	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden en vastgoedbeleggingen				
<i>Verdeling aandelen en vastgoedbeleggingen per regio:</i>				
Aandelen Europa	31.972	25,8	27.477	22,0
Aandelen Noord-Amerika	49.168	39,8	41.704	33,4
Aandelen Verre Oosten	9.715	7,9	8.753	7,0
Aandelen Emerging Markets	32.751	26,5	30.833	24,7
Vastgoedfonds Europa	0	0,0	16.067	12,9
	123.606	100,0	124.834	100,0
<i>Verdeling aandelen per sector:</i>				
Financiële instellingen	23.113	18,7	19.439	17,9
Handels- en industriële ondernemingen	13.090	10,6	12.156	11,2
Energie	1.839	1,5	4.458	4,1
Technologie	20.730	16,8	15.455	14,2
Consumentengoederen	42.984	34,8	36.476	33,5
Communicatie	10.777	8,7	11.000	10,1
Materialen	6.156	5,0	5.139	4,7
Overige	4.917	4,0	4.644	4,3
	123.606	100,0	108.767	100,0
Concentratierisico vastrentende waarden				
<i>Grote posten: vastrentende waarden van eenzelfde uitgevende instelling groter dan 2% van de totale beleggingen in vastrentende waarden:</i>				
Duitse staat	44.272	14,1	29.601	10,6
Nederlandse staat	18.596	5,9	25.926	9,2
Oostenrijkse staat	0	0,0	13.275	4,7

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden.

Securities lending

Binnen een aantal MN Services Beleggingsfondsen waarin wordt belegd, worden stukken (aandelen en obligaties) uitgeleend. Voor het uitlenen van deze stukken ontvangen de betreffende beleggingsfondsen collateral als onderpand. De opbrengsten van het uitlenen van de stukken worden binnen het betreffende beleggingsfonds herbelegd. Deze opbrengsten hebben een positief effect op de participatiewaarde van het beleggingsfonds. Het onderpand heeft een gemiddelde waarde van 103,3% (2022: 103,1%) van de uitgeleende stukken. Het Stichting Pensioenfonds Forbo aandeel in de waarde van het ontvangen onderpand was op jaareinde € 26.849.024 (2022: € 36.836.614).

Verstrekt en ontvangen onderpand

Het pensioenfonds heeft eind 2023 € 0 (2022: € 0) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van de positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Daarnaast heeft het fonds € 0 (2022: € 0) aan obligaties ontvangen en € 24.027 (2022: € 14.552) aan onderpand in stukken verstrekt en € 20.405 (2022: € 26.983) in de vorm van liquiditeiten. Per saldo heeft het fonds een totaal onderpand verstrekt van € 44.432 (2022, ontvangen: € 41.535).

Uitbestedingsrisico

Voor de nadere toelichting van de beheersing van het uitbestedingsrisico verwijzen wij naar de risicoparagraaf in het bestuursverslag.

Liquiditeitsrisico

Onder liquiditeitsrisico wordt verstaan het risico dat er op enig moment onvoldoende liquide middelen in het fonds aanwezig zijn om aan de korte termijn verplichtingen te voldoen.

Het aandeel illiquide beleggingen van de totale beleggingen is in onderstaande tabel weergegeven:

	2023			2022	2021	2020	2019
	Totaal	Illiquide	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %	Illiquide in %
Vastrentende waarden (inclusief lopende interest)	313.350	9.894	3,2	3,2	3,0	3,0	3,3
Zakelijke waarden	123.606		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	16.063		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	453.019	9.894	2,2	2,2	2,0	1,9	4,4

Onder illiquide vastrentende waarden zijn de onderhandse leningen opgenomen.

Operationeel risico

Het operationeel risico van het fonds omvat tevens het uitbestedingsrisico. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de risicoparagraaf in het bestuursverslag.

Actief beheer risico (S10)

Er worden binnen het standaardmodel geen voorschriften gegeven voor de vaststelling van het vereist vermogen voor actief beheer risico. Pensioenfondsen moeten in het standaardmodel zelf de omvang van het actief beheer risico adequaat vaststellen. DNB biedt de pensioenfondsen echter wel een methode als handreiking voor het maken van deze inschatting.

Het vereist eigen vermogen voor actief beheer risico wordt bepaald als het maximale verlies door actief beheer dat met een waarschijnlijkheid van 2,5% zal optreden. Het risicoscenario van actief beheer risico is vooralsnog alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing.

Hoogte buffer

De vereiste buffer voor actief beheer risico bedraagt 0, omdat de tracking errors kleiner dan 1% zijn.

Beleggen in premie bijdragende ondernemingen

Het fonds heeft geen beleggingen in de aan het fonds gelieerde en premie bijdragende ondernemingen.

Totaal

Het bepalen van de vereiste solvabiliteit gebeurt door het samenvoegen van voornoemde buffereisen in de zogenoemde wortelformule. De benodigde buffer per risicocategorie is vastgesteld op basis van het afzonderlijke risico. De benodigde buffer voor alle risicocategorieën tezamen (op totaalniveau) is lager dan de som van de benodigde buffers per afzonderlijk risico. Dit komt omdat er bij de vaststelling van het vereist vermogen verondersteld wordt (conform het standaardmodel) dat de risico's onafhankelijk zijn van elkaar met uitzondering van een correlatie tussen de risico's op het gebied van rente (S1), zakelijke waarden (S2) en krediet (S5). Het verschil tussen de benodigde buffer op totaalniveau en de som van de benodigde buffers voor elk van de afzonderlijke risico's is gepresenteerd onder de term diversificatie.

Hieruit resulteert het VEV voor de evenwichtssituatie: € 72.861. In procenten dekkingsgraad betekent dit een vereiste dekkingsgraad van 117,8%.

Vastgesteld d.d 28 mei 2024 te Assendelft

Het bestuur

F.A. Heil
Voorzitter

D. Manné
Secretaris

P. de Boer
Penningmeester/Vice-voorzitter

U. Hofman
Lid

G.P.J. van Bruggen
Lid

T.W. Breeuwer
Lid

Overige gegevens

Statutaire bepalingen omtrent de resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Forbo te Assendelft is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Forbo, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 2.078.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 103.900 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Aangezien het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023 is artikel 137 van de Pensioenwet niet volledig van toepassing. Ik heb onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden voor het gebruik van de

versoepelde toeslagregels. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen). Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. Hierbij is in aanmerking genomen dat het pensioenfonds gebruik maakt van de versoepelde toeslagregels opgenomen in het Besluit toeslag in bijzondere omstandigheden 2023, waardoor artikel 137, tweede lid, onderdelen a en b van de Pensioenwet niet van toepassing zijn. Het pensioenfonds heeft onderbouwd te hebben voldaan aan de in dat besluit gestelde voorwaarden voor het gebruik van de versoepelde toeslagregels.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Forbo is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 28 mei 2024

drs. J.J.M. Tol AAG RBA
verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Forbo

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Forbo te Zaanstad gecontroleerd.

Wij controleerden	Ons oordeel
De jaarrekening bestaande uit: 1. de balans per 31 december 2023; 2. de staat van baten en lasten over 2023; en 3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.	Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Forbo op 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Forbo zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Informatie ter onderbouwing van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.286.000. De materialiteit is gebaseerd op 0,5% van het pensioenvermogen, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en reserves. Het pensioenvermogen en de dekkingsgraad van het pensioenfonds en de mogelijkheid om aan de verplichtingen naar haar deelnemers te voldoen, zijn belangrijke indicatoren voor de gebruiker van de jaarrekening. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 114.300 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Controleaanpak continuïteit

Pensioenfondsen zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogens-dekking (het vereist eigen vermogen) aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het fonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het fonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Zoals opgenomen op pagina 88 in de jaarrekening is het aanwezig eigen vermogen lager dan het vereist eigen vermogen. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2023 115,2%.

Zoals toegelicht op pagina 21 en 22 van het jaarverslag, heeft het bestuur een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank waarin is uitgewerkt hoe de beleidsdekkingsgraad binnen de wettelijk gestelde termijnen weer op het vereiste niveau kan worden gebracht. Dit is onderdeel van de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur.

Omdat het pensioenfonds de ultieme mogelijkheid heeft om de pensioenaanspraken en pensioenrechten te korten en daarmee de continuïteit van het pensioenfonds te allen tijde te waarborgen heeft het bestuur geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Op pagina 14 van het jaarverslag besteedt het bestuur aandacht aan de toekomst van het pensioenfonds. Het bestuur heeft op pagina 79 van de jaarrekening toegelicht, dat de jaarrekening is opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de activiteiten van het pensioenfonds.

Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere:

- Het verkrijgen van controle-informatie over het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.
- Overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur en het herstelplan dat is ingediend bij De Nederlandsche Bank alle relevante elementen bevat en consistent is met onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole. Wij hebben hierbij onder andere aandacht besteed aan de bepaling van het vereist eigen vermogen en de dekkingsgraden.
- Het nagaan of het bestuur gebeurtenissen of omstandigheden heeft geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van het pensioenfonds om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico's).
- Overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de rentetermijnstructuur) aanleiding geven tot een continuïteitsrisico.
- Het inwinnen van inlichtingen bij het bestuur over haar kennis van continuïteitsrisico's na de periode van de door het bestuur verrichte continuïteitsbeoordeling.
- Het inspecteren van correspondentie met relevante toezichthoudende instanties.
- Bespreken met het bestuur wat de impact is van de Wet Toekomst Pensioenen op het pensioenfonds.

De financiële positie van het pensioenfonds en de wettelijke mogelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de pensioenverplichtingen te kunnen aanpassen zijn een belangrijk onderdeel van bovenstaande evaluatie.

Onze controlewerkzaamheden hebben geen indicaties opgeleverd dat de continuïteitsveronderstelling van het bestuur niet passend is en hebben niet geleid tot identificatie van continuïteitsrisico's.

Controleaanpak fraude

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening die het gevolg is van fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het pensioenfonds en haar

omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop het verantwoordingsorgaan toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij verwijzen naar pagina 44 van het jaarverslag, waarin het bestuur zijn frauderisicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de incidentenregistratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Waardering van de technische voorzieningen	Controlewerkzaamheden en waarnemingen
Vanwege het schattingselement in het bepalen van de grondslagen voor de berekening van de technische voorzieningen, de omvang van de technische voorzieningen en de impact van de technische voorzieningen op de beleidsdekkingsgraad en daarmee op de besluitvorming onderkennen wij een frauderisico ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen.	Dit is een onderdeel van de kernpunten, hiervoor verwijzen wij naar het kernpunt 'Schattingen in de waardering van de technische voorzieningen'.
Premiebijdragen en beleggingsresultaten	Controlewerkzaamheden en waarnemingen
Op grond van onze beroepsregels gaan wij uit van een verondersteld frauderisico ten aanzien van de opbrengstverantwoording. Op basis van onze risicoanalyse onderkennen wij het veronderstelde frauderisico ten aanzien van de opbrengstverantwoording in de niet-routinematige / handmatige boekingen in de opbrengstverantwoording.	Wij hebben de niet-routinematige / handmatige journaalboekingen in de opbrengstverantwoording geanalyseerd. Hierbij hebben wij vastgesteld of de journaalboeking aansluit bij de ontvangen premie-inkomsten of de door de vermogensbeheerder verantwoorde beleggingsopbrengsten.

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur	Controlewerkzaamheden en waarnemingen
Bij onze controlewerkzaamheden hebben we aandacht besteed aan het risico dat het bestuur de interne beheersingsmaatregelen doorbreekt, inclusief een evaluatie van aanwijzingen van mogelijke oneigenlijke beïnvloeding door het bestuur, hetgeen een risico op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude kan betekenen. Door een gedegen risicoanalyse hebben wij vastgesteld op welke manieren het bestuur de aanwezige interne beheersing kan doorbreken.	Met specifieke werkzaamheden, zijnde data-analyses op de grootboekmutaties, inclusief de memoriaalboekingen en de werkzaamheden zoals in de kernpunten beschreven hebben wij geen indicaties op het doorbreken van de interne beheersing en hieruit volgende materiële fraude geconstateerd. Aanvullend hebben wij de rapportages van de sleutelfunctionarissen doorgenomen. Hierin zijn geen indicaties voor materiële fraude en non-compliance opgenomen.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het bestuur.

Uit onze werkzaamheden volgden geen signalen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Controleaanpak niet-naleven van wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening. In lijn met NBA-handreiking 1144 "Specifieke verplichtingen vanuit de toezichtwet- en regelgeving voor de interne auditor en de externe accountant bij pensioenfondsen", is onze inschatting gebaseerd op onze ervaring in de sector, afstemming met het bestuur, het lezen van notulen en het kennismaken van rapporten van de compliance afdeling en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen. Wij hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn alert geweest op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Ten slotte hebben wij schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van niet-nakomen van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Reikwijdte

Uitbesteding van processen aan dienstverleners

Het pensioenfonds heeft het beheer van beleggingen uitbesteed aan MN Services Vermogensbeheer B.V. (hierna: 'vermogensbeheerder'). De pensioenadministratie is uitbesteed aan AZL (hierna 'pensioenuitvoeringsorganisatie'). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door de vermogensbeheerder en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door de pensioenuitvoeringsorganisatie.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van het pensioenfonds. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor het pensioenfonds relevante interne beheersingsmaatregelen van de dienstverleners in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE-3402 Type II)-rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen, beoordelen van de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en het beoordelen van de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de dienstverleners.

Wij hebben gegevensgerichte werkzaamheden verricht op onder andere de beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen de beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen gecontroleerd aan de hand van brondocumentatie bij het pensioenfonds.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede processen en de aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en –opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Schattingen in de waardering van de technische voorzieningen	Onze controleaanpak
De technische voorzieningen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. De waardering van de technische voorziening komt tot stand op basis van een berekening van aanspraakgegevens van deelnemers en belangrijke schattingen. De technische voorzieningen worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen, zoals de door De Nederlandsche Bank ('DNB') gepubliceerde rentetermijnstructuur en de door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerde levensverwachtingen (tafels). Deze tafels worden gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds. De waarderingsgrondslagen voor de technische voorzieningen zijn beschreven in het hoofdstuk "Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling" op pagina 82 van de jaarrekening. In verband met de complexe berekening en de significante schattingselementen is deze post een kernpunt voor onze controle.	Wij hebben de aan de voorziening ten grondslag liggende basisgegevens gecontroleerd, rekening houdend met NBA-handreiking 1120: 'Gebruikmaken van de werkzaamheden van de certificerend actuaris bij de controle van de jaarrekening en staten van pensioenfondsen'. Bij deze basisgegevens hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt. Verder hebben wij de toereikendheid van de technische voorzieningen beoordeeld door het toetsen van de door het bestuur gehanteerde uitgangspunten. Dit hebben wij onder andere gedaan door het beoordelen van de gehanteerde rekenrente, overlevingstafel, ervaringssterfte en kostenopslagen. Als onderdeel van onze werkzaamheden hebben wij eveneens de competentie, capaciteiten en objectiviteit van de door het bestuur ingeschakelde certificerend actuaris beoordeeld. Wij hebben bij de controle van de juistheid en toereikendheid van de technische voorzieningen gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van het pensioenfonds. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruik gemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2023. Hierbij hebben wij de redelijkheid van de aannames van het bestuur met betrekking tot de actuariële grondslagen beoordeeld en besproken met de certificerend actuaris. De gehanteerde grondslagen en veronderstellingen, zoals vermeld op pagina 82 van de jaarrekening en de hierbij behorende toelichtingen op pagina 89 hebben wij getoetst aan de hand van de vereisten van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Waardering en toelichting van niet- (beurs) genoteerde beleggingen	Onze controleaanpak
De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en worden gewaardeerd op marktwaarde. Door het pensioenfonds wordt voornamelijk belegd via MN Services Vermogensbeheer B.V. Voor een groot gedeelte van de beleggingen wordt de actuele waarde bepaald op basis van de intrinsieke waarde per participatie voor de posities in fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt toe bij de posities in niet- (beurs) genoteerde beleggingsfondsen doordat de waarde wordt ontleend aan de opgaven van fondsmanagers. Gezien de omvang van de post hebben wij dit als kernpunt geïdentificeerd in onze controle. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen beschreven in het hoofdstuk “Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling” op pagina 80 en 81 van de jaarrekening.	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen getoetst en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2023. Wij hebben controle-instructies gestuurd naar de accountant van de vermogensbeheerder waar het pensioenfonds via belegt. Wij hebben de ontvangen rapportages getoetst aan onze instructies en hebben de controlebevindingen op basis van onze eigen materialiteitsgrenzen geëvalueerd. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingen hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant, gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds ten opzichte van die van de fondsen waarin wordt belegd alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

C. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- bestuur en organisatie;
- het voorwoord;
- het meerjarenoverzicht;
- het verslag van het bestuur;
- het verslag van de visitatiecommissie;
- het verslag van het verantwoordingsorgaan;
- het verslag van de compliance officer;
- het vooruitblik 2024;
- de overige gegevens;
- de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

D. Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het bestuur benoemd als accountant van Stichting Pensioenfonds Forbo vanaf de controle van het boekjaar 2021 en zijn sinds dat boekjaar tot nu toe de externe accountant.

E. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amstelveen, 28 mei 2024

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

W.J.P. Hoeve RA

Bijlagen

Overzicht belegd vermogen

(in duizenden euro)

	2023		2022	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
Indirecte vastgoedbeleggingen	0	0,0	16.067	4,2
	0	0,0	16.067	4,2
Zakelijke waarden				
Aandelenbeleggingsfondsen	123.606	28,4	108.767	28,2
	123.606	28,4	108.767	28,2
Vastrentende waarden				
Vastrentende beleggingsfondsen	189.610	43,6	173.568	44,9
Deposito's	3.001	0,7	0	0,0
Leningen op schuldbekentenis	10.684	2,5	9.781	2,5
Obligaties	111.660	25,7	98.808	25,6
	314.955	72,5	282.157	73,0
Derivaten en overige beleggingen				
Valutatermijncontracten	1.385	0,3	1.890	0,5
Swaps	-24.246	-5,6	-29.888	-7,7
	-22.861	-5,3	-27.998	-7,2
Liquide middelen				
Depotbanken	19.137	4,4	6.758	1,8
	19.137	4,4	6.758	1,8
Totaal belegd vermogen excl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	434.837	100,0	385.751	100,0

	2023	2022
	€	€
Lopende interest overige beleggingen	27	0
Beleggingsdebiteuren	22.283	28.662
Totaal vorderingen inzake beleggingen	22.310	28.662
Lopende interest vastrentende waarden	-1.605	-1.738
Lopende interest derivaten	-827	-22
Credit support annex verplichtingen	-1.580	-420
Beleggingscrediteuren	-89	-80
Totaal schulden inzake beleggingen	-4.101	-2.260
Totaal belegd vermogen incl. vorderingen en schulden inzake beleggingen	453.046	412.153

Model voor de periodieke informatieverstopping voor de financiële producten, bedoeld in artikel 8,
leden 1, 2 en 2 bis, van Verordening (EU) 2019/2088 en in artikel 6, eerste alinea, van Verordening
(EU) 2020/852

Productnaam: Pensioenfonds Forbo

Identificatiecode voor juridische entiteiten (LEI): A9N92MHJZZF96CEYLH48

Duurzame belegging:
een belegging in een economische activiteit die bijdraagt aan het behalen van een milieudoelstelling of een sociale doelstelling, mits deze belegging geen ernstige afbreuk doet aan ecologische of sociale doelstellingen en de ondernemingen waarin is belegd, praktijken op het gebied van goed bestuur toepassen.

De **EU-taxonomie** is een classificatiesysteem dat is vastgelegd in Verordening (EU) 2020/852. Het gaat om een lijst van **ecologisch duurzame economische activiteiten**. Die verordening bevat geen lijst van sociaal duurzame economische activiteiten.. Duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling kunnen wel of niet op de taxonomie zijn afgestemd.

Ecologische en/of sociale kenmerken (E/S kenmerken)

Had dit financiële product een duurzamebeleggingsdoelstelling?

☒ ☒ ☐ Ja

☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling gedaan: ____%

☐ in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

☐ in economische activiteiten volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

☐ Dit product heeft de volgende duurzame beleggingen met een sociale doelstelling gedaan: ____%

☒ ☐ ☒ Nee

☐ Het product **promootte ecologische/sociale (E/S) kenmerken**. Hoewel duurzaam beleggen niet het doel ervan was, had het een minimum van ____% duurzame beleggingen

☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie als ecologisch duurzaam gelden

☐ met een ecologische doelstelling in economische activiteiten die volgens de EU-taxonomie niet als ecologisch duurzaam gelden

☐ met een sociale doelstelling

☒ Het product promootte E/S-kenmerken, maar heeft niet duurzaam belegd.

In hoeverre is voldaan aan de ecologische en/of sociale kenmerken die dit financiële product promoot?

Pensioenfonds Forbo belegt voor een goed pensioen. Pensioenfonds Forbo streeft ernaar dit zo verantwoord mogelijk te doen, zodat gepensioneerden hun pensioen ontvangen in een wereld die toekomstbestendig, rechtvaardig en leefbaar is. Pensioenfonds Forbo heeft zich met name gericht op:

1. Het uitsluiten van ongewenste activiteiten zoals tabak, controversiële wapens, handvuurwapens voor civiel gebruik, adult entertainment, en bont. Deze ongewenste

activiteiten waren geen onderdeel van de beleggingen van Pensioenfonds Forbo in het jaar 2023¹.

2. Het beperken van negatieve effecten van beleggingen door het betrekken van milieu- en sociale factoren en ondernemingsbestuur (ESG) bij beleggingsbeslissingen. Pensioenfonds Forbo heeft in 2023 hoofdzakelijk belegd in ondernemingen en landen die op basis van ESG indicatoren van externe dataproviders relatief beter hebben gescoord dan gemiddeld.
3. Klimaat: Pensioenfonds Forbo heeft de financiële risico's en mogelijke negatieve gevolgen van haar beleggingen op de leefomgeving in kaart gebracht en heeft beleid met als doel klimaatrisico's te beheersen en bij te dragen aan de energietransitie. Daarnaast is Pensioenfonds Forbo in gesprek gegaan met ondernemingen die veel kunnen betekenen voor de energietransitie en een groot risico lopen als zij hun bedrijfsmodel niet aanpassen. Ook heeft Pensioenfonds Forbo gestemd op aandeelhoudersvergaderingen over milieu-onderwerpen.
4. Arbeidsrechten en mensenrechten: Pensioenfonds Forbo beschouwt haar dialoogbeleid als een belangrijk instrument bij het aanpakken van sociale aspecten. Zo is Pensioenfonds Forbo in gesprek gegaan met ondernemingen over leefbare lonen en inkomens in toeleveringsketens en ondernemingen waar zich ernstige misstanden voordoen en die derhalve de OESO-richtlijnen, *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP's) en de UN Global Compact Principles schenden. Daarnaast is de impact van technologische ontwikkelingen op banen een belangrijk onderwerp geweest. Ook in het stembeleid neemt Pensioenfonds Forbo het onderwerp mensenrechten mee. In het algemeen heeft Pensioenfonds Forbo voor aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van sociale aangelegenheden gestemd als deze maatschappelijk verantwoordelijk gedrag stimuleren en langetermijnwaarde van ondernemingen voor aandeelhouders en andere belanghebbenden verbeteren.

De pensioenregeling als zodanig heeft niet een referentiebenchmark zoals bedoeld in SFDR.

Meer informatie over de gerealiseerde duurzame ambities is opgenomen in het jaarverslag van Pensioenfonds Forbo.

Duurzaamheidsindicatoren meten hoe de ecologische of sociale kenmerken die het financiële product promoot, worden verwezenlijkt.

● **Hoe hebben de duurzaamheidsindicatoren gepresteerd?**

De duurzaamheidsindicatoren die Pensioenfonds Forbo hanteert hebben als volgt gepresteerd in 2023:

- Gewogen gemiddelde Morgan Stanley Capital Industry ('MSCI') Adjusted ESG score (beursgenoteerde aandelen & bedrijfsobligaties). Dit bedroeg voor de aandelenportefeuilles 7,20 en voor de bedrijfsobligatieportefeuilles 7,22. Deze score geeft een indicatie hoe goed ondernemingen in de portefeuille hun materiele ESG risico's beheersen ten opzichte van sector peers². De schaal van de MSCI ESG Industry Adjusted score loopt van 10 (best presterend) tot 0 (slechtst presterend).
- CO₂-uitstoot (beursgenoteerde aandelen & bedrijfsobligaties): De absolute uitstoot van de aandelen- en bedrijfsobligatiefondsen samen was ultimo 2023 11.922tCO₂e. De

¹ De uitsluitingen zijn gedaan op basis van data van externe dataproviders. De volledigheid van de uitsluitingen op deze activiteiten is afhankelijk van de volledigheid van de beschikbare data van de dataprovider.

² In volgend document wordt de methodologie van deze score beschreven [MSCI ESG Metrics Calculation Methodology](#)

absolute uitstoot van de aandelenfondsen bedroeg 6.119tCO₂e, voor de bedrijfsobligatiefondsen was dit 5.804tCO₂e.

- Het aantal bedrijven dat in 2023 onderdeel uitmaakte van een van de engagementprogramma's was als volgt:

Engagementthema	Aantal ondernemingen
Arbeidstransitie & automatisering	5
Biodiversiteit	11
Energietransitie 2021 – 2023	42
IMVB cases	4
Incidenten & controverses	59
Leefbaar inkomen in agrifood	5
Leefbaar loon in textiel	6
Mensenrechten in mijnbouw en hernieuwbare energie	4
Nederlandse Beurgenoteerde Ondernemingen	8
Tax (belasting)	5

- De gewogen gemiddelde score op de indicatoren van het landenraamwerk (staatsobligaties) was in 2023:

Aspect ESG ontwikkeling	Indicator	Schaal*	Uitleg	Score Fonds
Governance & sociaal	Corruption Perception Index	0-100	0 = laagste niveau van corruptie 100 = hoogste niveau van corruptie	37,62
	Democracy Index	0-100	0 = laagste niveau van democratie 100 = hoogste niveau van democratie	64,69
Sociale ontwikkeling	Human Development Index	0-100	0 = laagste ontwikkelingsniveau 100 = hoogste ontwikkelingsniveau	75,64
Milieurisico	Vulnerability Index	0-100	0 = niet kwetsbaar 100 = kwetsbaar	41,84
	Readiness Index	0-100	0 = niet gereed 100 = volledig voorbereid	39,63

* In bovenstaande tabel zijn scores geconverteerd naar een schaal van 0-100.

...en in vergelijking tot voorafgaande perioden?

Voor 2022 hebben de duurzaamheidsfactoren die Pensioenfonds Forbo hanteert als volgt gepresteerd.

- De gewogen gemiddelde MSCI Industry Adjusted ESG score (beursgenoteerde aandelen & bedrijfsobligaties) bedroeg voor de aandelenportefeuilles 7,13 en voor de bedrijfsobligatieportefeuilles 7,28. De score in 2023 is ten opzichte van het jaar 2022 nagenoeg gelijk gebleven.
- CO₂-uitstoot (beursgenoteerde aandelen & bedrijfsobligaties): De absolute uitstoot van de aandelen- en bedrijfsobligatiefondsen samen was ultimo 2022 16,516tCO₂e. De absolute uitstoot van de aandelenfondsen was 11,543tCO₂e, voor de bedrijfsobligatiefondsen was dit 4,973tCO₂e. De absolute CO₂-uitstoot van beursgenoteerde aandelen en bedrijfsobligaties is in 2023 met 9.5% gedaald ten

opzichte van 2022. De daling is voor het overgrote deel het gevolg van de toepassing van een nieuwe ESG-screening voor de aandelenportefeuille in opkomende landen.

- Het aantal bedrijven dat in 2022 onderdeel uitmaakte van een van de engagementprogramma's was als volgt:

Engagementthema ³	Aantal ondernemingen
Arbeidstransitie & automatisering	5
Beloningsbeleid ⁴	-
Biodiversiteit	5
Energietransitie 2021 – 2023	62
IMVB cases	6
Incidenten & controverses	47
Leefbaar inkomen in agrifood	5
Leefbaar loon in textiel	6
Mensenrechten in mijnbouw en hernieuwbare energie	4
Nederlandse Beurgenoteerde Ondernemingen	10
Tax (belasting)	6

Het aantal bedrijven dat in 2023 onderdeel uitmaakte van een van de engagementprogramma's verschilt van dat in 2022. Dat komt met name doordat er met minder bedrijven engagement is gevoerd in het programma gericht op de energietransitie. Bedrijven die in 2022 onvoldoende voortgang lieten zien op de doelstellingen, zijn uitgesloten van de portefeuille.

- De gewogen gemiddelde score op de indicatoren van het landenraamwerk (staatsobligaties):

Aspect ESG ontwikkeling	Indicator	Schaal*	Uitleg	Score Fonds
Governance & sociaal	Corruption Perception Index	0-100	0 = laagste niveau van corruptie 100 = hoogste niveau van corruptie	37,72
	Democracy Index	0-100	0 = laagste niveau van democratie 100 = hoogste niveau van democratie	64,51
Sociale ontwikkeling	Human Development Index	0-100	0 = laagste ontwikkelingsniveau 100 = hoogste ontwikkelingsniveau	75,81
Milieurisico	Vulnerability Index	0-100	0 = niet kwetsbaar 100 = kwetsbaar	40,98
	Readiness Index	0-100	0 = niet gereed 100 = volledig voorbereid	38,69

* In bovenstaande tabel zijn scores geconverteerd naar een schaal van 0-100.

³ De tabel is aangepast ten opzichte van vorig jaar. Waar vorig jaar het aantal bedrijven werd aangegeven per 'ultimo 2022', betreft het in het huidige overzicht het aantal over het gehele jaar 2022. Dit aantal geeft duidelijker weer om hoeveel bedrijven het gaat gedurende de gehele referentieperiode.

⁴ Voor het programma beloningsbeleid zijn in 2022 geen gesprekken gevoerd met de bedrijven binnen het programma. Wel is er invloed uitgeoefend binnen dit thema door actief op dit onderdeel te stemmen bij algemene aandeelhoudersvergaderingen. Het dialoogprogramma is in 2023 afgerond.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de gewogen gemiddelde scores op de indicatoren uit het EMD Landenraamwerk nagenoeg gelijk zijn gebleven in 2023.

Wat waren de doelstellingen van de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan en hoe droeg de duurzame belegging bij tot die doelstellingen?

Pensioenfonds Forbo heeft vooralsnog geen commitment afgegeven naar duurzame beleggingen en rapporteert hier daarom ook niet over.

Hoe hebben de duurzame beleggingen die het financiële product gedeeltelijk heeft gedaan geen ernstige afbreuk gedaan aan ecologische of sociale duurzame beleggingsdoelstellingen?

Pensioenfonds Forbo geeft vooralsnog geen commitment af naar duurzame beleggingen.

Hoe is rekening gehouden met de indicatoren voor ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

n.v.t.

Waren duurzame beleggingen afgestemd op de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen en de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten? Details:

n.v.t.

De belangrijkste ongunstige effecten zijn de belangrijkste negatieve effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren die verband houden met ecologische en sociale thema's en arbeidsomstandigheden, eerbiediging van de mensenrechten en bestrijding van corruptie en omkoping.

In de EU-taxonomie is het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" vastgesteld. Dit houdt in dat op taxonomie afgestemde beleggingen geen ernstige afbreuk mogen doen aan de doelstellingen van de EU-taxonomie, en dat een en ander vergezeld gaat van specifieke EUcriteria.

Het beginsel "geen ernstige afbreuk doen" is alleen van toepassing op de onderliggende beleggingen van het financiële product die rekening houden met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten. De onderliggende beleggingen van het resterende deel van dit financiële product houden geen rekening met de EU-criteria voor ecologisch duurzame economische activiteiten.

Andere duurzame beleggingen mogen evenmin ernstige afbreuk doen aan ecologische of sociale doelstellingen.

Hoe is in dit financiële product rekening gehouden met de belangrijkste ongunstige effecten op duurzaamheidsfactoren?

Pensioenfonds Forbo hecht bij haar beleggingsbeslissingen veel belang aan de samenhang met mens en milieu. Echter, neemt Pensioenfonds Forbo niet precies de 18 ongunstige effecten in acht die wettelijk zijn gedefinieerd. Pensioenfonds Forbo maakt hierin voorlopig nog haar eigen keuzes: als pensioenfonds bestaat er de mogelijkheid om te bepalen welke duurzaamheidsfactoren voor Pensioenfonds Forbo en de deelnemers van belang zijn. Deze keuzes kunnen worden aangepast als dat nodig is, bijvoorbeeld wanneer daar bij de deelnemers behoefte aan is of wanneer er beter zicht is op de inhoud van de Verklaring omtrent ongunstige effecten duurzaamheidsfactoren.

Wat waren de grootste beleggingen van dit financiële product?

Deze lijst bevat de beleggingen die het grootste aandeel beleggingen van het financiële product vormen tijdens de referentieperiode, te weten⁵:

Grootste beleggingen	Sector	% Activa	Land
Staatsobligaties Duitsland	Government	9,77%	Duitsland
Staatsobligaties Nederland	Government	4,10%	Nederland
Staatsobligaties Europese Unie	Government	2,44%	Europese Unie
Staatsobligaties Finland	Government	1,96%	Finland
Staatsobligaties Oostenrijk	Government	1,86%	Oostenrijk
Staatsobligaties Frankrijk	Government	1,58%	Frankrijk
Staatsobligaties Spanje	Government	1,06%	Spanje
Staatsobligaties Brazilië	Government	0,96%	Brazilië
Staatsobligaties België	Government	0,92%	België
Staatsobligaties Mexico	Government	0,87%	Mexico
Staatsobligaties Zuid-Afrika	Government	0,86%	Zuid-Afrika
Staatsobligaties Indonesië	Government	0,81%	Indonesië
Staatsobligaties Colombia	Government	0,73%	Colombia
Staatsobligaties Thailand	Government	0,68%	Thailand
Staatsobligaties Ierland	Government	0,67%	Ierland

⁵ Bij het bepalen van de top 15 grootste beleggingen is gekeken naar individuele posities die feitelijk het grootste waren in de pensioenregeling van Pensioenfonds Forbo per ultimo 2023. Deze 15 grootste posities zijn allen staatsobligaties of obligaties uitgegeven door de Europese Unie.

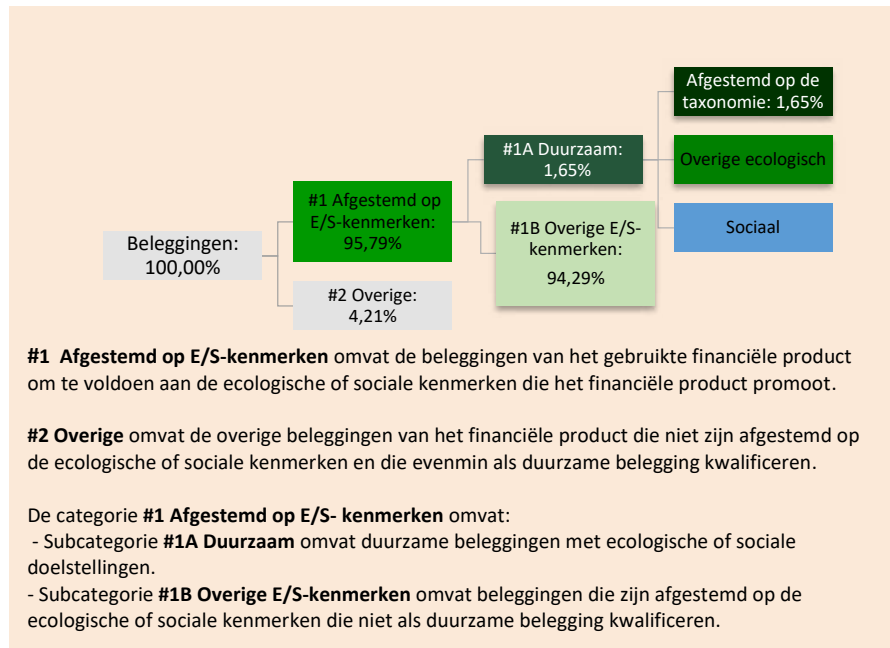

Wat was het aandeel duurzaamheidsgerelateerde beleggingen?

Het percentage beleggingen dat in afstemming was met ecologische en sociale kenmerken bedroeg per ultimo 2023 95,79%.

Hoe zag de activa-allocatie eruit?

De activa-allocatie beschrijft het aandeel beleggingen in specifieke activa.

De berekening van het percentage beleggingen 'Afgestemd op taxonomie' is niet onderworpen aan een betrouwbaarheidsverklaring van een accountant of een toetsing van een derde.

De meeste beleggingen van de pensioenregeling van Pensioenfonds Forbo dragen bij aan de ecologische – of sociale kenmerken van de pensioenregeling (#1). Deze categorie bedroeg per ultimo 2023 95,79%. Hieronder vallen de volgende beleggingsproducten: beursgenoteerde aandelen ontwikkeld, beursgenoteerde aandelen opkomend, high yield bedrijfsobligaties (Euro & US), investment grade bedrijfsobligaties (euro), emerging market debt, staatsobligaties ontwikkeld.

Om het risicoprofiel van de pensioenregeling te beheersen, de beleggingsportefeuille te diversifiëren of om de beleggingsportefeuille op een efficiënte manier te beheren worden financiële instrumenten ingezet die geen ecologische en sociale kenmerken promoten. Hierbij kan worden gedacht aan financiële instrumenten zoals cash en derivaten. Deze instrumenten zijn opgenomen in de categorie "Overige" (#2), en worden later in het template beschreven. Deze categorie bedroeg per ultimo 2023 4,21%.

In welke economische sectoren werd belegd?

Economische sectoren die hieronder niet zijn opgenomen hadden op het moment van rapporteren geen beleggingen. Het percentage "unknown" is substantieel. Hieronder vallen met name staatsobligaties (circa 32%), bankleningen (circa 3%) en liquiditeiten.

<i>Economische sectoren</i>	<i>% Activa</i>	<i>Economische sectoren</i>	<i>% Activa</i>
Commercial Banks & Capital Markets	7,41%	Construction Materials	0,62%
Pharmaceuticals & Biotechnology	3,65%	Multi-Utilities	0,61%
Telecommunications	2,92%	Air Freight & Logistics	0,56%
Chemicals	1,91%	Auto Components	0,56%
Insurance	1,9%	Financial Exchanges	0,55%
Health Care Equipment & Supplies	1,75%	Real Estate	0,55%
Interactive Media & Online Consumer Services	1,63%	Semiconductor Equipment	0,53%
Retail	1,56%	Restaurants	0,53%
Semiconductors	1,55%	Trading Companies & Distributors	0,52%
Software & Diversified IT Services	1,47%	Research & Consulting Services	0,51%
Gas and Electricity Network Operators	1,47%	Mining & Integrated Production	0,51%
Beverages	1,45%	Asset Management & Brokerage	0,51%
Food Products	1,43%	Textiles & Apparel	0,40%
Electric Utilities	1,21%	Construction	0,38%
Automobile	1,11%	Leisure	0,38%
Electronic Devices & Appliances	1,02%	Commercial Support Services	0,37%
Transportation Infrastructure	0,95%	Health Care Facilities & Services	0,31%
Industrial Machinery & Equipment	0,92%	Electrical Equipment	0,31%
Household & Personal Products	0,88%	Packaging	0,31%
Digital Finance & Payment Processing	0,88%	Paper & Forest Products	0,30%
Electronic Components	0,81%	Multi-Sector Holdings	0,29%
Media	0,77%	Managed Health Care	0,28%
Integrated Oil & Gas	0,73%	Rail Transportation	0,28%
IT Consulting & Other Services	0,71%	Industrial Conglomerates	0,26%
Heavy Trucks & Construction & Farm Machinery	0,65%	Public & Regional Banks	0,25%
		Auxiliary Financial Services & Data	0,25%
		Mortgage & Public Sector Finance	0,24%
		Metals Processing & Production	0,20%
		Aerospace & Defence	0,16%

<i>Economische sectoren</i>	<i>% Activa</i>	<i>Economische sectoren</i>	<i>% Activa</i>
Specialized Finance	0,16%	Marine Transportation	0,05%
Industrial Support Services	0,15%	Oil & Gas Exploration & Production	0,04%
Airlines	0,15%	Oil & Gas Storage & Pipelines	0,03%
Water and Waste Utilities	0,12%	Health Care Technology & Services	0,02%
Oil & Gas Refining & Marketing	0,12%	Leisure Products	0,02%
Human Resource & Employment Services	0,11%	Renewable Electricity	0,02%
Oil & Gas Equipment/Services	0,07%	Education Services	0,01%
Development Banks	0,07%	Unkown	46,48%
Road Transportation	0,05%		
Furniture & Fittings	0,05%		

In hoeverre waren de duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie?

Op de taxonomie afgestemde activiteiten worden uitgedrukt als aandeel van:

- de **omzet** die het aandeel van de opbrengsten uit groene activiteiten van onderneming waarin is belegd, weergeeft;
- de **kapitaaluitgaven** (CapEx) die laten zien welke groene beleggingen worden gedaan door de ondernemingen waarin is belegd, bv. voor een transitie naar een groene economie;
- de **operationele uitgaven** (OpEx) die de groene operationele activiteiten van ondernemingen waarin is belegd, weergeven.

De duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling afgestemd op de EU-taxonomie waren per eind 2023 gebaseerd op omzet 1,65% gebaseerd op de portefeuille inclusief staatsobligaties. Bij deze berekening is alleen gebruik gemaakt van gerapporteerde data.

Heeft het financiële product belegd in activiteiten in de sectoren fossiel gas en/of kernenergie die aan de EU-taxonomie voldoen?

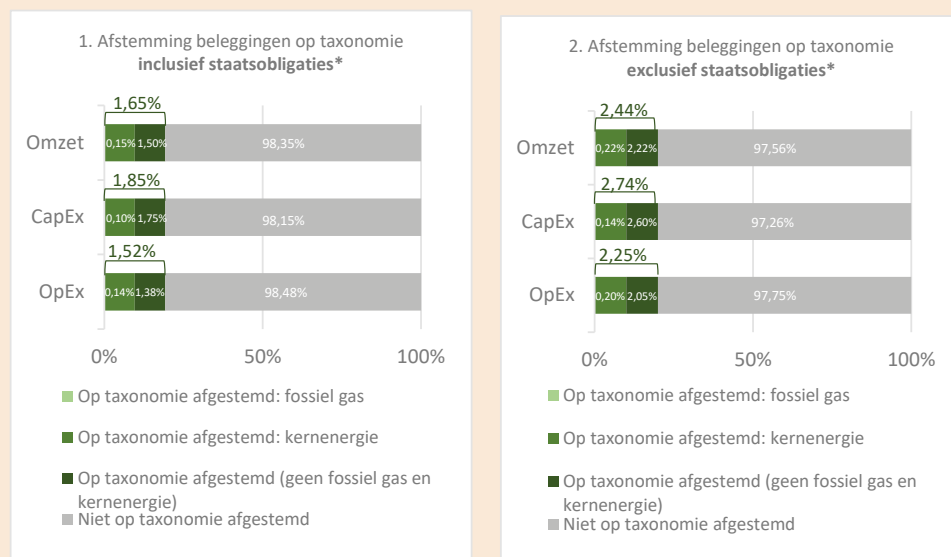
- ☒ Ja
- ☐ In fossiel gas
- ☒ In kernenergie
- ☐ Nee

Om te bepalen of aan de EU-taxonomie wordt voldaan, bevatten de criteria voor **fossiel gas** emissiegrenswaarden en de omschakeling naar hernieuwbare energie of koolstofarme brandstoffen tegen eind 2035. Voor **kernenergie** bevatten de criteria uitgebreide regels inzake veiligheid en afvalbeheer.

Faciliterende activiteiten maken het rechtstreeks mogelijk dat andere activiteiten een substantiële bijdrage leveren aan een ecologische doelstelling.

Transitieactiviteiten zijn activiteiten waarvoor nog geen koolstofarme alternatieven beschikbaar zijn en die onder meer broeikasgasemissieniveaus hebben die overeenkomen met de beste prestaties.

De onderstaande grafieken geven in het groen het percentage op de EU-taxonomie afgestemde beleggingen. Er is geen geschikte methode om te bepalen in hoeverre staatsobligaties* op de taxonomie zijn afgestemd. Daarom geeft het eerste diagram** de mate van afstemming voor alle beleggingen van het financiële product inclusief staatsobligaties, terwijl het tweede diagram** alleen voor de beleggingen van het financiële product in andere producten dan staatsobligaties aangeeft in hoeverre die op de taxonomie zijn afgestemd.

Dit diagram vertegenwoordigt 68% van de totale beleggingen.

*In deze diagrammen omvatten "staatsobligaties" alle blootstellingen aan overheden.

** De visuele weergave van de percentages voor op taxonomie afgestemde beleggingen is uitvergroot om de leesbaarheid van het diagram te waarborgen.

Wat was het aandeel beleggingen in transitie- en faciliterende activiteiten?

Het aandeel beleggingen per einde 2023 in transitie activiteiten betrof 0,04% en in faciliterende activiteiten 0,62%.

Hoe verhiel het percentage op de EU-taxonomie afgestemde zich tot eerdere referentieperiodes?

In 2022 werd het percentage op de EU-taxonomie nog niet gerapporteerd. Daarom is het in 2023 nog niet mogelijk een vergelijking te maken met 2022.

 zijn duurzame beleggingen met een ecologische doelstelling die **geen rekening houden met de criteria** voor ecologisch duurzame economische activiteiten in het kader van de Verordening (EU) 2020/852.

Wat was het aandeel duurzame beleggingen met een ecologisch doelstelling die niet op de EU-taxonomie waren afgestemd?

n.v.t.

Wat was het aandeel sociaal duurzame beleggingen?

n.v.t.

Welke beleggingen zijn opgenomen in “overige”? Waarvoor waren deze bedoeld en waren er ecologische of sociale minimumwaarborgen?

Een aantal van de beleggingen zijn opgenomen onder categorie “#2 Overige”. Deze beleggingen zijn nodig om de portefeuille op een efficiënte manier te beheren (1), om het risicoprofiel van de pensioenregeling te beheersen (1 & 2), en om te diversifiëren (3, 4 & 5). Bij deze instrumenten is er geen sprake van promotie van ecologische of sociale kenmerken:

1. Derivaten
2. Liquide middelen
3. Bank loans
4. Onderhandse Leningen
5. Beursgenoteerd Onroerend Goed

Het totale percentage naar deze beleggingen bedroeg per ultimo 2023 4,21%. Dit betrof derivaten, liquide middelen, bank loans, onderhandse leningen.

Welke maatregelen zijn er in de referentieperiode getroffen om aan de ecologische en/of sociale kenmerken te voldoen?

De volgende maatregelen zijn getroffen om te voldoen aan de ecologische en sociale kenmerken van de pensioenregeling van Pensioenfonds Forbo:

- Pensioenfonds Forbo integreert ESG factoren in de aandelenportefeuilles en heeft middels deze portefeuilles hoofdzakelijk belegd in bedrijven die relatief goed presteren ten aanzien van ESG factoren. Dit is bepaald aan de hand van data van externe dataproviders. Sinds eind 2022 worden deze ESG factoren ook geïntegreerd in de bedrijfsobligatiesportefeuilles.
- Overheden zijn getoetst op basis van ecologische en sociale kenmerken. Er is niet belegd in overheden die onvoldoende scoren op onderwerpen zoals de kwetsbaarheid voor klimaatrisico's, de bereidheid en mogelijkheid van landen zich aan te passen aan klimaatverandering, de mate van democratie en de sociale ontwikkeling van een land. Ook dit is bepaald aan de hand van data van externe dataproviders.
- Pensioenfonds Forbo heeft engagement gevoerd op verschillende ecologische en sociale thema's zoals energietransitie, biodiversiteit, leefbaar loon en inkomen. Hiermee heeft Pensioenfonds Forbo haar invloed als aandeelhouder aangewend om ondernemingen aan te zetten tot een duurzame strategie. Zo is in 2023 de dialoog vervolgd met bedrijven in de olie- en gassector en met de resterende achterlopers in de nutssector in de aandelenportefeuille. Ook voerde Pensioenfonds Forbo engagement op Incidenten & Controverses, een programma dat zich richt op schenders van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, de United Nations Global Compact Principles en de UNGP's.
- Pensioenfonds Forbo heeft gestemd op aandeelhoudersvergaderingen over onderwerpen als goed ondernemingsbestuur en klimaat.

Hoe heeft dit financiële product gepresteerd ten opzichte van de referentiebenchmark?

Referentiebenchmarks

zijn indices waarmee wordt gemeten of het financiële product voldoet aan de ecologische of sociale kenmerken die dat product promoot.

Om de beleggingsportefeuille van Pensioenfonds Forbo vorm te geven en om prestaties van de beleggingen te meten, worden verscheidene benchmarks gebruikt afhankelijk van de beleggingscategorie. Voor de liquide beleggingen geldt het streven om duurzaamheidskenmerken zoveel mogelijk in de benchmark te implementeren, middels maatwerk ESG benchmarks. Op deze wijze is er sprake van een eenduidig ESG-beleid voor de liquide portefeuilles. Voor illiquide portefeuilles worden reguliere benchmarks gebruikt zonder duurzaamheidskenmerken. De pensioenregeling als zodanig heeft niet een referentiebenchmark zoals bedoeld in SFDR.

Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de ABTN wordt door het bestuur van een pensioenfonds uiteengezet welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan een fonds. Ook wel bedrijfsplan genoemd. Hierin komen drie hoofdonderwerpen aan de orde: de wijze van vaststelling van de verplichtingen jegens de deelnemers, de beleggingsportefeuille en het intern risicobeheersingssysteem.

Actuaris

Een actuaris kan antwoord geven op de vraag wat de toekomst aan pensioenuitkeringen gaat kosten. De actuaris is bij uitstek degene die financiële risico's op de agenda plaatst en adequate oplossingen bedenkt.

Actuele waarde

De actuele waarde is voor beleggingen waarvoor dagelijks openbare prijzen worden vastgesteld, zoals aandelen en obligaties, de beurswaarde. Voor andere vastrentende waarden, zoals onderhandse leningen en hypotheekleningen, wordt de actuele waarde benaderd als de contante waarde van de toekomstige nettokasstromen. Als actuele waarde van de beleggingen in vastgoedfondsen wordt de intrinsieke waarde gehanteerd. Voor direct onroerend goed wordt de taxatiewaarde als actuele waarde gehanteerd.

ALM

Afkorting voor Asset Liability Management. Een ALM-studie betreft de analyse van het risicobeheer van de balans tussen activa en de passiva van een pensioenfonds. Deze studie dient te resulteren in de formulering van een strategisch beleggingsbeleid.

Beleggingsmix

Verdeling van de beleggingen over zakelijke en vastrentende waarden.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maandeinde-dekkingsgraden.

Benchmark

Vooraf vastgestelde, objectieve maatstaf voor de prestatie van (de beheerder van) een beleggingsportefeuille of pensioenfonds. Een beursindex bijvoorbeeld.

Contante waarde

De contante waarde op een bepaald moment van (een serie) betalingen in de toekomst, is het bedrag dat op dat moment aanwezig zou moeten zijn om, rekening houdend met rente-aangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, deze toekomstige betalingen te kunnen verrichten.

Dekkingsgraad

Een maat voor de solvabiliteit van een pensioenfonds. De dekkingsgraad wordt bepaald door de mate waarin het beschikbaar vermogen (BV) de voorziening opgebouwde rechten (VOR) overtreft, uitgedrukt in een percentage.

Een dekkingsgraad van 100% geeft aan dat het beschikbaar vermogen juist toereikend is om de voorziening opgebouwde rechten te dekken, terwijl een percentage lager dan 100 aangeeft dat er sprake is van onderdekking. Fondsen gaan in hun financiële opzet veelal van een minimumdekkingsgraad uit die ruim boven 100% ligt.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere het naleven van de Pensioenwet bewaakt.

Derivaten

Financiële contracten waarvan de waarde afhankelijk is van een of meer onderliggende activa, referentieprijzen of indices. Voorbeelden van derivaten zijn opties, termijncontracten en rente- en valutaswaps.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten worden verstaan: huur-, dividend- en renteopbrengsten van de beleggingen.

DORA

Sinds begin 2023 is de Digital Operational Resilience Act (DORA) van kracht. DORA is een Europese richtlijn (verordening) die de financiële sector in de EU beter moet beschermen en weerbaarder maken tegen de toenemende cyberrisico's, zoals cyberaanvallen en datalekken.

Duration

De gewogen gemiddelde looptijd van de kasstromen van een obligatie, waarbij weging geschiedt op basis van de contante waarde van iedere kasstroom. Duration is een graadmeter voor de rentegevoeligheid van een obligatie. In de regel: hoe langer de looptijd van een obligatie, hoe gevoeliger de koers van die obligatie voor renteveranderingen.

ERB

ERB staat voor Eigen Risico Beoordeling.

De ERB is een integrale analyse en beoordeling van:

- de risico's waaraan een pensioenfonds is of in de toekomst kan worden blootgesteld; en
- de effectiviteit van het risicobeheer –inclusief de (feitelijke) beheersmaatregelen– en de doelmatigheid daarvan.

ESG

ESG staat voor Environmental, Social & Governance. Het is een in de kapitaalmarkten en door beleggers gebruikte term voor niet- financiële indicatoren die de prestaties van ondernemingen op het vlak van milieu, sociale prestaties en behoorlijk bestuur (corporate governance) meten.

Franchise

In veel pensioenregelingen is een bepaald drempelbedrag opgenomen waarover geen pensioenopbouw plaatsvindt omdat de AOW geacht wordt hierover pensioen te verlenen. Dit bedrag is veelal afgeleid van de uitkeringen krachtens de AOW en wordt dan 'franchise' genoemd.

FTK

FTK staat voor Financieel Toetsingskader.

Benaming van het toezichtregime dat vanaf 1 januari 2007 van toepassing is op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het Financieel Toetsingskader (FTK) verving de Actuariële Principes Pensioenfondsen. Het FTK is opgenomen in de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. Per 1 januari 2015 is deze aangepast en staat sindsdien bekend als het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK).

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van extra hoge risico's bij een levensverzekeraar, zoals overlijden- en invaliditeitsrisico's van deelnemers.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten vallen de gerealiseerde verkoopresultaten inclusief valutaresultaten en de niet gerealiseerde herwaarderingsresultaten.

Kansstelsels

Dit zijn veronderstellingen met betrekking tot sterftekansen, invalideringskansen, ontslag, gehuwdheid en individuele loonontwikkeling.

Koopsom

Een koopsom is een eenmalige betaling die aan de uitvoerder van de pensioenregeling is verschuldigd en waarvoor een bepaalde pensioenaanspraak wordt ingekocht. In beginsel is een koopsom dus een eenmalige betaling, en een premie een periodieke betaling. Zowel premies als koopsommen dienen hetzelfde doel, namelijk de financiering van de pensioenen.

Nominale waarde

De op het stuk (aandeel of obligatie) aangegeven waarde. Bij een koers van 100 (= 100%) is de prijs van het waardepapier gelijk aan de nominale waarde.

Overlevingstafels

Geven aan wat de levens- en sterftekansen zijn van mannen en vrouwen in Nederland, afhankelijk van de bereikte leeftijd. Ze worden gebruikt bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen door de actuaris.

Pensioengrondslag

Het bedrag waarover pensioen wordt toegekend. Vaak is dit het voor pensioen meetellende jaarsalaris minus de franchise.

Performance

Het rendement dat is behaald met de beleggingen.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde pensioenvermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst en waarvan bij de berekening van de contante waarde wordt uitgegaan.

Rendement

Het positieve of negatieve resultaat dat een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds behaalt met de belegging van daartoe beschikbare middelen.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Toeslag

Een toeslag is een verhoging van een pensioen of een aanspraak op pensioen, welke is gebaseerd op een in het pensioenreglement omschreven regeling, dan wel op incidentele basis wordt verleend.

Totaal rendement

Het totaal rendement van een belegging is samengesteld uit de koerswinst of het koersverlies (indirecte beleggingsopbrengsten) over de beschouwde periode, terwijl de directe beleggingsopbrengsten (dividend, rente, aflossingen, huur en dergelijke uitkeringen) meteen worden herbelegd en tijdsgewogen in het totaal rendement worden meegenomen. Het totaal rendement wordt uitgedrukt in een percentage ten opzichte van het gemiddeld belegd vermogen.

Vastrentende waarden

Hypotheekleningen, leningen op schuldbekentenis en obligaties.

Verzekeringstechnische analyse

Ook wel actuariële analyse genoemd. In deze analyse wordt door de actuaire de invloed van opgetreden verschillen tussen de gehanteerde actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen verklaard.

Verzekeringstechnische risico's

Bij het verzekeren van pensioenaanspraken loopt een fonds een langlevensrisico voor het ouderdomspensioen als verzekerden langer leven dan volgens de gebruikte overlevingstafel wordt verwacht. Voor het nabestaandenpensioen loopt het fonds een kortlevensrisico als de verzekerden korter leven dan volgens de overlevingstafel wordt verwacht. Ook kan het invaliditeitsrisico worden gerekend tot de verzekeringstechnische risico's van fondsen.

Zakelijke waarden

Aandelen, converteerbare obligaties en onroerend goed(fondsen).